

ศิลปวัฒนธรรมไทย

ครั้งที่ 15

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2-4 ธันวาคม 2534

A
041.21
2534

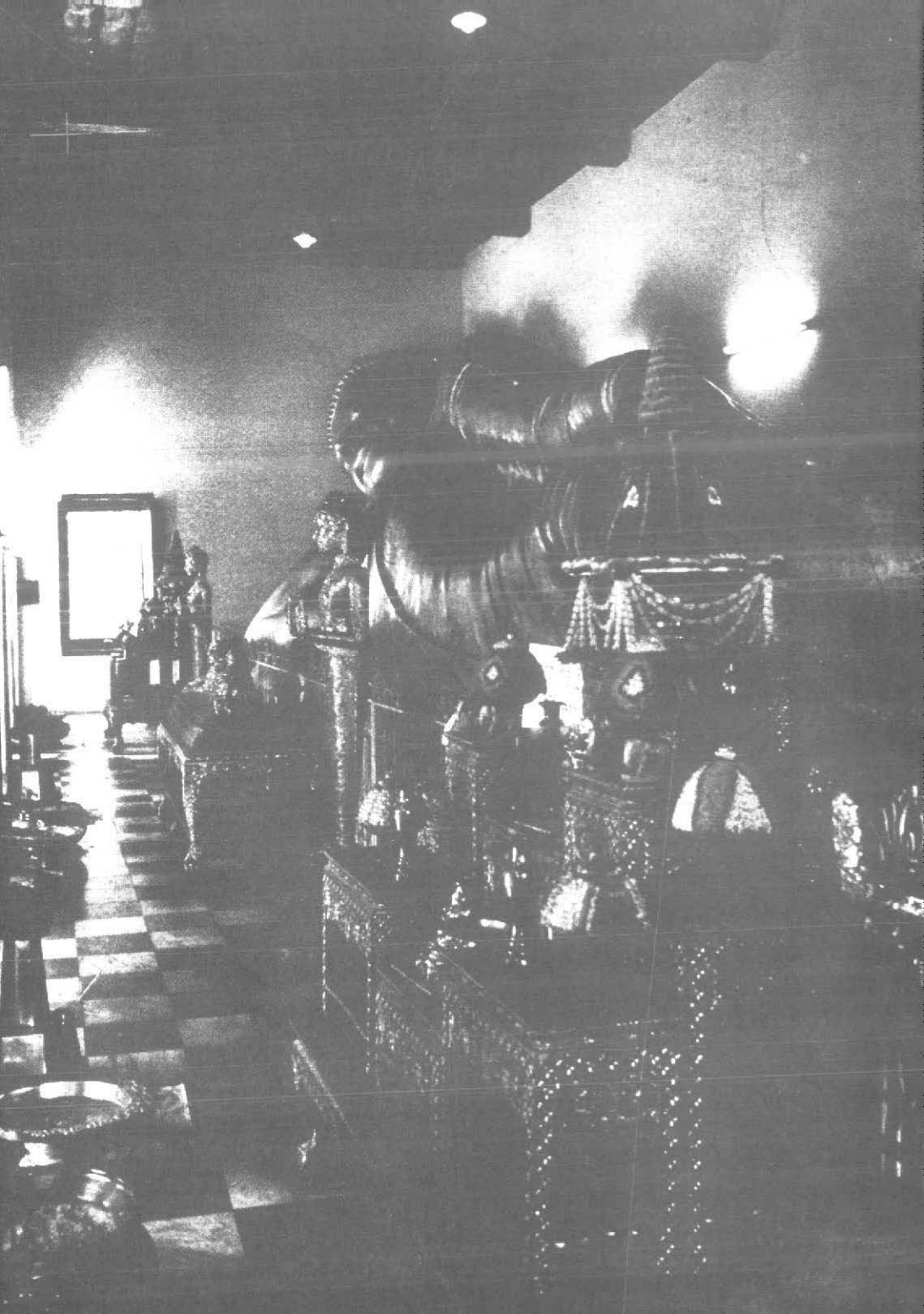
คำนำ

การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเป็นภารกิจที่สำคัญประการหนึ่งของสถาบันอุดมศึกษา ในการดำเนินงานตามภารกิจนี้ สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งมีรูปแบบการดำเนินงานที่แตกต่างกันออกไป รูปแบบหนึ่งที่มีความเหมาะสมและสามารถเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมได้ในวงกว้างก็คือ การจัดงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้ให้ความสำคัญกับกิจกรรมด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง โดยจัดให้มีงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมต่อเนื่องกันมาทุกปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา และกำหนดให้แต่ละวิทยาเขตของมหาวิทยาลัย ซึ่งกระจายอยู่ทุกภูมิภาคผลัดเปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพ ในปีนี้วิทยาเขตกลางโดยประสานมิตรปทุมวัน และบางเขนรับเป็นเจ้าภาพ มีความประสงค์ที่จะขยายขอบเขตและจุดประสงค์ของงานออกไปสู่การเผยแพร่ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมแก่นักเรียน ประชาชน และเพื่อการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงได้กำหนดจัดงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ครั้งที่ 15 ขึ้นที่โรงเรียนนครสวรรค์ อ.เมือง จ.นครสวรรค์

หนังสือเล่มนี้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกในการจัดงานศิลปวัฒนธรรมครั้งนี้ เนื้อหาสาระของหนังสือประกอบด้วย แนวคิด หลักการ และมุมมองด้านศิลปวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ โดยได้รวบรวมจากงานเขียนที่ตีพิมพ์เผยแพร่แล้วส่วนหนึ่ง และเป็นบทความที่บุคลากรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเขียนขึ้นเพื่อเผยแพร่ในงานนี้โดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ผู้จัดทำหวังว่าหนังสือเล่มนี้คงจะเป็นประโยชน์ด้านวิชาการแก่ผู้สนใจงานด้านศิลปวัฒนธรรมได้ตามสมควร ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้กรุณาให้ตีพิมพ์บทความในหนังสือไว้ โอกาสนี้

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี

บรรณาธิการ

คำขวัญจาก อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ศิลปวัฒนธรรมไทย เป็นสิ่งที่มีค่าสูงส่งอย่างหนึ่งของความเป็นชาติไทย การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมไทย จึงเป็นการทำนุบำรุงประเทศชาติ อันเป็นภาระหน้าที่ของคนไทยทุกคน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีความภูมิใจเป็นอย่างยิ่งที่ได้มีบทบาทสำคัญในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมไทย ตลอดมา

การจัดงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีมาจนถึงครั้งที่ 15 แล้ว การจัดงานนี้ทุกครั้งมีคุณค่ามหาศาล เพราะได้ทำให้ทั้งผู้จัดงานและผู้ร่วมงานได้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทย เพิ่มขึ้นอย่างมากมาย ผมหวังว่า การจัดงานส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมไทย ครั้งนี้ คงจะประสบผลสำเร็จยิ่งใหญ่เหมือนทุกครั้งที่ผ่านมา และหวังว่าผลจากการจัดงานครั้งนี้จะทำให้มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับการยกย่องว่า เป็นศูนย์กลางแห่งความรู้และกิจกรรมสร้างสรรค์ รักษา สืบต่อ พัฒนา และถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมไทยอย่างแท้จริง

(รองศาสตราจารย์ ดร. ชาตรี เมืองนาโพธิ์)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คำขวัญจาก
รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน

ศิลปะเป็นสิ่งจรรโลงจิตใจมนุษย์ให้เป็นผู้มีความประณีตและอ่อนโยน ส่วนวัฒนธรรมนั้นเป็นวิถีชีวิตที่สังคมได้สั่งสมพัฒนาการสืบทอดกันมาแต่บรรพกาล งานส่งเสริมวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒจึงได้มีขึ้น ด้วยตระหนักเห็นคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมดังกล่าว

ปีนี้นับเป็นปีที่ 15 ที่มหาวิทยาลัยได้มีโครงการนี้ขึ้น และเป็นครั้งแรกที่เปลี่ยนรูปแบบจากการส่งเสริมเผยแพร่แต่ในรั้วของมหาวิทยาลัย ออกสู่ประชาชนจังหวัดนครสวรรค์และเขตปริมณฑล ซึ่งจะช่วยให้ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ ได้ซึมซาบสู่จิตใจมหาชนในทางที่กว้างขึ้น

ข้าพเจ้าขอแสดงความชื่นชมต่อโครงการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมครั้งนี้ และขอให้การดำเนินงานครั้งนี้จงสำเร็จลุล่วงสมดังที่ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ทุกประการ

(นายธานี ทับทิมโต)

รองอธิการบดี

คำขวัญจาก รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต

เมื่อเราเข้ามาทำกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมไทย มีประเด็นที่พึงพิจารณา 3 ประเด็น

ประเด็นแรกคือ อนุรักษ์สิ่งดีงามและดงามของไทย ซึ่งถือว่าเป็นมรดกอันมีค่าที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานให้คงอยู่สืบไป

ประเด็นที่สองคือ พัฒนา ในฐานะของผู้ที่ได้ชื่อว่ามีหน้าที่ต้องศึกษาหาความรู้ จะต้องใช้ปัญญาพิจารณาให้ได้ว่า อะไรบ้างจะต้องพัฒนาต่อจากสิ่งที่มีอยู่เดิม ให้มีรูปแบบที่เหมาะสมที่ควรยิ่งขึ้น

ประเด็นที่สามคือ เผยแพร่ไปสู่บุคคลต่าง ๆ เพื่อให้เขาได้มีโอกาสเรียนรู้และซาบซึ้งในศิลปวัฒนธรรมของไทยมากยิ่งขึ้น แต่การเผยแพร่นั้นต้องกระทำด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน พร้อมทั้งจะเรียนรู้จากคำตำหนิตชมและนำมาปรับปรุงงานของตนต่อไป

มหาวิทยาลัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าชาวศรีนครินทรวิโรฒทุกคนจะสามารถทำกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมครั้งนี้สำเร็จตามเป้าหมายทุกประการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี)

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต

คำขวัญจาก
รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม

การทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เป็นหน้าที่หลักสำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นสิ่งแสดงถึงความมีอารยธรรมที่สูงส่งของประเทศชาติและแสดงให้เห็นถึงความเจริญทางด้านจิตใจ จารีตประเพณี ตลอดจนคุณธรรมของชุมชนที่มีมาเป็นลำดับ

ดังนั้นการที่มหาวิทยาลัยได้จัดงานครั้งนี้ขึ้นนับว่าเป็นสิ่งที่ดีและมีประโยชน์อย่างยิ่งในด้านสืบทอดและจรรโลงวัฒนธรรม อันเป็นแบบอย่างแก่อนุชนรุ่นหลังสืบไป และการจัดงานครั้งนี้ก็เท่ากับมหาวิทยาลัยได้เอื้อมมือเข้าประสานกับชุมชนอย่างแท้จริง จึงเป็นสิ่งที่ควรสนับสนุน

ขอแสดงความชื่นชม และยินดีด้วยอย่างยิ่งสำหรับกิจกรรมในครั้งนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร. จรุญ คุณมี)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม

คำขวัญจาก

รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน

การทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมไทย เป็นหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย การที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรมไทยนั้น นับว่าเป็นเรื่องที่น่าภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะได้ปฏิบัติหน้าที่ของมหาวิทยาลัยอย่างสมบูรณ์แบบแล้ว ยังเป็นการช่วยอนุรักษ์ และเผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติให้เจริญก้าวหน้าและสถาพรยิ่งขึ้นไป เป็นมรดกอันล้ำค่าและเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่อนุชนรุ่นหลังควรจะได้พร้อมใจกันทำนุบำรุงรักษาไว้

ขออำนาจพรให้การจัดงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 15 ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จงประสบความสำเร็จสมดังเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้ทุกประการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ชมพันธ์ คุญชร ณ อุทยาน)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน

ศิลปวัฒนธรรม กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเศรษฐกิจ

รศ. สงบ สงเมือง *

สังคมใดสังคมหนึ่งจะตั้งมั่นและดำรงอยู่ได้อย่างวัฒนาถาวรนั้น จำเป็นจะต้องประกอบด้วยโครงสร้างของสังคมที่มั่นคงแข็งแรง ไม่ว่าจะเป็น โครงสร้างทางการเมือง การปกครอง สังคมเศรษฐกิจ และศิลปวัฒนธรรม ก็ตาม แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสังคมต่างๆ ทุกสังคม ทุกรูปแบบ เป็น อนิจจังไม่เที่ยงแท้แน่นอน มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โลกและสังคม มนุษย์เราจึงได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงมาอย่างโชกโชน ลักษณะการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นในแต่ละแห่ง ในแต่ละยุคไม่เหมือนกัน จะแตกต่างกันไปตามเหตุตาม

* ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มศว. สงขลา

ปัจจัยที่ผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลง และแน่นอนที่สุดสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมที่เป็นปัญญาชนจะมีส่วนสำคัญมากที่สุดในการผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลง โดยมีสมาชิกส่วนอื่นๆ เข้าร่วมด้วยตามสัดส่วนไป การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์จึงไม่ใช่อุบัติเหตุหรือเหตุบังเอิญ และการเปลี่ยนแปลงจะไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอนถ้าหากไม่มีกลุ่มชน หรือสมาชิกส่วนใหญ่ หรือส่วนสำคัญผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงย่อมก่อให้เกิดการสูญเสีย และการได้รับประโยชน์ของสมาชิกในสังคม ซึ่งโดยปกติแล้วสมาชิกของสังคมส่วนที่เป็นชนชั้นผู้ปกครอง ผู้นำ เจ้านาย ขุนนาง หรือนายทุน มักจะเป็นฝ่ายได้ประโยชน์โดยภาวะปกติอยู่แล้ว ในฐานะผู้นำหรือผู้ปกครองที่เป็นผู้ดูแลจัดการผลประโยชน์ส่วนรวมของสังคมอยู่ ชนชั้นล่างที่เป็นผู้ถูกปกครอง หรือผู้ถูกบังคับให้เสียภาษี สละแรงงาน และผลประโยชน์ต่างๆ จึงเป็นฝ่ายเสียเปรียบในสังคมตลอดมาทุกยุคทุกสมัย และมักจะเป็นฝ่ายเรียกร้องต่อสู้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และถ้าหากพวกเขาทำได้สำเร็จแน่นอนจะมีการจัดรูปแบบการเมือง การปกครอง สังคม เศรษฐกิจและศิลปวัฒนธรรมใหม่ที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของกลุ่มตนพวกตนและสมาชิกส่วนที่สามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ก็มักจะขึ้นเป็นใหญ่ เป็นผู้นำในสังคมต่อไป

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมต่างๆ จะมี 2 รูปแบบตามธรรมชาติของสังคมนั้นๆ เป็นหลัก ในสังคมที่มีจารีตประเพณีและวัฒนธรรมที่มีการประนีประนอมสมานฉันท์และสมานลักษณะของสังคมสูง กว้างขวางมาก ความขัดแย้งทางชนชั้นในสังคมจะมีน้อย การต่อสู้เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงมักจะไม่รุนแรง ชนชั้นได้เปรียบในสังคมมักจะหาวิธีการประนีประนอมกับผู้เรียกร้อง การเปลี่ยนแปลงจึงออกมาในรูปค่อยเป็นค่อยไปหรือวิวัฒนาการตลอดเวลา สังคมไทยเป็นสังคมหนึ่งที่มีลักษณะดังกล่าว รูปแบบการเปลี่ยนแปลงอีกรูปแบบหนึ่งก็คือ การเปลี่ยนแปลงแบบรุนแรง หรือปฏิวัติ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมแตกต่างกันมาก มีความขัดแย้งในสังคมนั้นรุนแรง ขาดจารีตประเพณี และวัฒนธรรมที่จะประนีประนอมกันระหว่างสมาชิกในสังคม การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้มักจะนำความหายนะมาสู่สังคมนั้นๆ ค่อนข้างสูง ทำให้สังคมวุ่นวาย หรือสภาพบ้านแตกสาแหรกขาดอยู่ระยะหนึ่ง และมีการประหัต

ประหารระหว่างสมาชิกที่มีผลประโยชน์ขัดแย้งกันอยู่สูง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเช่นนี้เคยเกิดในประเทศฝรั่งเศส ในปี ค.ศ. 1789 ในสหภาพโซเวียต ในปี ค.ศ. 1917 และในจีน ในปี ค.ศ. 1949

ไม่ว่าท่านจะเป็นสมาชิกในสังคมเช่นใด ท่านจะต้องพบกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไม่รูปแบบใดก็รูปแบบหนึ่ง โดยเฉพาะในสังคมไทยปัจจุบันที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ สมาชิกทุกคนในสังคมย่อมจะได้รับผลกระทบโดยตรงจากขบวนการเปลี่ยนแปลงอันนี้ อย่างแน่นอน จึงต้องรู้สึก เข้าใจ และสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพของสังคมใหม่ที่จะเกิดขึ้นได้ จึงจะสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข

เมื่อมาถึงจุดนี้ก็จะมีความสงสัยว่าอะไรเป็นตัวการทำให้สังคมมนุษย์เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ความเชื่อเดิมของคนไทยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม มีคำอธิบายตามพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทว่า “ยิ่งนานวันโลกมนุษย์ยิ่งเสื่อมโทรมลงไปเรื่อย ๆ เพราะความประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ที่เกี่ยวกับทบฏญัตติในทางศาสนาหย่อนยานลงไป จนในที่สุดก็จะถึงกลียุค ก่อนที่จะถึงวันโลกาวินาศ จึงต้องมีการสกัดกันไม่ให้สังคมมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะตกต่ำเช่นนั้น โดยมนุษย์ทั้งหลายต้องหมั่นถือศีลปฏิบัติธรรม เพื่อรอคอยการมาช่วยเหลือโปรดสัตว์ของพระพุทธเจ้า หรือพระโพธิสัตว์องค์ใหม่ คือ “พระศรีอารีย์” ความเชื่อเช่นนี้พวกเจ้าขุนนางศักดินาไทยเคยใช้เป็นหลักการพื้นฐานสอดแทรกเข้าไปในศิลปวัฒนธรรมไทยเพื่อชักจูงให้พวกไพร่ทาสในสังคมไทยเชื่อฟัง และจงรักภักดีต่อพวกตน ยอมรับใช้จะอยู่ภายใต้การปกครองของพวกตนอย่างสันติมาหลายศตวรรษ แต่เนื่องจากเป็นความเชื่อที่ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติที่แท้จริงของสังคมมนุษย์ จึงค่อย ๆ เสื่อมสลายลงไปเรื่อย ๆ ความเชื่อใหม่ที่เป็นวิทยาศาสตร์หรือสอดคล้องกับสภาวะทางธรรมชาติมากกว่าจากประเทศตะวันตกได้เข้าแทนที่ โดยผ่านทางปัญญาชนของคนไทยเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ มาตั้งแต่ไทยเราเริ่มเปิดประเทศรับศิลปวัฒนธรรมตะวันตกตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 25

ตามความเชื่อของปัญญาชนชาวตะวันตก เชื่อว่าปัจจัยสำคัญที่สุดที่

ผลักดันให้สังคมมนุษย์เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ก็คือ “พฤติกรรมกรรมการประดิษฐ์ คิดค้นเครื่องมือ และกรรมวิธีผลิตสินค้าของมนุษย์เอง” หรือการเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์เกิดจากการเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นเรื่อย ๆ กล่าวคือเมื่อมนุษย์สามารถคิดค้นและนำเอากรรมวิธีการผลิต และผลการผลิตใหม่ ๆ มาใช้ในการผลิตสินค้าต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นก็จะทำให้สังคมมีโภคทรัพย์อุดมสมบูรณ์มากขึ้น มาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น ก็เริ่มละทิ้งจารีตประเพณีศิลปวัฒนธรรมเก่า ๆ ที่ล้าสมัยไป และหันมารับค่านิยม จารีตประเพณีและศิลปวัฒนธรรมใหม่ ๆ ที่ช่วยให้สังคมของตนดีขึ้นแทน นักเศรษฐศาสตร์การเมืองจึงกล่าวเป็นทฤษฎีไว้ว่า “ใครเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ซึ่งได้แก่ที่ดิน แรงงาน เงินทุน เครื่องจักร และเทคโนโลยีสมัยใหม่ คนเหล่านั้น ก็จะเป็นใหญ่และเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ระเบียบในสังคม” ในสมัยศักดินาพวกเจ้าขุนนางเป็นเจ้าของไพร่พล ที่ดิน และทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ๆ พวกนี้ก็เป็นใหญ่เหนือสังคม เป็นผู้ออกกฎระเบียบ จารีตประเพณี และกำหนดในการสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับความเป็นใหญ่เหนือบุคคลอื่น ๆ ของตน และรักษาสถานภาพความยิ่งใหญ่ของพวกเขาให้ยาวนานที่สุด แต่การอ้างว่าเหตุที่ทำให้พวกตนเกิดมาเป็นเจ้า เป็นขุนนาง อยู่เหนือคนอื่น ๆ ในสังคมเพราะได้สร้างบุญบารมีแต่ชาติปางก่อนไว้มากกว่าคนอื่น ไม่ใช่เกิดจากกฎระเบียบที่พวกตนได้วางไว้ ในที่สุดคนส่วนใหญ่ก็ไม่เชื่อ ไม่รับฟัง สังคมศักดินาแบบเจ้าขุนมูลนายจึงค่อย ๆ เสื่อมสลายไปพร้อมกับกรรมวิธีการผลิตแบบเก่าที่อาศัยการขูดรีดแรงงานไพร่ทาสเริ่มหมดไป ชนชั้นใหม่เริ่มปรากฏขึ้นในสังคมพร้อมกับกรรมวิธีการผลิตแบบใหม่ คือ ชนชั้นนายทุนกับการผลิตสินค้าปริมาณมาก ๆ โดยใช้เครื่องจักร ผลจากการเปลี่ยนแปลงกรรมวิธีการผลิตเช่นนี้ทำให้พวกนายทุนได้กำไรและค่อย ๆ สะสมกำไรไว้เป็นทุนเพื่อทำการผลิตซ้ำ จนในที่สุดชนชั้นนายทุนซึ่งประกอบด้วย ทุนพ่อค้า ทุนธนาคาร ทุนอุตสาหกรรม และทุนขุนนาง ก็จะเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตสำคัญ ๆ เป็นต้นว่า เงินทุน แรงงาน โรงงาน เครื่องจักร เทคนิคและกรรมวิธีการผลิตแบบใหม่ และอื่น ๆ ชนชั้นนายทุนก็เริ่มเป็นใหญ่ขึ้นในสังคม และเริ่มเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ระเบียบ จารีตประเพณี และศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ในสังคมเพื่อสถาปนาระบอบทุนนิยมต่อไป

ระบบทุนนิยมเช่นเดียวกับระบบอื่น ๆ กล่าวคือมีจุดดีจุดด้อยอยู่หลายประการ ไม่มีระบบใดดีที่สุดและระบบใดเลวที่สุด เพียงแต่ว่าในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของสังคมหนึ่ง ๆ ในช่วงระยะหนึ่ง ๆ เหมาะสมหรือพร้อมที่จะใช้ระบบใดระบบหนึ่งเท่านั้น ในปัจจุบันสังคมไทยกำลังเร่งปฏิบัติเพื่อเป็นประชาธิปไตย แต่สังคมญี่ปุ่นกลับรู้สึกว่าการขยายประชาธิปไตยกำลังล่าช้าไม่เหมาะสมหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้แก่สังคมที่ล้าหลังซับซ้อน และหลากหลายอย่างญี่ปุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ระบบทุนนิยมแท้จริงแล้วเป็นระบบสำหรับชนชั้นกลาง ที่ขยันหมั่นเพียร หรือ นักวิสาหกิจต่าง ๆ ระบบนี้ต้องการรูปแบบการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตย ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินต่าง ๆ อย่างกว้างขวางโดยเฉพาะปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ที่ใช้ในการลงทุนเพื่อผลิตสินค้าจำนวนมาก ๆ ออกจำหน่าย จุดนำวัดของระบบนี้ก็คือนักวิสาหกิจทั้งหลายต่างมุ่งที่จะแสวงหากำไรสูงสุด จากการผลิตสินค้าเพื่อขาย ซึ่งจำเป็นจะต้องส่งเสริมให้ประชาชนบริโภคสินค้าดังกล่าวให้มากที่สุด สังคมทุนนิยมในด้านหนึ่งจึงเป็นสังคมบริโภคที่เกินความจำเป็น มีการผลิตสิ่งต่าง ๆ ที่ชักจูงให้ประชาชนนิยมบริโภคสินค้ากันอย่างกว้างขวาง จนกลายเป็นศิลปวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของระบบนี้ไป

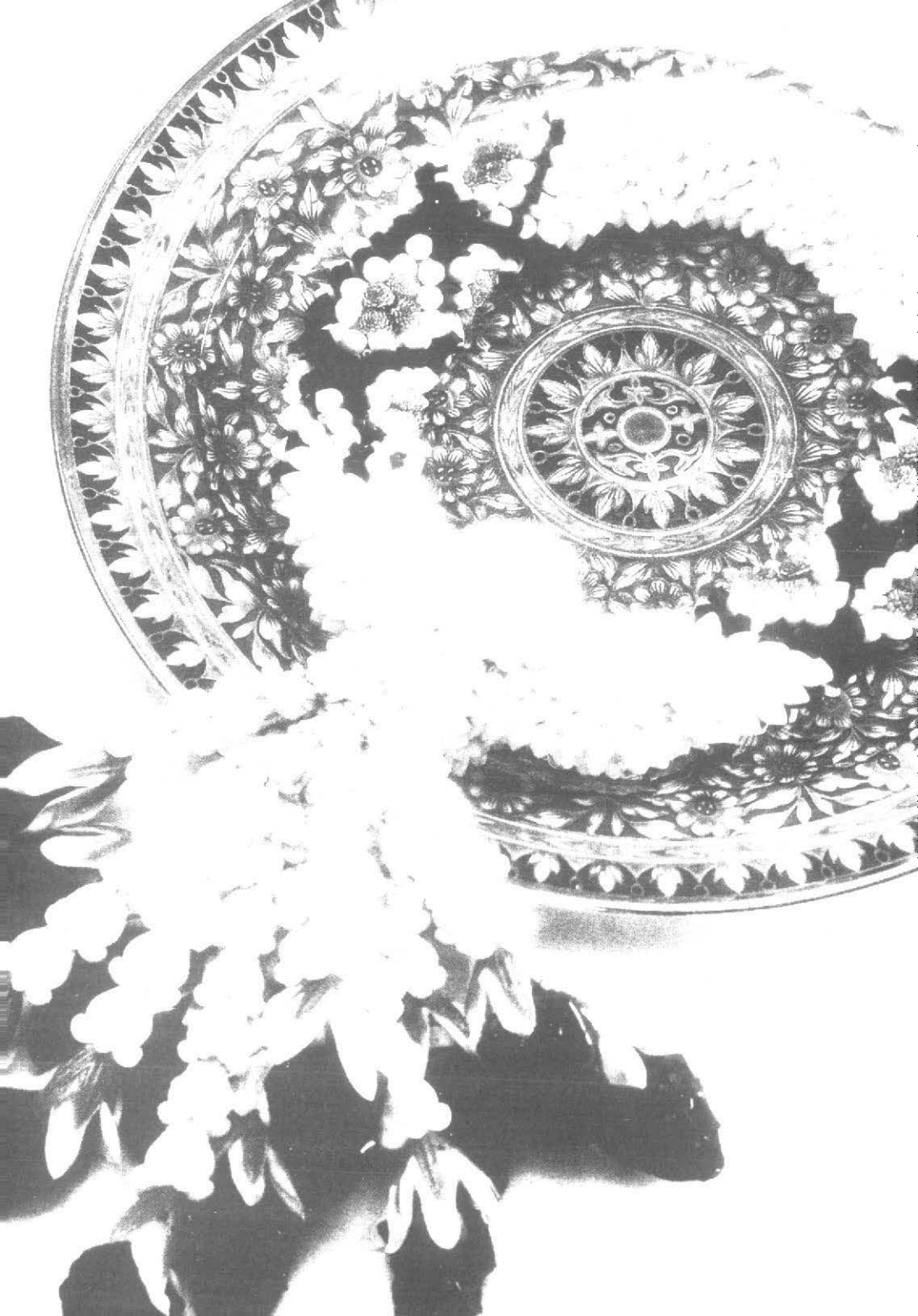
แม้ว่าเราจะชอบหรือไม่ชอบ พอใจหรือไม่พอใจ ต้องการหรือไม่ต้องการ ถ้าเราเรียกร้องการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตย แน่แน่นอนเราไม่สามารถหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่จะก้าวไปสู่สังคมทุนนิยมได้ เราจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตามแต่เทพเจ้าที่มีอิทธิฤทธิ์มากที่สุดในสังคมทุนนิยมก็คือ "เงินตรา" ในสังคมนี้พระผู้เป็นเจ้าองค์ก่อน ๆ จะถูกขายเพื่อแลกเปลี่ยนกับพระเจ้าเงินตรา สมาชิกในสังคมทุนนิยมจึงต้องรู้จักและเข้าใจความสำคัญของพระเจ้าองค์ใหม่นี้เป็นอย่างดี เพราะสามารถลดบันดาลได้แทบทุกอย่าง และถ้าหากไม่รู้จักเข้าใจพระเจ้าองค์นี้ ก็อาจจะได้รับโทษทัณฑ์จากพระเจ้าองค์นี้ได้อย่างง่ายดาย เป็นต้นว่า แฮร์ลัม มีหนี้สินรุงรัง ล้มละลาย หมดเนื้อหมดตัว ไม่มีเงินใช้ ยากจนอย่างฉาว ผู้ติดยา และ ฯลฯ

สังคมไทยปัจจุบันกำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมทุนนิยม ซึ่งอย่างน้อยก็เป็นความต้องการของรัฐบาลและเป็นกระแสของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป โดยที่ไม่มีใครสามารถหยุดยั้งได้ เมื่อสภาพการณ์ทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป

เช่นนี้ ก็เป็นเรื่องที่สมาชิกในสังคมจะต้องรู้เข้าใจ และสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะผู้ทำงานและเกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมของสังคม ซึ่งนับได้ว่าเป็นส่วนประกอบอันสำคัญของสังคม และมีภาระหน้าที่คล้าย ๆ กับวิญญาณ หรือหัวใจของสังคมที่จะกระตุ้นส่วนอื่น ๆ ของสังคมให้ทำหน้าที่ของตนไปโดยมีจิตสำนึก มีเป้าหมายที่แน่นอน และมีพลังที่จะผลักดันให้สังคมก้าวไปข้างหน้าทัดเทียมกับสังคมอื่น ๆ ที่เจริญแล้ว ศิลปวัฒนธรรมแท้จริงเป็นสมบัติของมนุษยชาติ ที่มนุษยทุกคนสามารถฝึกฝนอบรม ถ่ายทอด หยิบยืมไปใช้กันได้ เพียงแต่สังคมหนึ่ง ๆ อาจจะยึดถือเอาแบบแผนทางศิลปวัฒนธรรมอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นสัญลักษณ์หรือเอกลักษณ์ของสังคมได้ ศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ อาจจะเป็นชนิดเดียวกัน หรือประเภทเดียวกัน สามารถจะนำไปประยุกต์ใช้ให้มีคุณค่า ความหมาย และเป็นประโยชน์ต่อสังคมต่าง ๆ ได้ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นสังคมศักดินา หรือทุนนิยม ซึ่งวิธีการประยุกต์นำเอาศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ มารับ ใช้สังคมได้เหมาะสมกับกาลเทศะก็นับได้ว่าเป็นศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของมนุษย์ ศิลปวัฒนธรรมจึงมีลักษณะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมที่มีการประยุกต์ปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อมสังคมนั้น ๆ อย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย ตั้งแต่เริ่มมีมนุษย์คนแรก ๆ ของสังคมมาจนกระทั่งปัจจุบันที่มีคนนับเป็นล้าน ๆ สิบล้าน หรือร้อยล้าน

ยิ่งสังคมแปรเปลี่ยนเป็นสังคมทุนนิยมหรือสังคมเมืองมากยิ่งขึ้น ความหลากหลายสลับซับซ้อนของกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมนับวันจะเพิ่มพูนมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ กระบวนการสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมจึงเป็นกระบวนการทางภูมิปัญญา ที่จะต้องใช้สมอง เทคนิควิธี และประยุกต์เพื่อให้ความหมายและให้ประโยชน์ต่อสังคมอย่างไม่หยุดยั้ง คู่ขนานกันไปกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ศิลปวัฒนธรรมบางอย่างล้ำหน้ายุคสมัยหรือล้ำสมัยไป แต่นั่นก็เป็นเพียงปรากฏการณ์ชั่วคราว ดังนั้นการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมจึงนับได้ว่าเป็นภารกิจที่จำเป็น การทวนกระแสสังคมหรือการรีบเร่งพัฒนาสังคมก็ไม่ใช่ว่าจะไร้ค่าเสียทีเดียว ถ้าหากกระแสสังคมกำลังไหลไปในทิศทางที่ไม่พึงประสงค์ การขัดแย้งในสังคมต่าง ๆ จึงเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของสังคมมนุษย์ ปัญหาสำคัญจึงไม่ได้อยู่ที่การเรียกร้อง อ้อนวอนหรือขอร้องไม่ให้มนุษย์ขัดแย้งกัน แต่อยู่ที่การสร้างสรรคกรรรมวิธี

ร้อยกรอง การรู้จักใช้ภาษาที่ถูกต้องตามระบบภาษาของชาติ มีการรักษา และสะสมวรรณคดี ตลอดจนมีการค้นคว้าและเพิ่มพูนความรู้ทางภาษาศาสตร์ ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

2.4 วัฒนธรรมทางการศึกษา มีการจัดระบบการศึกษาให้แก่เยาวชน และประชาชน ตลอดจนพระภิกษุและสามเณรอย่างกว้างขวาง มีการปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพบ้านเมือง เศรษฐกิจ สังคมและ วัฒนธรรม เพื่อให้ชนในชาติมีความรู้ความสามารถประกอบสัมมาอาชีพ ตามควรแก่อัตภาพและสามารถปรับสภาพความเป็นอยู่ให้อยู่ในระดับสูงขึ้น

2.5 วัฒนธรรมทางศิลปกรรม ได้แก่การส่งเสริมและปรับปรุงงาน ประเภทจิตรศิลป์กับศิลปะประยุกต์ โดยการนำเอาศิลปะมาประยุกต์ใช้ให้เกิด ประโยชน์และความก้าวหน้า

ดังได้กล่าวมาแล้วจะเห็นว่า วัฒนธรรมของแต่ละชาติ ย่อมมีรูปแบบ ที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม ทางภูมิศาสตร์ ความเชื่อถือ และขนบ ธรรมเนียมประเพณี จะสังเกตเห็นว่าในแต่ละภูมิภาค แต่ละท้องถิ่นแม้แต่ วัฒนธรรมยังผิดแผกแตกต่างกันออกไปตามสภาวะที่เป็นอยู่ ดังนั้นจึงมีการ รักษารูปแบบแห่งศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นไว้เท่าที่จะทำได้ ในขณะเดียวกัน การที่เราจะพัฒนาศิลปวัฒนธรรมให้ก้าวหน้าต่อไปนั้น เราจะต้องพัฒนาไป พร้อม ๆ กับการศึกษา เพราะการศึกษาถือเป็นรากฐานที่จะนำไปสู่การพัฒนา ที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ฉะนั้น การศึกษาจึงมีความสำคัญต่อศิลปวัฒนธรรม เพราะเป็นการ ปลุกฝังเยาวชนให้รู้จักสิ่งอื่น ๆ ที่ไกลตัวออกไป ช่วยทำให้รู้สึกภาคภูมิใจใน สิ่งที่บรรพชนได้สร้างสรรค์ไว้ รู้จักรักษา ปรับปรุง และสืบทอดไว้เป็นมรดก แก่ลูกหลานต่อไป เปรียบเสมือนคำโบราณที่กล่าวว่า ชนชาติใด หากไร้ศิลป- วัฒนธรรม ย่อมได้ชื่อว่าเป็นชาติที่ยังด้อยความเจริญอยู่

ดังนั้น เราเยาวชนไทยทุกคนต้องพยายามรักษาศิลปวัฒนธรรมของ ไทยไว้ หากเราพากันละเลยในสิ่งที่เราเคยรักษาและหวงแหนไว้ เมื่อถึงเวลา นั้นใครจะมองเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย

การพิจารณากลับกรองว่าสิ่งใดดีงามหรือสิ่งใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ นับว่าเป็นอันตรายต่อสังคมไทยและเยาวชนของชาติ ซึ่งขณะนี้เรากำลังแก้ไขกันอยู่โดยนำวิธีการทางการศึกษามาประยุกต์ใช้กับศิลปวัฒนธรรม วัฒนธรรมถ้าจะพูดไปแล้วก็เปรียบเสมือนโครงสร้างของสังคม (Social Structure) ของแต่ละชุมชน แต่ละเชื้อชาติ มีการสืบทอดต่อเนื่องกัน เป็นมรดกมาจนถึงลูกหลานก็ว่าได้ ดังนั้นถ้าจะจำแนกประเภทของวัฒนธรรม อาจจำแนกเป็น 2 ประเภท คือ

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ
2. วัฒนธรรมทางจิตใจ

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ เป็นวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นในด้านการใช้สอย สร้างสรรค์ ปรับปรุง และดัดแปลงแก้ไขตามสถานการณ์และความสะดวกสบาย ในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น การปรุงอาหาร การถักทอตัดเย็บเครื่องนุ่งห่ม การสร้างที่อยู่อาศัย และเครื่องใช้สอยต่าง ๆ เป็นต้น

2. วัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกรู้สึกคิด ความเชื่อถือในศาสนา ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่สังคมเคยปฏิบัติกัน สืบมา ถ้าเราจะมองวัฒนธรรมทางจิตใจให้ลึกซึ้งว่าเกี่ยวข้องทางด้านใดบ้าง เราสามารถแบ่งแยกออกเป็นสาขาต่าง ๆ ได้ดังนี้

2.1 วัฒนธรรมทางการปกครอง การกำหนดด้วยบทกฎหมายขึ้นมา ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพทางสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อให้เกิดระเบียบแบบแผนอันดีที่สังคมพึงปฏิบัติต่อกันอย่างเป็นธรรม หรืออยู่ร่วมกันด้วยความสันติสุข

2.2 วัฒนธรรมทางศาสนา การนำหลักพุทธศาสนามาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจก่อให้เกิดศีลธรรมจรรยาอันดีงาม ตลอดจนจนช่วยส่งเสริมให้ชุมชนนั้น ๆ มีจิตใจบริสุทธิ์ มีความเมตตากรุณา รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ถูกต้องที่ควร มีความกตัญญูรู้คุณต่อผู้มีพระคุณและให้ดำเนินชีวิตไปบนเส้นทางสายกลาง

2.3 วัฒนธรรมทางภาษาและหนังสือ รู้จักวางระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการพูด การเขียนหนังสือหรือการประพันธ์ทั้งในแบบร้อยแก้วและ

ศิลปวัฒนธรรมกับการศึกษา

สรุปจากบทความของ สงวน รอดบุญ

เมื่อเอ่ยถึงคำว่า “ศิลปวัฒนธรรม” เรามักจะได้ยินได้ฟังเสมอว่า ชาตินั้นเมืองนั้นมีศิลปวัฒนธรรมสูง ชนกลุ่มนั้นด้อยวัฒนธรรมนี้เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า เราวัดศิลปวัฒนธรรมจากความเจริญรุ่งเรืองของแต่ละชาติและภาษาเป็นมาตรฐาน

ด้วยเหตุนี้ แต่ละชาติจึงพยายามที่จะรักษา ปรับปรุง และส่งเสริม การศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อให้คนในชาติมองเห็นคุณค่าและความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมเท่าที่สามารถจะกระทำได้ เราเห็นว่าในสมัยก่อน ๆ นั้น ศิลปวัฒนธรรมมีความเจริญรุ่งเรือง ทุกคนมองเห็นและพยายามที่จะช่วยส่งเสริม แต่ต่อมาในปัจจุบันอารยธรรมตะวันตกเข้ามามีอิทธิพล โดยปราศจาก

วัฒนธรรม กับ ชีวิต

คุณหญิงเนือทิพย์ เสมรสุต

การรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง มนุษย์เราจะอยู่อย่างสันติมีความสุขเจริญก้าวหน้าได้ เพราะทุกคนรู้จักหน้าที่และปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายทั้งจะต้องรับผิดชอบงานในหน้าที่ด้วย มิใช่รับแต่ชอบ จะต้องรับผิดชอบด้วยเมื่อดำเนินงานในหน้าที่ของตน บกพร่องและผิดพลาด

วัฒนธรรม ได้แก่ ความคิดอ่าน และวิถีทางของประชาชนที่ประมวล เข้าไว้ ทั้งได้เรียนรู้ คือการกระทำ และการกระทำนั้น ๆ ทำให้เกิดความดีงาม ขึ้น แล้วถ่ายทอดเป็นมรดกสะสมไว้ให้แก่อนุชนรุ่นหลัง ชาดไทยมีเอกลักษณ์ คือ วัฒนธรรมประจำชาติ พูดให้สั้น วัฒนธรรมคือ แผนการหรือแผนผังแห่ง การครองชีวิตเพื่อให้เจริญก้าวหน้า เป็นสังคมที่ดี

เรื่องของวัฒนธรรมนั้น ไม่ใช่ปล่อยให้เป็นไปตามบุญตามกรรม แต่เป็นเรื่องที่ต้องปลูกฝังแล้วส่งเสริมให้เจริญขึ้นด้วยการศึกษาและการปฏิบัติ สิ่งใดไม่ดีต้องแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น พุดง่าย ๆ วัฒนธรรม คือ หลักการที่มนุษย์นำมาจาก ศาสนา ในเรื่องความประพฤติดี ประพฤติชอบ มีระเบียบประเพณีอันดีงาม

ปัญหาเรื่องการกินการอยู่ นับว่าเป็นวัฒนธรรมสำคัญประจำชีวิตทางพระพุทธศาสนามีส่วนเกี่ยวข้องอยู่มากในเรื่องอาหารและความสะอาด พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยไว้สำหรับพระภิกษุปฏิบัติ เรื่องการกินอยู่อย่างมีระเบียบ

ส่วนมนุษย์เรามีความจำเป็นต้องรับวัฒนธรรมไว้ใน การดำเนินชีวิต เพราะทำให้ชีวิตประสบแต่ความสุขและราบรื่น สโมสรวัฒนธรรมหญิง นึกถึงเรื่องของครอบครัวมาก จึงจัดสมรสหมั้นแล้วอบรม เพื่อให้ชีวิตสังคมในครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ถ้าทุกครอบครัวมีวัฒนธรรมดี ปฏิบัติต่อกันดี มีความซื่อสัตย์สุจริต จะขยายความเจริญก้าวหน้าไปถึงส่วนรวมและประเทศชาติด้วย

ครอบครัวเป็นระบบแรกของสังคม ถือว่าเป็นสังคมที่สำคัญยิ่ง สมาชิกในครอบครัวจะต้องรู้จักหน้าที่ในการปฏิบัติต่อกัน สโมสรวัฒนธรรมหญิง จึงดำเนินการเรื่องสมรสหมู่ เพื่อแบ่งเบาภาระจากรัฐบาลในด้านอบรมคนให้เป็นพลเมืองดี

คู่สมรสจะต้องประพฤติตนดี คนที่เรียกว่ามีความประพฤติดี มีวัฒนธรรม เป็นผู้ดีในพระพุทธศาสนาสอนไม่ให้แสดงอาการ กาย วาจา ใจ หยาบคาย แต่ให้สุภาพอ่อนโยน รู้จักเคารพ และให้เกียรติแก่กัน รักเกียรติของตนและคู่สมรส ตลอดจนถึงบุตรที่เกิดมาภายหลัง ทั้งรู้จักเหนียวรั้งตนไม่ให้ตกไปในทางอันเสื่อมเสีย

ชายถือว่าเป็นประมุขของครอบครัว ปัจจุบันนี้หญิงได้รับสิทธิเสมอชาย กิติสำหรับทั่วไปผู้เขียนเองก็เป็นหญิง แต่ไม่สนับสนุนถ้าหญิงจะขาดการยกย่องนับถือสามี โดยถือว่าหญิงก็หนึ่งในครอบครัว ถ้าถือแบบนี้ ครอบครัวจะขาดความสุข คู่สมรสควรรู้จักแบ่งหน้าที่ไม่ก้าวก่ายเอาเปรียบซึ่งกันและกันจึงจะอยู่ด้วยกัน ครองรัก ครองเรือน อย่างผาสุก

หน้าที่การงาน ปกครอง เลี้ยงดูภรรยาและบุตร ชายต้องรับผิดชอบ
ในเรื่องนี้เมื่อแต่งงานแล้วชายจะต้องเข้าใจว่า ตนมีพันธะแล้ว จะบำเพ็ญตน
เป็นบุรุษเจ้าสำราญ เทียวผู้หญิง คบเพื่อนเสพสุรายาเมา สู้ยสู้ร้าย ไม่ได้
เด็ดขาด

หน้าที่หญิง ต้องเคารพนับถือและยกย่องสามีทั้งต่อหน้าและลับหลัง
ปรนนิบัติสามีให้ได้รับความสุข ไม่นอกใจสามี ดูแลบ้านเรือนให้สะอาด ทำ
อาหารให้สามีรับประทาน เมื่อมีบุตรต้องเลี้ยงดูอบรมบุตรให้มีสุขภาพสมบูรณ์
และมีความประพฤติดี เพื่อเป็นพลเมืองดี ขอยกตัวอย่างจาก “สุภาสิตสอน
หญิง” ของสุนทรภู่ มีดังนี้

จะมีคู่มือให้รู้ปฏิบัติ	จงซื้อสัตย์สุจริตจิตถนอม
อย่าคิดร้ายย้ายแยกทำแปลกปลอม	มโนน้อมเสนาหาต่อสามี
อย่าคบขู้สู่มนินิยมหวัง	ไม่จึ่งกาลตดอกบอกโฉมศรี
เขารักหลอกหยอกเล่นดอกเช่นนี้	ถ้ามันมีข้าวของต้องบำเรอ

นอกจากหน้าที่ของหญิงดังได้กล่าวมาแล้ว หญิงบางคนอาจโชคดี
ได้สามีที่ดำรงตำแหน่งสำคัญทางราชการ หญิงอย่าได้สอดแทรกงานของสามี
แม้ว่าจะเป็นที่รักของสามีก็อย่ายุยงส่งเสริมให้สามีทำผิดฉ้อราษฎร์ โกงเงิน
หลวง หรือใช้เวลาบำรุงบำเรอความสุขส่วนตัว ละทิ้งหน้าที่การงานที่ต้อง
รับผิดชอบ

นักสังคมศาสตร์ จึงพยายามอธิบายคำว่า “วัฒนธรรม” เป็นมรดก
ทางสังคมซึ่งเป็นประโยชน์ที่สั้นและมีความหมายกว้างขวาง ถ้าประชาชนส่วน
มากมีวัฒนธรรม ประเทศชาติจะเจริญรุ่งเรืองวัฒนาถาวรสืบไป เรื่องนี้ขอฝาก
ไว้กับประชาชนชาวไทยโดยทั่วกัน

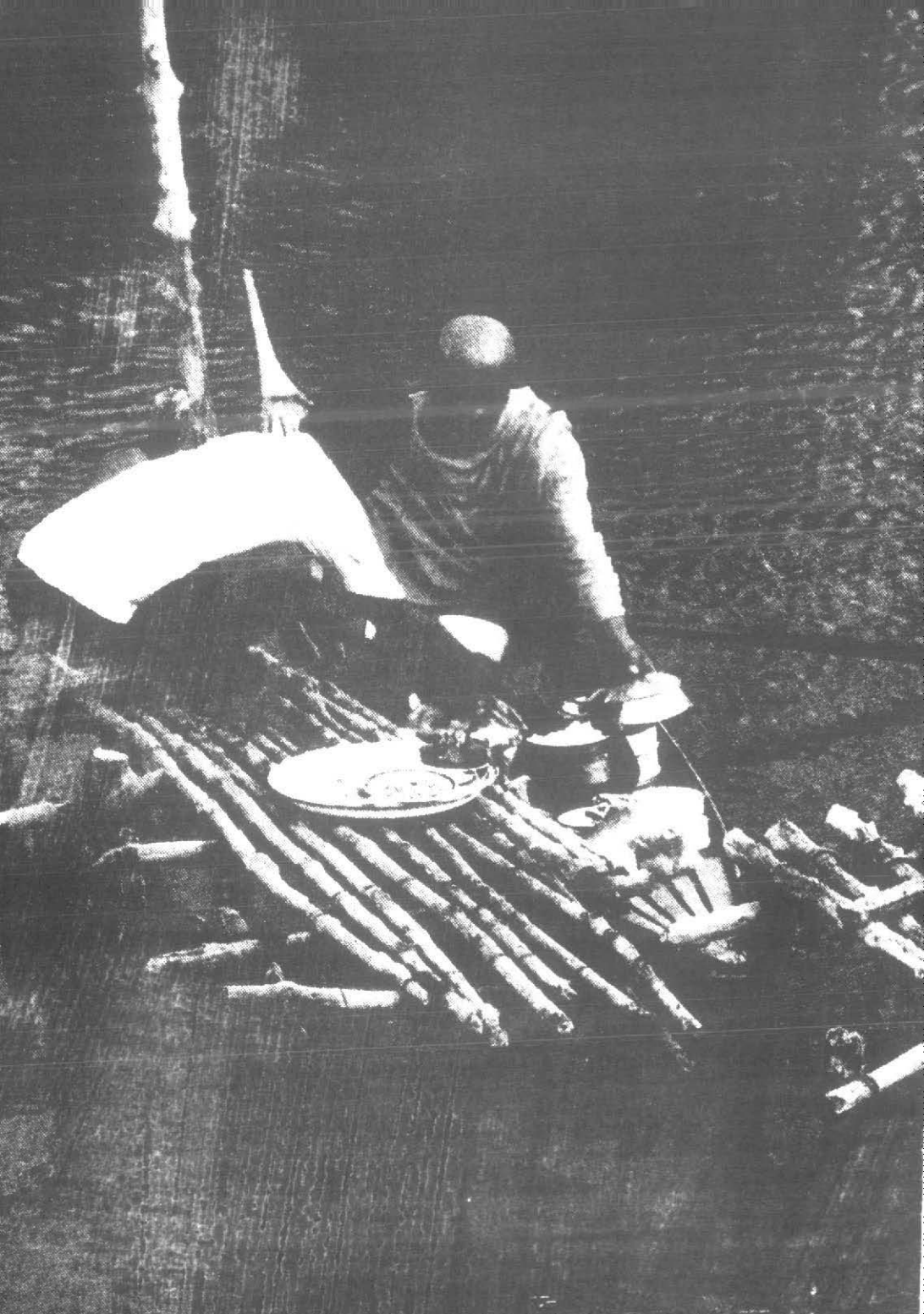
เราจะเห็นได้ว่า บิดามารดาเป็นบุคคลสำคัญมีวัฒนธรรมสูง วางตน
เป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุตรธิดา บุตรธิดาก็จะเลียนแบบอย่างของบิดามารดายึดถือ
มาปฏิบัติบ้าง การติดต่อคลุกคลีอย่างใกล้ชิด จะทำให้บุตรธิดาได้พบเห็นเป็น
ประจำเสมอ ๆ แล้วจะถือมาประพฤติตาม เมื่อวัฒนธรรมต้องถ่ายทอดทาง
สังคมด้วยการดูตัวอย่างเลียนแบบ แนะนำสั่งสอนดังกล่าวมานี้ ก็ทำให้เกิด
ความเข้าใจชัดเจนอีกข้อหนึ่งว่าทุกคนอาจเป็นผู้มีวัฒนธรรมอันดีและสูงเหมือน

กันหมด วัฒนธรรมเป็นของกลาง ไม่เลือก ชาติ สกฐ ไม่เลือกฐานะ ยาก ดี มี จน เป็นจุดกลางนัดพบที่จะให้คนทั้งหลายอยู่ในระเบียบอันดีงามร่วมกัน

ผู้เขียนได้ใช้ชีวิตตรากตรำทำงานด้านวัฒนธรรมมานาน และนับเป็นเวลานานแล้ว จึงปรารถนาที่จะเห็นอนุชนรุ่นหลังมีความตั้งใจในการศึกษาค้นคว้าเรื่องของวัฒนธรรมและพิจารณาให้รอบคอบว่า วัฒนธรรมของชาติไทยดีเพียงไร วัฒนธรรมของชาติอื่นที่ดีของเขา มีอยู่ไม่น้อย จึงควรเลือกคุณสิ่งใดของชาติก็นำมาใช้ แต่สิ่งใดที่ไม่เหมาะสมแก่สภาพของคนไทยแล้วไม่ควรถือปฏิบัติ คนไทยเสียไปสักหนึ่งคนก็ขึ้นชื่อว่า นำความเสื่อมเสียมาสู่ชาติไทย และถ้าคนไทยมีความประพฤติไม่ดี ไร้ศีลธรรม วัฒนธรรมเป็นส่วนมากแล้ว ประเทศไทย หรือสยามจะอยู่รอดได้อย่างไร ถึงตอนนี้ต้องขออัญเชิญพระราชนิพนธ์ของล้นเกล้าฯ ร.6 ซึ่งทุกคนได้ผ่านและได้ยินได้ฟังมาแล้ว

“หากสยามยังอยู่ยั้ง	ยืนยง
เราก็เหมือนอยู่คง	ชีพด้วย
หากสยามพินาศลง	ไทยอยู่ ได้ฤฯ
เราก็เหมือนมอดม้วย	หมดสิ้นสกุลไทย”

วัฒนธรรมในมุมมอง ของผู้รู้เรื่องวัฒนธรรม (ไม่มากนัก)

ผศ.ดร.ชาญชัย อินทรประวัตติ

มหาวิทยาลัยหลายต่อหลายแห่งในสหรัฐอเมริกาให้ความสนใจต่อการที่จะรับนักเรียนนานาชาติเข้าไปทำการศึกษามาก โดยจัดเป็นโครงการศึกษานานาชาติ (International Study) อย่างเป็นทางการ มีการจัดระบบประชาสัมพันธ์เพื่อชักชวนนักศึกษาจากประเทศต่างๆ ให้มาทำการศึกษา และมีโครงการดูแลให้นักศึกษานานาชาติมีความอบอุ่นใจหลายอย่าง ที่เป็นที่ยอมรับมากก็เห็นจะเป็นโครงการครอบครัวอุปถัมภ์ (Host Family) ซึ่งครอบครัวชาวอเมริกันที่มีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับพอมีอันจะกินรับเอานักศึกษา

ต่างชาติเข้าไว้ในความดูแล แต่ว่าจะดูแลมากน้อยเพียงใดก็ย่อมแตกต่างกันไปตามลักษณะของบุคคลที่เป็นครอบครัวอุปถัมภ์นั้น นักเรียนไทยหลายคนที่ไม่โชคดีได้มีโอกาสพบกับครอบครัวอุปถัมภ์ที่ดี และเกิดความประทับใจกันและกันจนมีความผูกพันกันต่อ ๆ มา

คำถามที่ผู้เขียนถามตัวเองอยู่ในระยะหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็คือ

“ทำไมมหาวิทยาลัยอเมริกันจึงได้มีความสนใจนักศึกษานานาชาติมากถึงขนาดนั้น”

“เพราะเหตุใดคนอเมริกันจึงได้มีความสนใจนักศึกษานานาชาติจนต้องเข้ามาอุปถัมภ์คำซึกัน จะอยู่เฉยๆ ให้สบายๆ ไม่ได้หรืออย่างไร จะได้ไม่เปลืองเงินและไม่เปลืองเวลาด้วย”

ความสงสัยดังกล่าวนี้ผุดขึ้นในหัวใจของผู้เขียนตั้งแต่เมื่อครั้งยังไปทำการศึกษาระดับปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด รัฐฟลอริดา ประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วงปี พ.ศ. 2511 - 2514 โฉน แต่ว่าผู้เขียนเพิ่งจะได้คำตอบในคราวที่ได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาดูงาน ด้านการบริหารมหาวิทยาลัยโดยเฉพาะในด้านการบริหารกิจการนิสิตที่มหาวิทยาลัยแห่งรัฐอิลลินอยส์ (Illinois State University) เมืองนอร์มอล (Normal) รัฐอิลลินอยส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วงปี พ.ศ. 2527 - 2529 นี้เอง เนื่องจากในคราวหลังนี้ผู้เขียนอยู่ในสถานภาพของอาจารย์มหาวิทยาลัยครินครินทรวิโรฒ จึงมีความมั่นใจที่จะซักถามบุคลากรของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐอิลลินอยส์ และบรรดาชาวอเมริกันที่เสนอตัวเป็นครอบครัวอุปถัมภ์ทั้งหลายได้ และด้วยความที่เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยนี้เองจึงทำให้ได้คำตอบมาอย่างกระจ่างใจ ผู้เขียนจึงใคร่จะนำมาเขียนเล่าสู่ท่านเพื่อเป็นเกร็ดความรู้เล็กๆ น้อยๆ ดังต่อไปนี้

เหตุผลสำคัญที่มหาวิทยาลัยอเมริกันให้ความสนใจนักศึกษานานาชาติจนถึงกับจัดตั้งโครงการเฉพาะเพื่อดำเนินการให้นักศึกษานานาชาติมากขึ้นในมหาวิทยาลัยแต่ละแห่งนั้น เพราะเขาในฐานะมหาวิทยาลัยจะได้มีโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาติต่างๆ โดยไม่ต้องลงทุนหรือเสียเวลาเดินทางไปยังประเทศต่างๆ ทั้งนี้เพราะว่านักศึกษาต่างชาติแต่ละคนที่มาสู่มหาวิทยาลัยก็ย่อมนำเอาวัฒนธรรมของตนติดตัวมาด้วยไม่มากนักน้อย อย่างไม่มีอะไรเลยก็จะนำเอาภาษาพูดติดตัวมาด้วยแน่นอน แต่โดยทั่วไปแล้วนักศึกษานานาชาติ

มักจะนำเอาวัฒนธรรมหลายๆด้านติดตัวเข้าไปเช่น การแต่งกาย ศิลปะการแสดง ดนตรีหรืออาจจะเป็นศิลปะป้องกันตัวหรือการกีฬา เช่น เดกวนโด ยูโด บั๊ญจะสีลัด หรือมวยไทย เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนั้นนักเรียนนานาชาติในแต่ละมหาวิทยาลัยก็ช่วยสร้างสีสันทางวัฒนธรรมขึ้นในมหาวิทยาลัยนั้นๆและมหาวิทยาลัยเองก็ไม่เคยพลาดโอกาสที่จะจัดงานมหกรรมวัฒนธรรมนานาชาติขึ้นอย่างน้อยก็ปีละครั้ง แต่ในบางมหาวิทยาลัยอาจจะจัดงานดังกล่าวนี้ถึงภาคเรียนละครั้งก็มี งานหนึ่งที่เขานิยมจัดกันก็คือ คินนนานาชาติ หรือชื่อภาษาอังกฤษว่า The International Night ที่มหาวิทยาลัยแห่งรัฐอิสลินอยส์ ที่ผู้เขียนได้พบเห็นมานั้นเขาจัดภาคเรียนละครั้ง ภาคเรียนแรกจัด The International Night ภาคเรียนที่สองจัดงานรื่นเริงที่เรียกว่า The Gala Night เนื้อหาของทั้งสองงานนี้คล้ายคลึงกันคือ เป็นการแสดงศิลปะและวัฒนธรรมของนักเรียนนานาชาติ ซึ่งแน่นอนว่านักศึกษาจากชาติต่างๆก็ไม่มีใครยอมน้อยหน้าใคร เพราะใครเลยจะยอมให้คนชาติอื่นมาชมได้ ดังนั้นกลุ่มนักศึกษาชาติต่างๆก็ทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์และกำลังความคิด จัดแสดงศิลปะและวัฒนธรรมของตนเองอย่างเต็มที่ ทั้งในแง่ของการจัดนิทรรศการและการแสดงบนเวที อีกทั้งการประกอบอาหารประจำชาติด้วย กลุ่มนักศึกษานานาชาติเหล่านี้มักจะได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นจากกลุ่มประชาชนเชื้อชาติเดียวกันที่ประกอบอาชีพอยู่ในละแวกนั้นหรือจากหน่วยงานของรัฐ เช่น สถานกงสุลหรือสถานทูต เป็นต้น ในคินที่มีงานดังกล่าวนี้มหาวิทยาลัยจะทำการบอกกล่าวให้นักศึกษาของเขา และประชาชนในชุมชนนั้นมาชมกันโดยทั่วถึง และก็มักจะมีผู้คนมาชมกันอย่างเนืองแน่นเสมอๆเพราะของดีๆดูฟรีๆอย่างนั้นไม่ว่าฝรั่งหรือไทยก็ชอบทั้งนั้น และด้วยประสบการณ์เช่นนี้นักศึกษาของมหาวิทยาลัยนั้นๆก็จะเรียนรู้วัฒนธรรมของชาติต่างๆได้อย่างดี โดยการลงทุนเพียงน้อยนิด นอกจากจะเรียนรู้วัฒนธรรมนานาชาติจากกิจกรรมดังได้กล่าวมาแล้ว นักศึกษาของเขายังมีโอกาสเรียนรู้วัฒนธรรมนานาชาติ โดยวิถีชีวิตปกติอีกด้วย เช่น การอาศัยอยู่ในหอพักหรือพาร์ทเมนท์เดียวกัน การสนทนาวิสาสะต่างๆไป การทำรายงาน หรืออภิปรายในชั้นเรียน เป็นต้น ส่วนบุคคลภายนอกมหาวิทยาลัยก็สามารถจะเรียนรู้วัฒนธรรมนานาชาติได้โดยการเชิญนักศึกษานานาชาติไปรับประทานอาหารเย็นที่บ้าน แล้วก็จะได้สนทนากัน

หลังอาหารเย็นด้วย

สำหรับอาจารย์มหาวิทยาลัยที่เป็นนักวิชาการ หรือนักวิจัยนั้น นับว่า
ได้ประโยชน์จากนักศึกษานานาชาติมาก เพราะนักศึกษานานาชาติในมหา-
วิทยาลัยนั้นนับได้ว่าเป็นแหล่งข้อมูล (informant) ที่สำคัญของการศึกษาวิจัย
ในทางสังคมศาสตร์ หลายมหาวิทยาลัยมีผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมนาชา-
ชาติ โดยอาศัยนักศึกษานานาชาติที่ตนเองเป็นกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย

เมื่อได้คำตอบมาเช่นนี้ผู้เขียนก็ถึงบางอ้อ และซาบซึ้งถึงสังขารได้
ทันทีว่าเพราะเหตุใดคนอเมริกันเขาจึงได้สนใจนักศึกษานานาชาติกันนัก

แต่เมื่อได้คำตอบของคำถามแรกนั้นมาแล้ว ผู้เขียนก็กลับเกิดคำถาม
ใหม่ขึ้นมาอีกว่า

“วัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างไร คนอเมริกันเขาจึงได้อยากรู้เกี่ยวกับ
วัฒนธรรมนานาชาติมากนัก”

การที่จะตอบคำถามนี้คงจะได้อาศัยหลักวิชาเล็กน้อย โดยการ
ทำความเข้าใจความหมายและความสำคัญของวัฒนธรรมดังต่อไปนี้

ความหมายของวัฒนธรรมในทางสังคมวิทยานั้น ท่านเสฐียรโกเศศ
ได้อธิบายไว้ว่า หมายถึง วิถีชีวิตหรือทางดำเนินชีวิตของชุมชนหมู่ใดหมู่หนึ่ง
หรืออาจจะพูดว่า วัฒนธรรมหมายถึงทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์
ในสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งวัฒนธรรมจะครอบคลุมไปถึงระเบียบกฎเกณฑ์ วิถี
ปฏิบัติ ระเบียบปฏิบัติ ความเชื่อ ความนิยม และเทคโนโลยีต่างๆ ในการ
ควบคุมและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ ดังนั้นการที่คนกลุ่มหนึ่งได้ศึกษาวัฒน-
ธรรมของคนกลุ่มอื่นๆจนเข้าใจก็ย่อมทำให้เข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับคน
กลุ่มนั้น ซึ่งการเข้าใจวัฒนธรรมของผู้อื่นนั่นถือได้ว่าเป็นข้อได้เปรียบในการ
คบหาสมาคมกันอย่างไม่ต้องสงสัย ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวในทางการทหาร
ที่กล่าวว่า

“รู้เขารู้เรา ทำศึกร้อยครั้งก็ชนะร้อยครั้ง”

ดังนั้น จะเห็นว่าการที่คนอเมริกันเขามีนโยบาย และการปฏิบัติ ซึ่ง
นำไปสู่ความเข้าใจในวัฒนธรรมของคนอื่นนั้น ต้องนับว่าเป็นความฉลาดของ
เขาอย่างหนึ่งเหมือนกัน เพราะมันช่วยให้คนอเมริกัน “รู้เขา” ซึ่งจะเป็นปัจจัย
นำไปสู่ความสบายใจ หรือข้อได้เปรียบในการมีปฏิสัมพันธ์กับคนชาติอื่นๆนั่นเอง

เมื่อเราทราบความจริงเช่นนี้ ปัญหาที่มีอยู่ว่าเราควรจะทำปฏิบัติหรือคิดอย่างไร ซึ่งในเรื่องนี้ผู้เขียนคิดว่าเราไม่ต้องไปกังวลใจว่าคนอื่นเขาจะมาล้างความลับอะไรของเราโดยการศึกษาวัฒนธรรมของเรา เพราะจะว่าไปแล้ว การที่คนวัฒนธรรมอื่นมีความเข้าใจในวัฒนธรรมของเรานั้นก็เป็นผลดีต่อเราด้วยเหมือนกัน นั่นก็คือเมื่อเขาเข้าใจวัฒนธรรมของเรา เขาก็เข้าใจวิถีชีวิต ระเบียบกฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติ ความเชื่อ และค่านิยมของเรา ซึ่งจะทำให้การปฏิบัติตนของเขาไม่กระเทือนใจเราหรือก่อให้เกิดความอึดอัดแก่เรา จึงทำให้เราเกิดความสบายใจได้มาก ดังนั้นแทนที่จะปกปิดซ่อนเร้นวัฒนธรรมของเรา เราควรที่จะเผยแพร่ด้วยความภาคภูมิใจเสียด้วยซ้ำไป แต่ว่าการที่เราจะเผยแพร่วัฒนธรรมของเราได้มากนักน้อยเพียงใดนั้น ก็ย่อมขึ้นอยู่กับว่าเรารู้จักและเข้าใจวัฒนธรรมของเรามากน้อยเพียงใดด้วย ซึ่งการรู้จักและเข้าใจวัฒนธรรมของเราเอง หรือการ “รู้เรา” นั้นนับได้ว่า เป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะถ้าเราไม่เข้าใจวัฒนธรรมเราเองอย่างถ่องแท้ แล้วเราไปประพฤติปฏิบัติแบบถูกๆ ผิดๆ ซาดๆ เกินๆ ก็จะทำให้คนวัฒนธรรมอื่นเขาเข้าใจวัฒนธรรมเราผิดไปด้วย เช่น

หากเราไม่เข้าใจหรือใช้ภาษาไทยผิดๆ โดยการพูดออกเสียงควบกลั้วไม่ถูกต้อง แทนที่จะพูดว่า “กุ่มใจ” เรากลับออกเสียงเป็น “กุ่มใจ” คนชาติอื่นที่มาศึกษาภาษาไทยกับเราก็คงจะพูดภาษาไทยเป็น “กุ่มใจ” ไม่มีล.ลึงไปด้วย ซึ่งย่อมจะทำให้เกิดความเสียหายต่อภาษาไทยได้มากทีเดียว

หรือในกรณีของนักมวยไทยที่ไปทำการชกในต่างประเทศเพื่อเผยแพร่ศิลปะป้องกันตัวแบบมวยไทยนั้น ถ้านักมวยของเราไม่เข้าใจศิลปะแม่ไม้มวยไทยอย่างแท้จริง แล้วขึ้นไปชกในลักษณะปะปะแก๊งแก๊งเหมือนมวยวัดมวยทะเลคนต่างชาติที่เขาได้ดูเขาก็จะคิดว่าวัฒนธรรมในด้านศิลปะป้องกันตัวของเราเป็นเรื่องน่าหัวเราะเยาะ หรือถ้านักมวยไทยของเราชอบเอาเรียดเอาเปรียบคู่ต่อสู้โดยการซ้ำเติม เมื่อคู่ต่อสู้ล้มลงบนพื้นเวที ซึ่งแท้ที่จริงก็ไม่ใช่วัฒนธรรมของมวยไทยเลย แต่เมื่อนักมวยไทยเรากระทำกันบ่อยๆ ชาวต่างชาติเขาก็ย่อมเข้าใจว่าศิลปะป้องกันตัวของเราไม่ใช่ของสูงแต่เป็นการทารุณ และปราศจากน้ำใจของสุภาพบุรุษเสียด้วยซ้ำไป

ลองพิจารณาดูตัวอย่างวัฒนธรรมการแต่งกายบ้าง หากนักเรียนไทยที่ไปศึกษาต่อต่างประเทศ มีความเข้าใจวัฒนธรรมการแต่งกายชุดประจำชาติ

ของไทยอย่างถูกต้องและปฏิบัติถูกต้อง ก็ย่อมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่ชาวต่างชาติที่ได้พบเห็น แต่ถ้านักเรียนไทยไม่เข้าใจวัฒนธรรม การแต่งกาย ชุดประจำชาติที่แท้จริงแล้วก็ไปทำการดัดแปลงต่าง ๆ นานา ก็ย่อมจะสร้างความเข้าใจผิดต่อวัฒนธรรมการแต่งกายของไทยให้แก่ชาวต่างชาติได้

ผู้เขียนอยากจะให้พิจารณาตัวอย่างอีกตัวอย่างหนึ่งในเรื่องของวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับอาหารบ้าง ดังได้กล่าวมาแล้วว่าชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวยุโรป อเมริกัน และออสเตรเลีย มักสนใจที่จะได้ลิ้มรสอาหารไทยแทบทั้งนั้น แต่เราขอมทราบกันอยู่ทั่วไปว่าอาหารไทยของเรานั้น รสชาติและหน้าตาอาจจะออกไปทางจืดก็ได้ ทางแซ่กก็ได้ ส่วนอาหารไทยแท้ ๆ นั้นถ้าจะให้ฝรั่งรับประทานได้ก็คงจะต้องใช้สูตรสำหรับชาววังนั่นเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ถ้าหากว่านักเรียนไทยเชื้อจีนไปทำอาหารไทยเลี้ยงฝรั่งโดยทำผัดเบรียวหวานหมูและเปิดพะโล้ ฝรั่งก็คงจะเข้าใจว่าอาหารไทยก็คืออย่างนั้น แต่ถ้านักเรียนไทยที่เป็นคนมุสลิมจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ทำอาหารเลี้ยงฝรั่ง โดยทำข้าวหมกไก่และปูดผงกระหรี่ ฝรั่งก็คงจะเข้าใจว่าอาหารไทยนี้ผสมเครื่องเทศมาก ในที่สุดฝรั่งก็เลยไม่มีมโนทัศน์ที่ถูกต้องเกี่ยวกับอาหารไทย เพราะคนไทยที่ทำอาหารเลี้ยงเขาก็ยังไม่เข้าใจคำว่าอาหารไทยจริงๆ เรายังนั่นเอง

ดังนั้นผู้เขียนจึงมีความเชื่อมั่นว่าถ้าเราจะให้คนอื่นเขารู้จักและเข้าใจวัฒนธรรมไทยอย่างถูกต้องแล้ว เราเองก็จะต้องรู้จักและเข้าใจวัฒนธรรมของเราเองให้ถ่องแท้เสียก่อน นอกจากรู้และเข้าใจแล้วก็ต้องปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทยให้ถูกต้องด้วย ผู้เขียนมีประสบการณ์ในการไปงานนักเรียนนานาชาติในมหาวิทยาลัยอเมริกันหลายครั้ง และทุกๆ ครั้งจะมีความรู้สึกที่ เมื่อมองดูเครื่องแต่งกายของคนที่มาในงานแล้ว จะสามารถบอกได้ทันทีเลยว่า นักศึกษาคนไหนเป็นคนจีน คนเกาหลี คนแอฟริกัน แต่ถ้าเป็นคนไทยแล้วหลายต่อหลายครั้งที่ไม่สามารถบอกจากเครื่องแต่งกายได้ เพราะนักเรียนไทยที่ไปงานเช่นนั้น มักจะแต่งกายสากลนิยม จึงทำให้ต้องคอยจนได้ยินเสียงพูด จึงจะแยกได้ว่าเขาเป็นคนไทย คนฟิลิปปินส์ หรือคนจีนฮ่องกง แต่ถ้าไปพบคนไทยพูดภาษาฝรั่งเก่ง ๆ จนไม่พูดภาษาไทยด้วย แล้วก็เลยจะเป็นอันหมดโอกาสบอกได้เลยว่าใครคือคนไทย ใครคือคนต่างชาติ

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้มิได้หมายความว่าผู้เขียนจะมองข้ามความสำคัญ

ของการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Cultural diffusion) ผู้เขียนตระหนักดี และยอมรับด้วยว่า ในการคบหาสมาคมกันของคนต่างวัฒนธรรมกันนั้น ย่อมทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้น และยังคบหาคนต่างวัฒนธรรมมากเท่าไร การผสมผสานทางวัฒนธรรมก็ยิ่งจะมีมากเท่านั้น เช่น การจับมือทักทาย หรือแสดงความยินดี การผูกเนคไทใส่เสื้อนอก การตั้งศาลพระภูมิ ที่เราพบเห็นกันอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยนั้นแท้ที่จริงเราก็ผสมผสานมาจากวัฒนธรรมอื่นทั้งนั้น แต่ว่าในการผสมผสานวัฒนธรรมนี้เราก็ควรจะเลือกรูปแบบของวัฒนธรรมไทยเดิมๆ ไว้บ้าง เพราะถ้าหากเรารับวัฒนธรรมอื่นมาปะติดปะต่อลงไปบนตัวเราจนมองไม่เห็นของเดิมของเราเลยแม้แต่นิดเดียว เราก็คงจะบอกได้ยากกว่าเราคืออะไร ยกตัวอย่าง เช่น เราประกอบรถยนต์หนึ่งคันขึ้นมาใช้เอง โดยใช้ส่วนประกอบของรถยนต์ยี่ห้อต่างๆ สารพัดชนิดเข้ามารวมกันเป็นรถยนต์หนึ่งคัน เราจะบอกได้อย่างไรว่ารถยนต์คันนั้นคือรถยนต์ยี่ห้ออะไร หรือสมมติเรานำต้นตอมะม่วงพันธ์บ้านมาหนึ่งต้น แล้วเราก็จัดการติดตาต่อกิ่งด้วยมะม่วงพันธ์ต่างๆ ทั้งมะม่วงทองดำ อกร่องและเขียวสวย ลงไปบนต้นตอต้นนี้โดยไม่เหลือกิ่งเดิมของมันไว้เลยแม้แต่นิดเดียว ผู้คนก็คงจะชื่นชมและทิ้งมากที่มะม่วงต้นนี้ให้ผลทั้งทองดำ อกร่องและเขียวสวย แต่ถ้าเขาถามเราว่ามะม่วงต้นนี้คือมะม่วงอะไร เราก็คงจะตอบเขาไม่ได้ ซึ่งในกรณีทั้งสองนี้ถือได้ว่า รถยนต์และต้นมะม่วงที่กล่าวถึงนี้ไม่มีความเป็นตัวของตัวเองเสียแล้ว หรือกล่าวได้ว่า ได้สูญเสียเอกลักษณ์เฉพาะตัวของมันไป แต่ว่ารยนต์กับต้นมะม่วง มันเป็นเพียงสิ่งของและต้นไม้ ซึ่งไม่ได้มีศักดิ์ศรี และกลุ่มอ้างอิงอะไร มันก็คงไม่เดือดร้อนอะไรส่วนคนเรานั้นนับได้ว่าเป็นเรื่องจำเป็นมากที่เราจะต้องมีกลุ่มอ้างอิงว่าเราคือใคร เราเป็นพวกเดียวกับใคร และการที่จะบอกได้ว่าเราเป็นใคร และเป็นพวกเดียวกับใครนั้น เราจำเป็นต้องอาศัยวัฒนธรรมเป็นแกนยึดอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะฉะนั้นถ้าเราจะละทิ้งวัฒนธรรมเดิมของเราไปเสียจนหมดสิ้นแล้วเราก็คงบอกตัวเราเองได้ลำบากกว่าเราคือใคร และเราเป็นพวกเดียวกับใคร

โปรดลองคิดเล่นๆ ในกรณีต่อไปนี้

คนลาวอพยพคนหนึ่ง ใช้ชีวิตอยู่ในสหรัฐอเมริกา ถ้าเขาแต่งกายเหมือนคนอเมริกัน รับประทานอาหารฝรั่ง พูดภาษาฝรั่ง นับถือศาสนาคริสต์ ฟังดนตรีฝรั่ง ดูภาพยนตร์ฝรั่ง และอาศัยอยู่ในบ้านแบบฝรั่งด้วย คนๆ นี้คงจะ

บอกใครได้ลำบากว่าเขาเป็นใคร และเป็นพวกเดียวกับใคร หรืออาจจะกล่าว
ว่าความเป็นคนลาวของเขาคงจะเหลืออยู่แค่เพียงในจิตสำนึกเท่านั้นกระมัง

คนฝรั่งแต่งงานกับหญิงสาวชาวชนบทไทย จึงอพยพมาอยู่กับภรรยา
แบบชาวนาทั่วๆ ไป แต่งตัวเหมือนชาวนา ประกอบอาชีพในท้องถิ่น ทูตภาษา
ไทยรับประทานอาหารไทยได้ทุกชนิด นับถือศาสนาพุทธ และพยายามจะบอก
ใครๆ ว่าเขาเป็นคนไทยคนหนึ่ง แต่คนที่ได้ฟังก็คงจะเพียงแต่ยิ้มๆ และก็ยังถือ
ว่าเขาเป็นฝรั่งอยู่นั่นเอง

คนสองคนข้างบนนี้อาจจะเหลือความเป็นตัวของเขาเองไม่มากนัก
แต่สำหรับหญิงสาวญี่ปุ่นคนหนึ่งที่มีชื่อว่า ยูมิโกะ โอตะ ที่รักใคร่ผูกพัน
กับแซมเปียนโลกมวยสากลรุ่นจูเนียร์แบนตั้มเวทชาวไทย เขาทราย กาเล็กซี
นั้นถือได้ว่าเธอมีการผสมผสานวัฒนธรรมที่น่านับถืออยู่มากทีเดียว กล่าวคือ
เธอพยายามพูดภาษาไทย รับประทานอาหารไทย แต่ในการแต่งงานนั้นเธอ
ยังคงรักษาความเป็นญี่ปุ่นของเธอไว้อย่างมั่นคง กล่าวคือ ในพิธีหมั้นเธอและ
เขาทรายจะแต่งกายแบบไทย ส่วนในพิธีแต่งงานทั้งเธอและเขาทรายจะแต่งกาย
ตามประเพณีนิยมของญี่ปุ่นทุกประการ คนอย่าง ยูมิโกะ โอตะ นี้ เราถือว่า
เธอยังตอบได้ว่าเธอคือใคร และเธอเป็นพวกเดียวกับใคร เพราะเธอยังคงรักษา
วัฒนธรรมที่แสดงความเป็นตัวของเธอไว้ได้ ผู้เขียนมีความนับถือตัวเธอเป็น
อย่างยิ่ง เพราะเธอไม่ได้สูญเสียความเป็น ยูมิโกะ โอตะ ไปเพียงเพราะได้
แต่งงานกับคนนอกวัฒนธรรม แทนที่เธอจะเสียความเป็นญี่ปุ่นไปเธอก็กลับได้
ความเป็นคนไทยเพิ่มเข้ามาในตัวของเธออีกด้วย จึงถือได้ว่าเธอเป็นคนฉลาด
และน่านับถือ ผิดกับคนไทยบางคนที่ได้แต่งงานกับคนวัฒนธรรมอื่นๆ โดย
เฉพาอย่างยิ่งฝรั่งแล้ว ก็พยายามจะสลัดทิ้งความเป็นคนไทยไปจนหมดสิ้น
เพื่อจะรับความเป็นฝรั่งเข้ามาใส่ตัวเองให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แต่ผู้เขียน
ยังเชื่อว่า

“อันว่าคนเรานั้นหนี่อะไรก็อาจจะหนีได้สำเร็จ

แต่จะหนีตนเองไปให้พ้นนั้น

คงจะเป็นเรื่องลำบากมากๆ ที่เดียว”

งานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม หรือมหกรรมนาฏการประยุกต์

พรศักดิ์ พรหมแก้ว

ในปัจจุบันเรื่องของ “วัฒนธรรม” หรือ “ศิลปวัฒนธรรม” ได้รับการหยิบยกมากล่าวถึงกันอย่างกว้างขวางทั้งในวงวิชาการ วงปฏิบัติการ หรือแม้กระทั่งในวงสนทนาทั่วไป แม้ว่าความคิดความเห็นจะหลากหลายอยู่บ้าง แต่ก็คงทำให้เข้าใจด้านหลักได้พอสมควร ความรู้ความเข้าใจในเรื่องของวัฒนธรรมจึงได้ขยายวงกว้างออกไปกว่าสมัยก่อนมาก อย่างไรก็ตาม หากสังเกตแล้วจะเห็นว่าสำนึกทางวัฒนธรรมในบ้านเราส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับของการ “เห็นความสำคัญ” มากกว่าการ “ให้ความสำคัญ” คือต่างก็ตระหนัก

ในคุณค่าของวัฒนธรรมที่มีต่อชีวิตและสังคมถึงขั้นยอมรับข้อสรุปร่วมที่ว่า “วัฒนธรรมคือชาติ” แต่ปฏิบัติทางด้านวัฒนธรรมตามแนวของการอนุรักษ์และประยุกต์เพื่อการพัฒนาอย่างไม่ได้กระทำกันอย่างจริงจังนัก การดำเนินงานทางวัฒนธรรมยังออกมาในลักษณะของการ “จำใจ” หรือถูกสั่ง “จงใจ” มากกว่าจะเป็นการ “จงใจ” คือเป็นการที่จำต้องทำเพราะหน้าที่หรือฐานภาพกำหนด บังคับหรือไม่ก็เพราะผลประโยชน์เป็นตัวล่อ มากกว่าที่จะทำด้วยจิตและวิญญาณอย่างแท้จริง ผลจึงออกมาอย่างฉาบฉวยและสับสนทำให้ผู้รับผู้เห็นไขว้เขวทั้งในด้านรูปแบบ เนื้อหา วิธีการ หรือแม้กระทั่งเจตนาจนอดสงสัยไม่ได้ว่านี่คือภาพแท้หรือภาพเทียมของวัฒนธรรมและแนวปฏิบัติทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ซึมซับอยู่ในชีวิตมนุษย์ และเป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดสภาพของกลุ่ม เผ่าประชาชาติ และมนุษยชาติ ขึ้นอยู่กับว่าเราจะตีวงขนาดไหน เพราะวัฒนธรรมมีทั้งส่วนที่เป็น “ลักษณะจำเพาะ” และ “ลักษณะร่วม” การเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมและการให้ความสำคัญแก่วัฒนธรรมดังกล่าวแล้ว จึงเป็นฐานหนึ่งของการนำสังคมก้าวไกล และเป็นที่น่ายินดียิ่งที่มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถานวิชาการสูงสุดของรัฐได้ถือเอางานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมมาเป็นภาระหน้าที่หลักอย่างหนึ่ง เพราะนั่นหมายถึงการเสริมสร้างความหวังในด้านนี้แก่สังคมได้ทางหนึ่ง ทั้งนี้เพราะเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงที่อุดมไปด้วยนักวิชาการ นักประสบการณ์ และนักปฏิบัติการ ตลอดจนมีความพร้อมและความคล่องตัวสูงที่จะก่อให้เกิดศักยภาพเพียงพอในการดำเนินงานจนถึงขั้นเป็น “ตัวแบบ” แก่หน่วยงานอื่น ๆ และเอกชนที่สนใจทางด้านนี้ได้ โดยเฉพาะในเรื่องของการจัดการตามหลักวิชาการ บทบาทนี้ของมหาวิทยาลัยจึงเป็นที่คาดหวังและจับตามองของบุคคลหลายฝ่าย โดยเฉพาะนักวิชาการวัฒนธรรมและผู้สนใจในด้านนี้

“งานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม” เป็นรูปแบบหนึ่งของการดำเนินงานทางวัฒนธรรม เป็นการปลูกเร้าและชี้แนะโดยการแสดงให้เห็นในเงื่อนไขและสถานการณ์บางอย่าง ซึ่งก็เป็นความจำเป็นอย่างหนึ่งและก่อให้เกิดผลดีได้ถ้ามีวิธีการจัดการที่เหมาะสม แต่จะกลับเป็นอันตรายมากถ้าผิดพลาดในหลัก

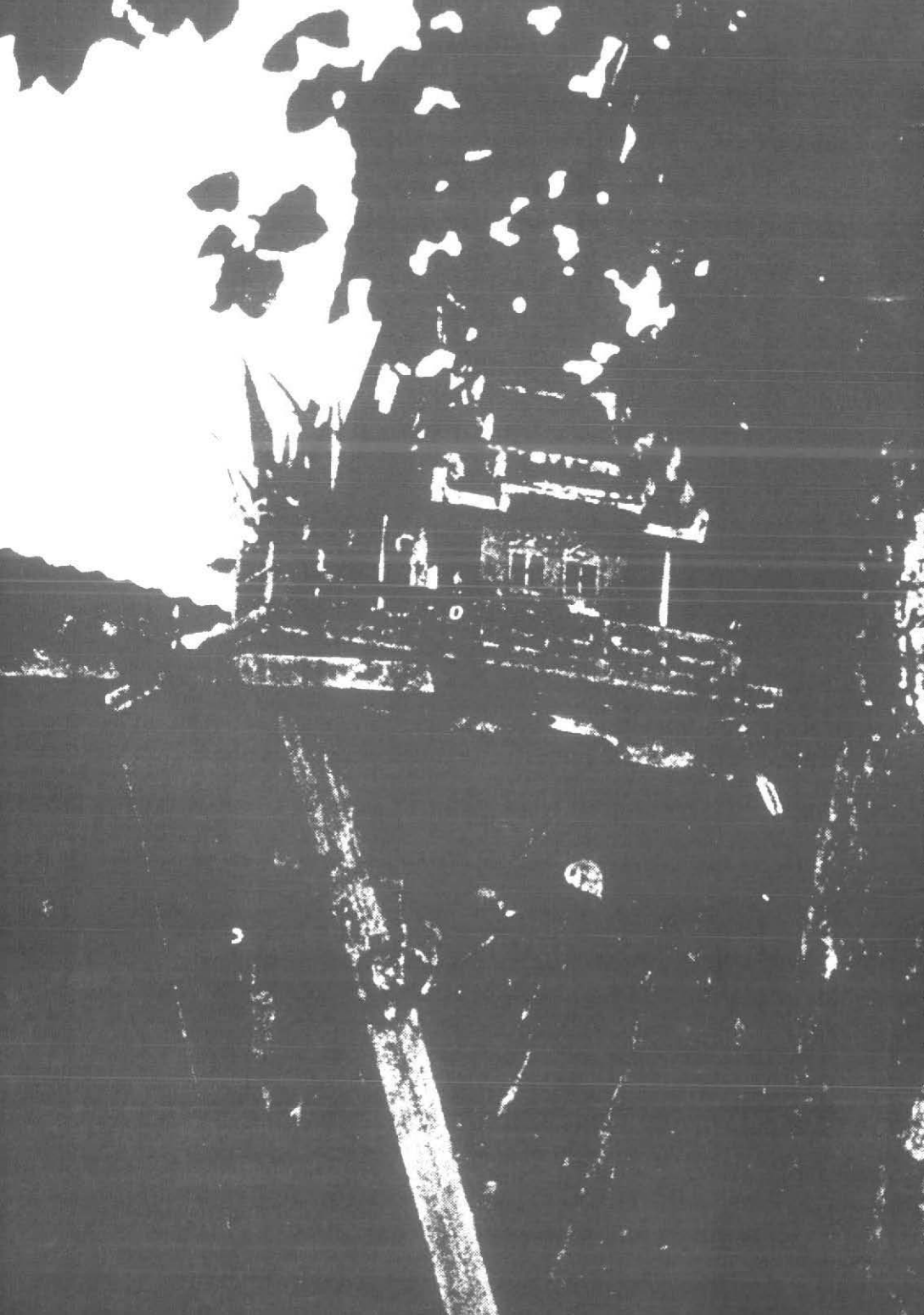
วิชา อย่างไรก็ตามการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และใช้วิธีหลากหลายตามเหมาะสม มิใช่หวังเฉพาะการ “จัดงาน” เท่านั้น ว่าที่จริงแล้วการจัดงานนี้เป็นเพียงส่วนเสริมเท่านั้น มิใช่ส่วนสำเร็จ เพราะเรื่องของวัฒนธรรมเป็นเรื่องลุ่มลึกมาก การส่งเสริมโดยการหวังผลเฉพาะ การจัดงานส่งเสริมเท่านั้นจึงเป็นสิ่งที่ควรคำนึงอย่างยิ่ง ในที่สุดอาจไม่ต่างอะไรกับให้คนไทยหันมานิยมสินค้าไทยเฉพาะใน “สัปดาห์สินค้าไทย” หรือ ให้รำลึกถึงพระคุณแม่เฉพาะใน “วันแม่” หรือให้เห็นความสำคัญของเด็กและเยาวชนเฉพาะใน “วันเด็ก” เท่านั้นเอง ไม่มีการก่อจิตสำนึกต่อเนื่องที่กระทำกันเป็นประจำ จึงเป็นการระดมปลุกเร้าความว่างเปล่า เมื่อหมดสัปดาห์นั้น วันนั้น จิตสำนึกดังกล่าวก็เหือดหายไปด้วย ปรากฏการณ์เช่นนี้เป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วงมากถ้าเกิดขึ้นกับการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

งานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม เป็นงานที่นิยมจัดกันมากอย่างหนึ่งในสังคมปัจจุบัน เพียงแต่อาจใช้ชื่อต่างกันไปบ้างตามลักษณะงานหรือเจตนารมณ์ของผู้จัด เป็นที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งว่าการจัดงานนี้มักมีเจตนาที่ดี แต่มีวิธีการและเนื้อหาที่ยกย่องสรรเสริญไม่น้อย ปรากฏการณ์ที่เห็นชัดมากก็คือ งานนี้มักจะมุ่งเน้นที่ศิลปะการแสดงประเภทนาฏการ ถ้าเป็นสถานศึกษาจัดก็มักถือเอาการรำชุดต่างๆ ของนักเรียน นักศึกษา ซึ่งอาจแยกเป็นรายวิชารายห้องหรือรายวิทยาเขตตามแต่ความเล็ใหญ่ของสถานศึกษานั้น ความจริงเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องผิดแปลกแต่อย่างใดเพราะเป็นธรรมชาติของงานรื่นเริงทั้งหลายที่ต้องอาศัยการแสดงและนาฏการเป็นสิ่งดึงดูดคนชม แต่สิ่งที่น่าคิดก็คือ งานนี้เป็นงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมมิใช่งานรื่นเริงบันเทิงทั่วไป เป็นงานวิชาการในรูปแบบของบันเทิง คำว่า “วัฒนธรรม” จะต้องเป็นคำคุณงานนี้ นาฏการที่นำมาแสดงจะต้องไม่ทิ้งเชื้อของวัฒนธรรม จะเป็นของดั้งเดิมหรือปรับเปลี่ยนก็สุดแต่ แต่จะต้องให้ผู้ชมรับรู้มิใช่เอาแต่ที่แต่ละคณะแสดงคิดขึ้นใหม่โดยมุ่งแต่ความสวยงามหรือสนุกสนานเป็นสำคัญ และก็ไม่ควรจะมุ่งเน้นเฉพาะด้านนี้จนปล่อยวางวัฒนธรรมด้านอื่นๆ (เท่าที่พอจะจัดได้) นอกจากจะเป็นเจตนาเฉพาะที่เน้นชัดของงาน มิฉะนั้นงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมที่อุตสาหกรรมลงแรงจัดขึ้นอย่างโอฬารจะประสบผลสำเร็จเพียงส่วนเล็วหรือแทบไม่ประสบผล

เลย มีหน้าซ้ำจะเป็นพิษภัยต่อวัฒนธรรมด้วยซ้ำไป เพราะผู้จัดไปจับเอาไก่ฟ้า
มาใส่ในกรงนกเขาเสียแล้ว ผู้ที่รู้จักมาก่อนก็ไม่น่าเป็นห่วง แต่ผู้ที่ไม่สัมผัส
ความรู้ความเข้าใจจะสับสนและไขว้เขวถึงขั้นเข้าใจผิดทีเดียว เสร็จงานแล้ว
ลองถามกันสักนิดเป็นไร นั่นเป็น “งานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม” หรือ “มหกรรม
นาฏการประยุกต์”

ความจริงแล้วผู้เขียนมีข้อสังเกตอื่น ๆ อีกมากเกี่ยวกับการจัดงานนี้
แต่ในที่นี้จะขอตีงข้อสังเกตเฉพาะจุดนี้ และกึ่งกล่าวถึงอย่างหยาบ ๆ ไม่แจกราย
ละเอียดอะไรนัก จึงตั้งชื่อเรื่องให้จำกัดไว้อย่างแคบ ๆ ทั้งนี้เพราะเห็นว่าประเด็น
นี้เป็นปรากฏการณ์สำคัญที่กำลังขยายตัวเป็นแม่น้ำ เรือหลายลำอาจแล่นลง
สู่ได้ง่าย ซึ่งจะก่อให้เกิดภาพที่ผิดหวังอย่างยิ่ง และเชื่อมั่นด้วยว่า “มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ” ของเราซึ่งจัดงานนี้อยู่เป็นประจำ คงจะไม่ต้องตอบคำถาม
ที่ฝากไว้ตามข้อบทความนี้แน่นอน

แทบทุกหมู่บ้านมีดอนปู่ตา หลายคนบอกว่า ดอนปู่ตามีมาตั้งแต่อีสาน
ยังไม่แห้งแล้ง ไม่ใช่เพิ่งมีดอนอีสานแล้ง เมื่อ 200-300 ปีมานี้ หลายคนก็คาด
ว่า ดอนปู่ตาเป็นปฏิกิริยาตอบโต้การตัดไม้ทำลายป่าในช่วง 200-300 ปีมา
นี้เอง จะเกิดขึ้นเมื่อไรก็ช่างเถิด เพียงแต่มีหลักฐานแน่ชัดว่า คนเห็นความ
สำคัญของป่าไม้

คนแถว ๆ นครสวรรค์ชอบสร้างพระพุทธรูปไว้รอบ ๆ ภูเขา นอกจาก
จะเป็นที่เคารพสักการะแล้วยังเป็นการป้องกันภูเขามิให้ถูกระเบิด ป้องกันป่าไม้
ไว้ได้ส่วนหนึ่ง

แทบทุกภาคของประเทศ ที่ใดมีต้นไม้ใหญ่ มักจะมีคนนำผ้าแดง ผ้า
ม่วง ผ้าชมพู ไปห่มให้ต้นไม้ บางครั้งมีศาลพระภูมิไปวางไว้ใกล้ ๆ ต้นไม้นั้น
ทำให้ต้นไม้เหล่านั้นดูเสมือนมีวิญญาณหรือไม้ก็เป็นศักดิ์สิทธิ์ คนไม่กล้าไปตัด
ต้นไม้บริเวณ ใกล้เคียงก็ปลอดภัยด้วย

การนำความเชื่อพื้นบ้านไปสัมพันธ์กับความอยู่รอดของต้นไม้ จัดว่า
เป็นความเชื่อที่มีประโยชน์พอทำให้ป่ายังคงอยู่ได้บ้าง แม้จะน้อยเต็มทีก็ยัง
ดีกว่าไม่มีวิธีการใดเสียเลย

แต่ในยุค 40 ปีที่ผ่านมา แม้พระพุทธรูปก็ถูกตัดเศียร ความหวัง
เรื่องการใช้ความเชื่อพื้นบ้านในการพิทักษ์ทรัพยากรก็ยิ่งลางเลือน

ยิ่งความซับซ้อนของวงสังคมทวีมากขึ้นเท่าใด ดูเหมือนว่า ทรัพยากร
ของไทยก็จะถูกทำลายด้วยความโลภมากเท่านั้น

หากประเทศไทยจะเป็นประเทศอุตสาหกรรมเกิดใหม่ตามที่เขาเรียก
ว่า "นิค" แล้ว น่ากลัวว่าทรัพยากรใด ๆ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากร
ทางวัฒนธรรมคงถูกทำลายมากขึ้น

ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างโดดเด่น โดย
ไม่มีวัฒนธรรมกำกับมาด้วย เป็นอันตรายใหญ่หลวงนัก จากเอกสารชื่อ World
Decade for Cultural Development, 1988-97 ออกโดยสมัชชาใหญ่ องค์การ
สหประชาชาติ เมื่อ 8 ธันวาคม 2529 บอกไว้แน่ชัดว่า การพัฒนาโดยอาศัย
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียวไม่มีวัฒนธรรมกำกับมานั้น ล้มเหลว
โดยสิ้นเชิงตั้งแต่ พ.ศ. 2503 ถึงปัจจุบัน

กิจกรรมนิสิตเพื่อสังคม*

ภิญญ ศักดิ์เพชร

“การศึกษาคือ การสังเกต การดู การฟัง สังเกตแล้ว ดูแล้ว ฟังแล้ว นำมาพิจารณา ให้เป็นประโยชน์แก่ตน ถือว่าเป็นการศึกษาแล้ว”

พระบรมราโชวาท

มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาระดับสูงสุดของสังคมหรือของประเทศ มีหน้าที่หลัก 4 ประการ คือ 1. ผลิตบัณฑิตสาขาวิชาต่างๆ 2. ทำการวิจัย 3. บริการวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง 4. ทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งจะทำหน้าที่ได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับทรัพยากรทางการบริหารของแต่ละมหาวิทยาลัย อันได้แก่ อัตรากำลังคน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการของผู้บริหาร

*เอกสารอ้างอิง หลังบทความ “กิจกรรมนิสิตเพื่อสังคม” ในหนังสือที่ระลึกงานส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 14 ของ นายภิญญ ศักดิ์เพชร

การทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมในแต่ละมหาวิทยาลัยนอกจากขึ้นอยู่กับทรัพยากรทางการบริหารแล้ว ยังขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของแต่ละมหาวิทยาลัยด้วย บางมหาวิทยาลัยถือว่าการทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมเป็นเรื่องสำคัญก็จัดให้เป็นวัตถุประสงค์หลักหรือเป็นเอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัย และให้การทุ่มเทสำหรับภารกิจหรือหน้าที่ข้อนี้มากเป็นพิเศษ ถึงขั้นจัดตั้งเป็นคณะภาควิชา เป็นสอนวิชาเอก วิชาโท และวิชาเลือกเสรี ผลิตบัณฑิตทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมออกไปรับใช้สังคมอย่างมากมาย บางมหาวิทยาลัยก็ถือว่าการทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมเป็นวัตถุประสงค์รอง ก็เพียงแต่ปฏิบัติให้ครบหน้าที่ 4 ประการ ของมหาวิทยาลัย โดยจัดให้มีกลุ่มกิจกรรมผู้สนใจหรือที่เรียกกันว่า “กลุ่มกิจกรรมนิสิตนักศึกษา” ซึ่งมีอาจารย์ที่ปรึกษากลุ่มหรือชมรม คอยให้คำแนะนำปรึกษา

กลุ่มผู้สนใจหรือกลุ่มกิจกรรมนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเกิดขึ้นเพราะรัฐบาลและมหาวิทยาลัยต้องการให้นิสิตนักศึกษาได้ผ่อนคลายความตึงเครียดจากการศึกษาเล่าเรียน ได้ฝึกการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย และได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม อาศัยหลักรัฐศาสตร์ที่ว่า “ประเทศเป็นของประชาชน ปกครองหรือบริหารโดยประชาชน งบประมาณใช้ของประชาชน ผลประโยชน์เพื่อประชาชน” มหาวิทยาลัยจึงเก็บเงินค่าบำรุงกิจกรรมและนำมาให้นิสิตนักศึกษาเป็นผู้ดำเนินการโดยยึดหลักการที่ว่า “กิจกรรมของนิสิต งบประมาณของนิสิต บริหารโดยนิสิต ผลประโยชน์เพื่อนิสิต” ในการจัดกิจกรรมกลุ่มสนใจหรือกิจกรรมนิสิตนักศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัยได้กำหนดแนวทางการทำกิจกรรมไว้ 4 ฝ่ายหรือ 4 ด้าน คือ ด้านกีฬา ด้านบำเพ็ญประโยชน์ ด้านศิลปวัฒนธรรม และด้านส่งเสริมวิชาการ การทำกิจกรรมของนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย จำแนกออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. กิจกรรมกลุ่มกิจกรรมนิสิตนักศึกษา ซึ่งผู้นำกลุ่มกิจกรรมในระดับต่าง ๆ เป็นผู้จัดการ โดยใช้งบประมาณของกลุ่มกิจกรรมหรือค่าบำรุงกิจกรรม และเงินที่กลุ่มกิจกรรมหามาเอง โดยทั่วไปจัดภายในมหาวิทยาลัย อาจมีการจัดภายนอกมหาวิทยาลัยบ้างเป็นครั้งคราว
2. กิจกรรมมหาวิทยาลัย ซึ่งมหาวิทยาลัยหรือคณะหรือภาควิชาเป็น

ผู้จัด โดยใช้งบประมาณของมหาวิทยาลัยหรือเงินอุดหนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเงินที่มหาวิทยาลัยหามาได้ โดยทั่วไปจัดภายในมหาวิทยาลัย อาจมีการจัดภายนอกบ้างเป็นครั้งคราว แต่นิสิตจะเข้าไปช่วยงานหรือมีส่วนร่วม

3. กิจกรรมร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับกลุ่มกิจกรรมนิสิตและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้จัดประกอบด้วย 3 ฝ่าย ที่รับผิดชอบร่วมกัน คือ มหาวิทยาลัย กลุ่มกิจกรรมนิสิต และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยใช้งบประมาณของผู้ที่รับผิดชอบร่วมกัน สถานที่จัดกิจกรรมมีทั้งที่จัดภายในมหาวิทยาลัยและภายนอกมหาวิทยาลัย เท่า ๆ กัน

ภารกิจหรือหน้าที่ในทางด้านการทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ นั้น เป็นที่ประจักษ์แก่สังคมโดยทั่วไป ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้เพราะมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นมหาวิทยาลัยที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน อดีต (พ.ศ. 2492) เป็นสถาบันฝึกหัดครูชั้นสูงของประเทศมีการอนุรักษ์ ทะนุบำรุง ส่งเสริม พัฒนา และเผยแพร่ อยู่เสมอ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และยังมีปณิธานที่แน่วแน่ที่จะสืบสานต่อไปในอนาคต การจัดกิจกรรมทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีทั้งที่เป็นกิจกรรมของกลุ่มกิจกรรมนิสิตของมหาวิทยาลัย และกิจกรรมร่วมของหลายฝ่าย กล่าวคือ

1. กิจกรรมด้านศิลปะและวัฒนธรรมของกลุ่มกิจกรรมนิสิต ซึ่งองค์การนิสิตโดยชมรมฝ่ายศิลปวัฒนธรรมเป็นผู้จัด ใช้เงินค่าบำรุงกิจกรรมนิสิต ส่วนใหญ่จัดภายในมหาวิทยาลัย เช่น วันไหว้ครู ประเพณีการลอยกระทง การรับน้องใหม่ เป็นต้น

2. กิจกรรมด้านศิลปะและวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย ซึ่งมหาวิทยาลัยโดยฝ่ายกิจการนิสิตหรือคณะหรือภาควิชาศิลปะและวัฒนธรรมเป็นผู้จัด เช่น งานประเพณีประจำปีภาค การส่งเสริมการประกวดดนตรี งานรับพระราชทานปริญญา เป็นต้น

3. กิจกรรมด้านศิลปะและวัฒนธรรมของหลายฝ่ายร่วมกัน หรือที่เรียกว่า “กิจกรรมร่วม” ซึ่งมหาวิทยาลัยกับกลุ่มกิจกรรมนิสิตและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันจัด ร่วมกันรับผิดชอบ และใช้งบประมาณร่วมกัน ซึ่งมีการจัดทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย เช่น งานส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม

ไทย (ภายใน) งานเผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรมไทย (ภายนอก) เป็นต้น

“งานส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมไทย” ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นกิจกรรมร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับกลุ่มกิจกรรมนิสิตและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ทบวงมหาวิทยาลัย จังหวัดอันเป็นที่ตั้งของเจ้าภาพแต่ละครั้ง เป็นต้น งานส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมไทยเป็นกิจกรรมสำคัญสูงสุดทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งจัดขึ้นปีละครั้ง โดยผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปจัดที่วิทยาเขตต่าง ๆ ครั้งแรกจัดขึ้นเมื่อปีการศึกษา 2520 ณ วิทยาเขตมหาสารคาม และจัดติดต่อกันมาเป็นเวลา 14 ครั้ง ซึ่งครั้งหลังสุดหรือครั้งที่ 14 จัดขึ้นในปีการศึกษา 2533 ณ วิทยาเขตสงขลา วัตถุประสงค์ของการจัดมีดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรมไทย
2. เพื่อสร้างสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมประจำชาติ
3. เพื่อส่งเสริมความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ในสิ่งที่ดีงาม และการแสดงออกซึ่งความสามารถของนิสิต อาจารย์ ทางด้านศิลปะการแสดงพื้นเมือง นาฏศิลป์ไทย ดนตรีไทย และการแสดงนิทรรศการ
4. เพื่อเผยแพร่ชื่อเสียงเกียรติคุณของมหาวิทยาลัยในการทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ
5. เพื่อสร้างความสำนึกและซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมไทยแก่ผู้เข้าชมงาน

ในระหว่างปีการศึกษา 2520-2533 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้จัดงานส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมไทยติดต่อกันมา 14 ปี ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปจัดในวิทยาเขตต่าง ๆ ครั้งแล้วครั้งเล่า ส่วนใหญ่ผู้รับผิดชอบในการจัดของแต่ละวิทยาเขตก็เป็นคนชุดเดิม การแสดงก็คล้าย ๆ ของเดิม สถานที่จัดก็เป็นสถานที่เดิม ทำให้เกิดความจำเจซ้ำซาก ผู้ชมเริ่มลดน้อยถอยลงอย่างผิดสังเกต โดยเฉพาะในการจัดเมื่อครั้งหลังสุด (ครั้งที่ 14) ฝ่ายประเมินผลการจัดงานส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 14 สรุปผลการประเมินโดยสรุป ดังนี้

1. ความคิดเห็นของอาจารย์ ข้าราชการ และนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่มีต่อการจัดงานส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 14

เกือบทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง หลายด้านอยู่ในระดับต่ำ (น้อย) ไม่มีระดับสูง (มาก) เลย

2. ความคิดเห็นของข้าราชการ ประชาชน และนักเรียนนักศึกษาทั่วไป ที่มีต่อการจัดงานส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 14 เกือบทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง หลายด้านอยู่ในระดับต่ำ (น้อย) ไม่มีระดับสูง (มาก) เลย

3. มีข้อเสนอแนะที่ควรปรับปรุงแก้ไขมากมาย ประมาณ 4 หน้า กระดาษพิมพ์ยาว (มีเอกสารหลักฐานที่ฝ่ายประเมินผลและฝ่ายเลขานุการการจัดงานส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 14)

จากการสัมมนาผู้บริหารกิจการนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทุกวิทยาเขต ร่วมกับนิสิตผู้นำกลุ่มกิจกรรมนิสิต ประจำปีการศึกษา 2533 ระหว่างวันที่ 23-28 พฤษภาคม 2534 ที่ประชุมได้กล่าวถึงผลสัมฤทธิ์ต่ำของการจัดงานส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 14 สมควรจะต้องมีการแก้ไขปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงการจัดและการดำเนินงาน มติที่ประชุมเห็นชอบร่วมกันที่จะให้มีการจัดงานส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 15 นอกจังหวัดที่ตั้งของวิทยาเขตต่าง ๆ เพื่อหาประสบการณ์จากภายนอกและเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง 5 ข้อ อย่างแท้จริง โดยยึดหลักการที่ว่ามหาวิทยาลัยเป็นสถาบันของสังคม ดำรงอยู่ได้ด้วยเงินภาษีของสังคม บริหารโดยผู้บริหารที่มาจากสังคม (เลือกตั้ง) ผลประโยชน์เพื่อสังคม

นิสิตหรือกลุ่มกิจกรรมนิสิตเป็นองค์ประกอบหนึ่งของมหาวิทยาลัย กิจกรรมของนิสิตหรือกิจกรรมของกลุ่มนิสิตก็คือกิจกรรมของมหาวิทยาลัย เมื่อมหาวิทยาลัยเป็นสถาบันของสังคม กิจกรรมของมหาวิทยาลัยจึงเป็นกิจกรรมของสังคม โดยสังคม เพื่อสังคม ดังนั้น "กิจกรรมนิสิต กิจกรรมมหาวิทยาลัย และกิจกรรมร่วมระหว่างนิสิตกับมหาวิทยาลัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก็คือกิจกรรมของสังคม โดยสังคม เพื่อสังคม"

บรรณานุกรม

- ทองเรียน อมรัชกุล การบริหารกิจการนิสิต : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ จงเจริญการพิมพ์ 2525.
153 หน้า
- ภิญญ ศักดิ์เพชร การศึกษาทัศนคติของอาจารย์และนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยในภาคใต้ ที่มี
ต่อกิจกรรมนิสิตนักศึกษา ปีการศึกษา 2527 ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา 2528. 143 หน้า. อัดสำเนา
- มหาวิทยาลัย. ทบวง รายงานการสัมมนาเรื่องการบริหารมหาวิทยาลัยหลายวิทยาเขต กอง
แผนงานทบวงมหาวิทยาลัย 2525. 377 หน้า. อัดสำเนา
- รายงานการสัมมนาเรื่องรูปแบบที่เหมาะสมของมหาวิทยาลัยในอนาคต กองแผนงานทบวงมหา
วิทยาลัย 2525. 391 หน้า. อัดสำเนา
- ศรีนครินทรวิโรฒ. มหาวิทยาลัย งานส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 3 มงคลการพิมพ์
สงขลา 2523. 83 หน้า
- งานส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 10 เนติกุลการพิมพ์ พิษณุโลก 2529. 92 หน้า
- เอกสารประกอบการฝึกอบรมสัมมนาข้าราชการใหม่ : เอกสารลำดับที่ 1 กองการเจ้าหน้าที่
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2530. 19 หน้า. อัดสำเนา
- สรุปและประเมินผลการจัดงานส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 14 ฝ่ายประเมินผล การ
จัดงานส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 14 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สงขลา 2534. 14 หน้า. อัดสำเนา
- รายงานสรุปผลการสัมมนากลุ่มย่อยในการสัมมนาฝ่ายกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประจำปีการศึกษา 2534 : 25-27 พฤษภาคม 2534 กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ 2534. หน้าไม่เรียงลำดับ. อัดสำเนา
- สี่สิบสองปีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สำนักพิมพ์พัฒนศึกษา 2534. 336 หน้า

ธรรม บางคราวก็เป็นการจัดจรตของกะเทยทั้งหลาย” เป็นคำกล่าวไว้ในตำรา
นาฏยศาสตร์ การแสดงละครนั้นทำให้เจริญธรรม เจริญยศ เจริญอายุ เจริญ
ประโยชน์ เกื้อกูล และเจริญปัญญา เป็นการทำให้เกิดการแนะนำแก่ชาวโลก
แสดงให้เห็นว่า การละครของอินเดียมิได้มุ่งหมายจะแสดงเพื่อความสนุกสนาน
เพลิดเพลินแต่อย่างเดียว ยังถ่ายทอดพฤติกรรมของมนุษย์ ไซ้ให้เห็นความดี
ความชั่วให้แนวคิดศีลธรรม และผู้ดูละครจะเจริญด้วยสติปัญญา

ลักษณะละครของไทย มีแนวคิดและความเชื่อไม่แตกต่างไปจาก
ละครของอินเดียเพราะในการจัดการแสดงละครที่นอกจากจะถือเอาละครเป็น
การแสดงความบันเทิง เพื่อทัศนาศิลปะการพอร่า สีสาด้านนาฏศิลป์ที่ประณีต
งดงาม เครื่องแต่งตัวอลังการ ดนตรีไพเราะแล้ว ยังถือว่าการแสดงละครนั้น
เป็นการบูชาเทพยดาอารักษ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คนไทยนิยมบนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วย
ละครรำ เป็นการขอพรเพื่อให้ตนสมปรารถนา เมื่อได้สิ่งที่ปรารถนาแล้วก็มี
ละครถวาย เช่น พระภูมิเจ้าที่ พระพุทธโสธร และศาลหลักเมือง ซึ่งปัจจุบัน
นี้ก็มีละครรำเล่นกันทุกวันมิได้ขาด

การแสดงละครนั้นมิจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่จะให้ผู้ดูได้เห็นความเป็น
ไปในชีวิตของมนุษย์ที่เกิดขึ้นได้จริง ๆ ในโลก โลกทั้งโลกเปรียบเหมือนเวทีละคร
มนุษย์ทุกคนคือตัวละคร แต่บทบาทของมนุษย์โดยปกตินั้นเฉื่อยชา ไม่ทันกับ
เวลาที่ล่วงไปโดยเร็ว พอมนุษย์จะเริ่มรู้จักชีวิต ก็พอดีหมดอายุ การละครจะ
ช่วยได้โดยวิธีสมมุติผู้แสดงเป็นตัวจริงในเรื่อง แสดงให้ผู้ดูเห็นและเข้าใจ
เหตุการณ์อันสืบเนื่องกันมายืดยาวได้ พระพุทธเจ้าก็โปรดใช้วิธีสอนคติธรรม
ด้วยการเล่านิทานชาดกเรื่องต่างๆ เพื่อผู้รับคำสอนไม่เบื่อหน่าย เนื้อร้องของ
ละครรำจึงเป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ มีวิธีดำเนินเรื่องด้วยการออกว่าราชการของ
กษัตริย์ ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการศึก มีการจัดทัพ ลักษณะการจัดทัพของ
ละครรำ มี 2 กรณีคือ ในกรณีที่จะเดินทางจากที่แห่งหนึ่งไปยังสถานที่อีก
แห่งหนึ่ง และอีกกรณีหนึ่งเป็นการจัดทัพเพื่อไปรบ มิธรรมนิยมว่า ผู้ที่แสดง
เป็นคนถือธงจะต้องออกแสดงก่อน ต่อมาจะเป็นพลทหาร ตามมาด้วยนายทหาร
และแม่ทัพจะออกตรวจพล พร้อมกับสั่งให้ยกทัพ

การรบ เมื่อทัพทั้งสองฝ่ายยกทัพมาเผชิญหน้ากันจะมีการเจรจาศึก บางครั้งนิยมใช้สาม มีการเจรจাজัดย้วยให้อีกฝ่ายโกรธ ตัวเอกของละครรำ จะประลองอาวุธกันหลายชนิด ตามลักษณะของตัวละครแต่ละเรื่อง เช่น อิเหนา ไช่กริช สมิงพระราม ไช่ทวน พระราม ไช่ศร

ในการแสดงหน้าพระที่นั่ง ห้าม โยน ขว้างอาวุธ หอกซัด หรือใช้ ของมีคม การแสดงครต้องทำท่าด้วยมือเปล่า แล้วมีตัวละครอีกตัวหนึ่งถือ ลูกศรมาวางไว้ข้างตัว แล้ววิ่งไปปักอกศัตรู หรือบางกรณีอาจจะแสดงครได้ แต่ให้ศัตรูวิ่งเข้ามาจับ

ละครสันสกฤตยังมีข้อห้ามเป็นบทบัญญัติว่าห้ามแสดงตอนสิ้นชีวิต ของตัวละครที่สำคัญ เช่น พระเอก นางเอก กรณีที่มีเหตุการณ์ร้ายแรงเกิดขึ้น กับตัวเอก อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น การถูกสาป การสิ้นชีวิต จะไม่แสดง บนเวที โดยปล่อยให้เหตุการณ์ดำเนินไปสักระยะหนึ่ง แล้วให้กลับฟื้นคืนชีวิต หรือกลับคืนตามสภาพเดิมโดยการถอนคำสาป หรือชุบชีวิต ละครสันสกฤต จะไม่แสดงกิจการอันใดที่ร้ายแรงต่อหน้าคนดู เช่นการรบราฆ่าฟันกันตาย เขา จะสมมุติเอาว่ากิจการนั้นได้ทำแล้วหลังโรงละคร และตัวละครจะออกมาเล่า ว่าได้นำไปฆ่าแล้วเป็นต้น บางทีก็มีแต่เสียงร้องแสดงความเจ็บปวดเท่านั้น การ ไขว้าจาอันรุนแรง แข่งดำ จะไม่มีหรือแม้แต่การขับไล่ ก็ไม่ใช่ เช่นในเรื่อง ศกุนตลา ตอนฤาษีทรวาสมาแข่งนางนั้น ตัวฤาษีไม่ได้ออกมา ได้ยินแต่เสียง พุดจากในโรงเท่านั้น แม้แต่บทเข้าพระเข้านางที่เรียกว่าบทตอนสังวาส หรือ เข้าห้องก็ห้ามมิให้เล่นกลางโรง ละครอินเดียจะหลีกเลี่ยงการแสดงฉากที่ไม่น่าดู แม้แต่การบริโภคอาหาร อาบน้ำแต่งตัวต้องหลีกเลี่ยง ละครรำของไทยก็รับ อิทธิพลมาจากอินเดียเป็นส่วนมาก เช่น การแสดงละครในเรื่องรามเกียรติ์ จะไม่ยอมให้ยักษ์ใหญ่ล้มกลางโรงเป็นอันขาด เพราะจะเกิดภัยพิบัติ ไฟจะไหม้โรงละคร ยักษ์ใหญ่ในที่นี้หมายถึงทศกัณฐ์ เป็นข้อห้ามมาแต่โบราณที่ ยังไม่มีผู้จัดการแสดงละครผู้ใดกล้าละเมิดกฎเกณฑ์นี้

การอาบน้ำและชมเครื่องแต่งตัว หลังจากเสร็จศึก ก่อนเข้าเมืองจะ อาบน้ำแต่งตัว หรือในกรณีอาบน้ำก่อนเข้าพิธีต่าง ๆ ก่อนเข้าเฝ้า ก่อนเดินทาง หรือออกรบ เป็นลักษณะพิเศษของละครรำ

บทเกี่ยวพาราสี หรือเรียกกันว่า บทเข้าพระเข้านาง ละครไทยสะท้อนให้เห็นถึงขนบธรรมเนียมประเพณีของคนไทยที่ฝ่ายชายจะต้องเป็นผู้ไปหาฝ่ายหญิงก่อน และจะเริ่มบรรยายความรักที่อัดอยู่ในอก สันทนาเชิญชวน ชมความงาม เปรียบเทียบกับธรรมชาติ ตัวนางจะแกล้งตัดพ้อต่อว่า จะลงท้ายด้วยชวนกันเข้าห้องบรรทม ขณะบรรทมจะมีบทอัศจรรย์ บรรยายถึงธรรมชาติเป็นการเปรียบเทียบ

นอกจากนี้ก็มีบทบรรยายสภาพบ้านเมืองทั่ว ๆ ไป ยึดขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เช่น งานพระราชพิธีพระเมรุ โสกันต์ งานพระราชพิธีอภิเษกสมรส ตลอดจนสมโภชต่าง ๆ มีบทชมธรรมชาติ ชมพาหนะ เช่น ราชรถ ม้า และยังมีบทชมนกชมไม้อีกด้วย

บทบัญญัติในการตีบทละครรำ

หลักในการตีบททั่ว ๆ ไป ต้องนึกถึงศักดิ์ของตัวละครที่เป็นตัวเอก ตัวสำคัญ หรือ เสนา ถ้าเป็นนางก้านัลหรือเสนาเวลาตีบทไม่ต้องขึ้นท่าใหญ่ ไห้ดงาม ถ้าเป็นตัวท้าวพระยามหากษัตริย์ ต้องขึ้นท่าใหญ่ให้สง่างาม ท่าใหญ่ เช่น ท่านภาพร ในแม่บท นอกจากนั้นต้องคำนึงถึงตำแหน่งที่ตัวละครอยู่บนเวที เช่น นั่งเตียง ยืน หรือเดิน การตีบทย่อมแตกต่างกัน บทเกี่ยวตัวละคร จะนั่งเกี่ยว ยืน หรือเดินก็ได้ นอกจากนั้นจะต้องพยายามตัดท่าซ้ำ ๆ ออก ตีบทเฉพาะใจความสำคัญในวรรคของกลอน ไม่ใช่มือซ้ำ คือต้องเปลี่ยนมืออยู่เสมอถ้าใช้มือซ้ายแล้วต้องเปลี่ยนมาเป็นมือขวา การเอียงศีรษะ ถ้าเป็นเพลงจังหวะเร็วอย่าเอียงซ้ายที่ขวาที่จนแลดูเป็นการรำฟาดคอไป ไม่ใช่รำคล่อง

ท่าบังคับ

1. ต้องเข้าออกด้วยมือซ้าย ในกรณีที่ตีความหมายของบทว่า ตัวเรา จิตใจ ดีใจ เสียใจ ไม่ว่าจะ เป็นมือแบหรือมือจับ แต่ถ้าเป็นละครนอกจะใช้มือไหนก็ได้ ยกเว้นท่ารำจากตำราฟ้อนรำที่ชื่อว่า "ขนกิ้งออก" ในแม่บทใหญ่ที่ใช้มือจับขวาเข้าออก

2. การนอน ละครในต้องนอนไปทางซ้ายมือ (หมายถึงศีรษะ)

3. การขึ้นลงจากเตียง ใช้ขาซ้ายเป็นหลัก

4. ทำโอด ใช้มือซ้าย
5. ทำปองหน้า ใช้มือซ้าย
6. ทำเดินวงกลม ต้องเดินทวนเข็มนาฬิกา
7. การตัดดอกไม้ ตัวนางตัดด้านซ้าย ตัวยุทธตัดด้านขวา เพราะ
ชญาพระทางด้านขวามีดอกไม้เพชรอยู่แล้ว
8. การห่มสไบ เปิดไหล่ขวา
9. การยกกัท ให้ถือประตูด้านขวาเป็นทางออกของตัวละคร
10. การปะทะทัพ ให้ฝ่ายที่ชนะอยู่ทางขวา

การเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมด้านละครของไทยนั้นเป็นเรื่องประณีตละเอียดอ่อน ผู้ที่คิดจะอนุรักษ์หรือเผยแพร่ศิลปะด้านนี้จึงควรจะศึกษาทบทวนปฏิบัติของการแสดงละครอย่างละเอียดถี่ถ้วน เพื่อความวิบัติจะได้ไม่เกิดขึ้นแก่ศาสตร์แขนงนี้ บรมครูทางด้านนี้ก็กำลังจะหมดไปทุกวัน ถ้าอนุชนรุ่นหลังไม่ศึกษา ถ้ายทอด เพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่สืบต่อไป สมบัติอันเป็นมรดกล้ำค่าทางด้านศิลปวัฒนธรรมก็คงจะสูญสลายไปในไม่ช้า

การร้องเพลงประกอบการแสดง

กาญจนา อินทรสุนานนท์

การแสดงนาฏศิลป์ของไทยนั้นมีหลายอย่าง ได้แก่ ละคร ระบำ รำ ฟ้อน ละคร โขน การละเล่น พื้นบ้าน พื้นเมือง และการแสดงเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ

การแสดงต่าง ๆ เหล่านี้มีความแตกต่างกันตามรูปแบบของการแสดง แต่ละชุด

ระบำ

ได้แก่การแสดงเป็นหมู่ มีผู้แสดงจำนวนมาก จำเป็นต้องทำท่าทางให้เหมือนกัน บางตอนบางช่วงมีแตกต่างกันบ้าง แล้วก็กลับมาเหมือนกันอีก อาศัยความพร้อมเพรียงเป็นหลัก ให้ดูแล้วงามตามักจัดแทรกกระบ่าวัวในการแสดงละครต่าง ๆ หรือจัดต่างหากไว้แสดงประเภทริ้วขบวนหน้าฉาก หรือจะแสดง

เป็นเอกเทศตามความเหมาะสม การแสดงระบำนี้เป็นตอนสั้น ๆ ไม่ได้แสดงเป็นเรื่องเป็นราว ซึ่งมีข้อควรคำนึงถึงในการแสดงดังนี้

1. ตัวผู้แสดง สูงต่ำพอ ๆ กัน
2. เสื้อผ้าเครื่องประดับงามสีสันทันเข้ากันได้ดี
3. มีลีลาการร่ายรำพร้อมเพรียงกัน
4. ตอนเข้าออกฉากมีการนัดหมายกันแล้วเป็นอย่างดี
5. เพลงที่บรรเลงควรมีจังหวะกระชับไม่ยืดเยื้อมาก

การร้องเพลงประกอบระบำ

เพลงร้องที่ใช้ประกอบระบำนั้นมีมากมายหลายเพลงด้วยกัน เพราะระบำแต่ละชุดก็มีเพลงร้องแตกต่างกันไป ลีลาทำนองก็ยิ่งแตกต่างกันด้วย ช่วงเข้าจังหวะตอนต้นเพลงและลงท้ายเพลงมีลีลาที่ต้องศึกษาโดยเฉพาะบทเพลงที่มีทำนองดนตรีแทรกตรงกลางช่วงร้องนั้นสำคัญมาก คนร้องต้องระวังจังหวะและนักทำนองเพลงไว้ไนใจจึงจะร้องได้ถูกต้อง

นักร้องมีข้อควรคำนึงถึงการร้องประกอบการแสดงดังนี้

1. ลีลาทำนองถูกต้องกระชับ
2. เสียงร้องดังชัดถ้อยชัดคำดีและร้องไม่หน่วงจังหวะ
3. ใส่อารมณ์ในบทเพลงบางตอนที่ควรใส่อารมณ์
4. ศึกษาบทเพลงก่อนร้องเสมอและซ้อมกับดนตรีก่อนเสมอ
5. การออกเสียงอักษร วรรคตอน คำควบกล้ำให้ถูกต้อง
6. คำร้อง ทำรำและจังหวะไปด้วยกันได้ดี

การรำ

การรำนั้นส่วนมากมีรำเดี่ยวและรำเป็นคู่ ๆ ตั้งแต่ 1 คู่ เรื่อยไปตามความเหมาะสมของสถานที่จัดแสดง อาจมีตัวพระตัวนาง เน้นที่ทำรำอ่อนช้อยสวยงามตามแบบนาฏศิลป์ไทย การรำนั้นตัวพระกับตัวนางมีท่วงท่าที่แตกต่างกัน ตัวพระก็รำไปแบบหนึ่ง ตัวนางก็รำไปแบบหนึ่งในเรื่องราวเดียวกัน เช่น รำแม่บท เป็นต้น ส่วนมากเป็นตอนสั้น ๆ อาจจะตัดตอนมาจากโขนละครหรือไว้รำแทรกในโขนละคร การร้องเพลงประกอบการรำนั้น ยึดหลักเช่นเดียวกับการร้องเพลงประกอบระบำ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

การพ็อน

ส่วนใหญ่แล้วเป็นการแสดงของทางภาคเหนือ มีผู้แสดงตั้งแต่ 1-2 คน หรือเป็นหมู่ ๆ ก็ได้ เช่น การพ็อนดาบ พ็อนคนเดียว ถ้าพ็อนแพนต้องมียุ มีตัวพระตัวนาง หรือพ็อนมาลัยก็เป็นหมู่ มีหลายคนเป็นคู่ ๆ กันไป จะมีรำเดี่ยว อยู่ข้างหน้าก็ได้ หรือรำ 3 คน รำ 5 คนก็ได้ ตัวเดี่ยวก็ต้องอยู่ตรงกลาง

ส่วนมากการพ็อนทางภาคเหนือนิยมพ็อนเล็บ พ็อนเทียน ซึ่งไม่มีการ ขับร้องประกอบ แต่พ็อนอื่นๆ ก็มีการขับร้องประกอบด้วย โดยยึดหลักการ ร้องโนแบบเดียวกันกับที่กล่าวไปแล้ว แต่มีลักษณะพิเศษของการร้องบางเพลง ใส่ลีลาของภาษาถิ่น คือมีสำเนียงของคนเหนือบางคำร้องเป็นภาษาเหนือ ซึ่ง พอฟังรวม ๆ กันแล้วก็เข้าใจได้

ละคร

มีมากมายหลายรูปแบบ เช่น ละครชาตรี ละครนอก ละครโน ละคร เสภา ละครดึกดำบรรพ์ ละครร้อง ละครสังคีต ฯลฯ ละครแต่ละอย่างก็มีการ ร้องดำเนินเรื่องต่างกัน

การแสดงละครนั้น มีการแสดงเป็นเรื่องเป็นราว ยาวกว่าการแสดง ระบำ รำพ็อนมาก จะมีผู้แต่งบทละครขึ้นหรือได้มาจากวรรณคดีไทยที่มีผู้แต่ง บทไว้แล้ว การแสดงละครนั้นถือว่าบทมีความสำคัญมาก ถ้าบทดีการแสดง ก็จะถูกสนุกรสนคนดูชอบ

ตัวละครที่จะจัดให้แสดงนั้นต้องจัดให้ได้เหมาะสมตามบท ทั้งท่าทาง ความสูงต่ำ ดำขาว รวมทั้งบุคลิก

สำหรับเพลงร้องนั้นจะมีนักร้องร้องให้ ยกเว้นละครร้องและละคร ดึกดำบรรพ์ ผู้แสดงต้องร้องเอง ทั้งนี้การร้องประกอบการแสดงละครมีลักษณะ ที่ยุ่งยากมากกว่าการร้องประกอบระบำ รำพ็อน อยู่อย่างมาก

เพลงที่ใช้ร้องประกอบการละครนั้นมีอยู่มากมาย บางทีมีการร้องต่อ เนื่องกันจากเพลงจบแล้วต่ออีกเพลงหนึ่งเลย นักร้องต้องแม่นยำเพลงมาก มิฉะนั้น จะขึ้นเพลงไม่ทัน ละครแต่ละบทก็มีการร้องดำเนินเรื่องแตกต่างกัน ได้แก่ การร้องรำ ละครชาตรี ก็ร้องรำชาตรี ละครนอกก็ร้องรำนอก ละครโน ก็ร้องรำโน ละครเสภาที่ใช้ขับเสภาดำเนินเรื่อง เป็นต้น ทั้งนี้ ยังมีสิ่งปลีกย่อย อีกหลายอย่าง ซึ่งนักร้องประกอบละครจะต้องฝึกฝนเรียนรู้จากครูผู้เชี่ยวชาญ ในด้านนี้ต่อไป

การร้องประกอบละครมีข้อควรคำนึงดังนี้

1. ต้องแม่นเพลง แม่นจังหวะ
2. ต้องศึกษาบทละครมาก่อนเป็นอย่างดี
3. การออกเสียงตั้ง ชัดถ้อยชัดคำ อักขระ การแบ่งวรรคตอน และคำควบกล้ำให้ถูกต้อง
4. ต้องซ้อมเพลงกับวงดนตรีให้ได้ดีก่อนการแสดงจริง
5. การร้องเพลงดำเนินเรื่องต้องกระชับ จังหวะไม่ยืดและหน่วงจังหวะ
6. คำร้องและท่ารำตรงกันกระชับเหมาะสม
7. ต้องใส่อารมณ์เน้นบทเพลงให้ตรงตามเนื้อเรื่องแต่อย่าให้ดูเกินมากไป
8. รักษาสุขภาพของผู้ร้องให้ดีอยู่เสมอ อย่าเพลอไปโอจามหรือกระแอมจะทำให้เสียบทละครได้
9. จะต้องเป็นผู้สังเกตที่ดีว่าจะถึงบทของผู้ร้องหรือยัง ต้องเตรียมตัวให้พร้อมที่จะร้องได้เสมอ และเมื่อตัวละครนอกบทมีการข้ามเพลงไปบ้างก็ต้องรวมให้ถูกเพลง
10. อย่าร้องเปลี่ยนคำหรือเปลี่ยนบทตามความพอใจ จะทำให้เสียได้เพราะผู้ประพันธ์มีความต้องการแบบใด คำแต่ละคำมีความหมาย มีสัมผัสที่เจาะจงไว้แล้ว

โขน

โขนนั้นมีท่วงท่าการร่ายรำ ที่มีลักษณะเฉพาะตามตัวแสดงต่างๆ เช่น พระ นาง ยักษ์ ลิง ซึ่งมีการฝึกหัดกันมาตั้งแต่เด็ก ๆ โดยครูจะดูตามลักษณะว่าใครจะเหมาะที่จะแสดงเป็นตัวอะไร

การร่ายรำของโขนนั้นมีเพลงหน้าพาทย์มาก รวมทั้งการทำบทตามการพากย์และเจรจาโขนซึ่งแตกต่างกับละคร โขนนั้นคือเป็นนาฏศิลป์ชั้นสูงของไทย การจัดแสดงแต่ละครั้งค่อนข้างยาก และยุ่งยาก เครื่องแต่งตัวก็ดูรุงรัง ต้องสวมหัวโขนปิดบังหน้าจริง ค่าเครื่องแต่งตัวก็แพงมาก ชาวบ้านโดยทั่วไปจัดแสดงโขนได้ยาก ต้องเป็นของกรมศิลปากรจึงจะจัดได้ดีเต็มรูปแบบ มีชุดเครื่องแต่งตัว เครื่องประดับงาม คนแสดงดี คนพากย์ดี คนร้องและวงดนตรีดี

เพลงที่ใช้ร้องประกอบการแสดงโขนนั้น มีทั้งเพลงหน้าพาทย์ เพลง

2 ชั้น และเพลงชั้นเดียว นอกจากนั้นก็จะมีเพลงพิเศษอื่นๆ ที่ค่อนข้างยาก เช่นเพลงซังปี บางครั้งตัวตลกโชนจะร้องเพลงเอง บางทีก็ไม่มีกัณท์หมาย นักร้อง ต้องคอยระวังมีลูกเล่นกันอยู่เสมอ

การแบ่งบทร้อง

มีการร้องทั้งผู้หญิงและผู้ชาย โดยผู้ชายจะร้องเดี่ยวเป็นบทใคร ก็ร้องบทนั้นๆ ไป เช่นบทพระรามก็ร้องบทของพระรามเรื่อย ๆ ไป ผู้หญิงจะร้องเดี่ยวเฉพาะบทพิเศษ เช่น จุยฉาย แม่ศรี แต่ถ้าเป็นเพลงอื่นๆ แล้ว จะมีต้นเสียง 1 คน ขึ้นในวรรคแรกแล้วมีอีก 2-3 คน ร้องรับในวรรคต่อๆ เรียกว่า มีต้นเสียง และการร้องดำเนินเรื่องที่เป็นร่ายก็ใช้ผู้หญิงร้อง โดยมีต้นเสียงร้องนำวรรคแรก วรรคหลังรับ พร้อมๆ กัน เป็นดังนี้จนจบ

วิธีการร้องแบบนี้ นิยมร้องต่อๆ กันมาจนถึงปัจจุบันนี้ บางทีนักร้องฝ่ายชายพยายามให้ใช้ผู้หญิงร้องแทนบทผู้ชายก็เคยมี แต่อย่างไรก็ตาม การร้องประกอบการแสดง โชนนั้นก็ยึดหลักการเช่นเดียวกับการร้องประกอบละคร ดั่งได้กล่าวมาแล้ว

การละเล่นพื้นบ้านพื้นเมือง

การละเล่นพื้นบ้านพื้นเมืองนั้นมีรูปแบบเฉพาะตัว ยึดลีลาการร้องเป็นหลัก โดยมีดนตรีที่เป็นเครื่องประกอบจังหวะประกอบเป็นส่วนมาก โดยเฉพาะเพลงพื้นบ้านภาคกลาง การร้องเพลงให้กระชับจังหวะจึงจะดีและสนุกสนาน

รูปแบบของเพลงพื้นบ้านนั้น ดูจะเรียบง่าย สามารถแยกให้เห็นพอสังเขปดังนี้

1. ลีลาทำนองสั้นและซ้ำ
2. ภาษาที่ใช้เป็นคำไทยแท้ เรียบง่ายฟังเข้าใจง่าย เป็นภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียน
3. ลักษณะคำประพันธ์ ส่วนมากเป็นกลอนแปดหัวเดียว นอกจากนั้นก็เป็นลักษณะกลอนที่พิเศษแตกต่างกันไปแต่ละบทเพลง
4. เรื่องราวในบทเพลงกล่าวถึงเรื่องในท้องถิ่น การดำเนินชีวิต การทำมาหากิน โดยจะยึดหลักเคารพคุณพระรัตนตรัยและครูบาอาจารย์

5. โอกาสที่เล่นเพลง นิยมเล่นได้ทุกโอกาสตามความสนุกสนาน งาน ประเพณี ฯลฯ

การศึกษาแหล่งเพลง

เพลงพื้นบ้านก็ยังมีอยู่ตามละแวกหมู่บ้านต่าง ๆ ตามท้องถิ่นปัจจุบัน เหลืออยู่น้อยเต็มที แต่ก็ยังมีผู้นุรักษ์ไว้ตามศูนย์วัฒนธรรมของแต่ละจังหวัด

การฝึกหัดร้องเพลงพื้นบ้านพื้นเมืองนั้น ถ้าผู้ร้องเป็นคนในละแวกนั้นก็จะมีดี เพราะสำเนียงภาษาของแต่ละจังหวัด แต่ละแหล่งเพลงก็จะเพี้ยนแปร่งแตกต่างกันไป

แต่อย่างไรก็ตาม การฝึกหัดร้องเพลงพื้นบ้านก็ไม่ยากเกินไปนัก มีข้อควรคำนึงดังนี้

1. สืบเสาะหาครูเพลงที่เป็นต้นตำรับของเพลงที่ต้องการฝึกหัดถ้าไม่ได้ ก็หาผู้สืบทอดต่อ ๆ กันมา ถ้าไม่มีก็อาจมีเทปอัดเก็บไว้ ก็ให้ลองฟังจากเทปดู แต่จะดีเท่าครูเพลงจริง ๆ ไม่ได้

2. ศึกษาท่าทางลีลา การเอื้อน การปั้นคำร้องและช่วงจังหวะการแบ่งวรรคตอนของบทเพลง

3. ศึกษาบทประพันธ์นั้น ๆ และพยายามคิดแต่งคำร้องเองโดยให้ครูเพลงตรวจแก้ไขให้

4. ฝึกเคาะจังหวะและเล่นเครื่องประกอบจังหวะเองให้กระชับ รู้จังหวะที่แน่นอน

5. การปล่อยเสียง พยายามอย่าให้เพี้ยนหรือหลง อักขระและวรรคตอนให้ถูกต้อง

6. ช่วงต่อเสียง ขายและหญิงถ้าเป็นเสียงเดียวกันจะดีมาก แต่ส่วนมากแล้วจะเป็นคนละเสียง โดยถือตามการออกเสียงให้สบายในแต่ละคน

ตัวอย่างและประวัติเพลงร้องประกอบการแสดง

ระบำกฤดาภินิหาร

ระบำกฤดาภินิหาร กรมศิลปากรปรับปรุงขึ้นแสดงในละคร เรื่อง เกียรติศักดิ์ไทย นำออกแสดงแก่ประชาชน ณ โรงละครศิลปากร เมื่อ พ.ศ. 2485 ซึ่งเริ่มด้วยเพลงดึกดำบรรพ์ เพลงครวญหา และเพลงจันทน์ ติดต่อกัน นับเป็นระบำชุดหนึ่งที่มีความนิยมอยู่ในปัจจุบัน

บทร้องระบำกฤดาภินิหาร

- ร้องเพลงครวญหา -

ปราโมทย์แสน	องค์อัปสรอมรมแมนแดนสวรรค์
ยีนกฤดาภินิหารมหัศจรรย์	เกียรติไทยลั่นลือเลื่องเรื่องรูจี
ต่างเต็มตื่นชื่นชมโลสมนัส	โอษฐ์เอื้อนอรธอวยพรสุนทรศรี
แจ้งจำเรียงเสียงเพลงสดุดี	ดนตรีรีเรื่อยระโคมประโลมลาน
แล้วลีลาศเรียงรำระบำรำย	กรกริดกรายโปรยมาลีสีประสาน
พรหมน้ำทิพย์ปรงปนสุคนธาร	จักรวาลจำขึ้นรินรมย์ครัน

- ปี่พาทย์ทำเพลงจันทรา -

แข่งกะหยัง

แข่งกะหยัง เป็นการแสดงอย่างหนึ่งที่ชาวกาฬสินธุ์ ในอำเภอภูพานารายณ์ได้ประยุกต์ขึ้น โดยนำเอาทำรำจากแข่งอื่น ๆ เช่น แข่งกะตึบข้าว แข่งสาละวัน ฯลฯ เข้าผสมกันและจัดกระบวนการขึ้นใหม่ รวม 19 ท่า แต่ละท่ามีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น แข่งท่าโหว่ แข่งภูไท แข่งโปรยดอกไม้ แข่งขยับสะโพก แข่งจับคู่ถือกะหยัง แข่งนั่งเกี้ยว แข่งสับหน่อไม้ แข่งยืนเกี้ยว แข่งรำสาย แข่งเก็บผักหวาน แข่งกะหยังตั้งวง แข่งตัดหน้า (แข่งร่วมสนุก) แข่งสาละวัน (แข่งเกาะสวรรค์) แข่งกลองยาว แข่งรำวง แข่งขวนกลับ แข่งแยกวง แข่งนางช้าง และ แข่งนั่ง

เนื่องจากผู้ที่รำนิยมถือกะหยัง (ภาชนะอย่างหนึ่งที่ช่วยไม้ไผ่สาน มีลักษณะคล้ายกระบุงใช้ใส่สิ่งของต่าง ๆ) เป็นส่วนประกอบสำคัญ รำแข่งอย่างนี้จึงได้ชื่อว่า "แข่งกะหยัง" ส่วนเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงส่วนใหญ่ คงใช้เครื่องดนตรีเหมือนการเล่นแข่งต่าง ๆ คือ มีกลองยาว ฉาบ และฉิ่งเป็นเครื่องดำเนินจังหวะ ใช้แคน พิณ (ลักษณะและวิธีบรรเลงคล้ายกับซึง) และปี่แอ้ (ลักษณะเสียงและวิธีบรรเลงเหมือนปี่จุม) เป็นเครื่องดำเนินทำนอง โดยเปลี่ยนทำนองเพลงไปตามลีลาของกระบวนการแต่ละท่า ดังทำนองจะสังเกตเห็นจากการแสดง

(ไม่มีร้อง)

เซ็งสวิง

เซ็งสวิง เป็นการละเล่นพื้นเมืองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในท้องถิ่นอำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการเล่นเพื่อการส่งเสริมด้านจิตใจของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งมีอาชีพในการจับสัตว์น้ำ โดยมีสวิงเป็นเครื่องมือหลักในปี พ.ศ. 2515 ท่านผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย กรมศิลปากร จึงได้นำท่าเซ็งศิลปะท้องถิ่นนั้นมาปรับปรุงให้มีท่วงทีกระฉับกระเฉงขึ้น โดยสอดคล้องกับท่วงทำนองดนตรี ที่มีลักษณะสนุกสนานรื่นเริง จึงนับว่าเป็นศิลปะพื้นเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่คงงามแปลกตาออกไปอีกลักษณะหนึ่ง

(ไม่มีร้อง)

จำลองยาว

กลองยาวนี้ บางทีก็เรียกเถิดเทิงหรือเทิงบอง ตามเสียงกลองที่ตั้งเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบด้วยกลองยาวหลายใบ พร้อมทั้งเครื่องที่ทำหน้าที่ประกอบจังหวะ มี ฉิ่ง ฉาบ กรับ และโหม่ง ผู้แสดงที่ชำนาญจะต้องมีความจัดเจนต่อท่ารำที่พิสดารเพื่อให้เข้ากับจังหวะกลองยาว กลองยาวหรือเถิดเทิงนี้มีกำเนิดมาจากชนบท แต่เดี๋ยวนี้ก็กลายเป็นการเล่นอย่างหนึ่งของคนไทยทั่วไป และนิยมเล่นกันตามงานพิธีต่าง ๆ เช่น แทนาคไปวัด และแห่กฐิน เป็นต้น กรมศิลปากรได้นำมาปรับปรุง โดยจัดให้มีตัวรำเข้าประกอบ ประดิษฐ์ท่ารำ และจังหวะของเพลงกลองให้เข้าสนิทสนมกลมกลืนกัน ก็เป็นที่ได้รับความนิยมมาจนปัจจุบัน

(ไม่มีร้อง)

พ็อนแพน

ลาวแพน เป็นชื่อเพลงดนตรีไทยจำพวกเพลงเดี่ยวเพลงหนึ่ง ซึ่งนักดนตรีใช้เป็นเพลงสำหรับเดี่ยวประवादฝีมือกันในทางดุริยางคศิลป์ เช่นเดียวกับเพลงเดี่ยวทั้งหลาย แต่เดี่ยวลาวแพนนี้มีเครื่องดนตรีที่เหมาะสมแก่ทำนองเพลงจริง ๆ มีอยู่เพียง 2 อย่าง คือ จะเข้ และปี่ใน เท่านั้น ส่วนเครื่องดนตรีอื่นก็ทำได้นำฟังเหมือนกัน แต่ไม่แนบเนียนเหมือนเครื่องดนตรีทั้งสองที่กล่าวแล้ว

การฟ้อนชุดนี้ เป็นการฟ้อนหมู่ ท่านจะได้ชมท่าฟ้อนอันงดงามใน
•แบบฟ้อนพื้นเมืองที่ได้ปรับปรุงหลักนาฏศิลป์ไทย ทั้งจะได้ฟังเพลงเดี่ยวของ
จะเข้ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีประกอบทำร่ำที่เหมาะสมที่สุดของเพลงนี้

(ไม่มีร้อง)

เพลงระบำศรีวิชัย

นักปราชญ์ทางโบราณคดีส่วนใหญ่ลงความเห็นว่า สมัยศรีวิชัยอยู่
ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 13-18 มีอาณาเขตแต่ตอนใต้ของประเทศไทย ลง
ไปจนถึงดินแดนมาเลเซียและอินโดนีเซีย บางส่วนในปัจจุบัน การบรรเลงเพลง
ชุดนี้อาศัยสอบหลักฐานทางด้านเครื่องดนตรี ที่ควรนำมาใช้ในการบรรเลง
และศิลปกรรมจากภาพหลักที่พระสถูปบุโรพุทโธ ในเกาะชวาซึ่งเชื่อว่าอยู่ใน
สมัยราชวงศ์ไศเลนทรร่วมสมัยศรีวิชัยและศิลปกรรมสมัยศรีวิชัยอื่น ๆ ประกอบ
กัน ส่วนทำนองเพลงก็แต่งให้ใกล้เคียงกับสำเนียงชวา

เครื่องดนตรีซึ่งใช้บรรเลงเพลงชุดศรีวิชัย ประกอบด้วยกระจับปี่,
ฆ้อง 3 ลูก, ซอสามสาย, ซลุ่ย, ตะโพน, กลองแขก, ฉิ่ง และฉาบ

(ไม่มีร้อง)

ระบำพรหมาสูตร

มีการบรรเลงดนตรีแบบหนึ่งที่น่าสนใจ คือการขับร้องและบรรเลงเพลงดับ
เพลงดับหมายถึงเพลงต่าง ๆ ที่ครูอาจารย์ทางดุริยางคศิลป์ ได้บรรจุเข้ากับ
บทโคลงละครหรือบทวรรณคดีต่าง ๆ โดยคิดเอาเพลงที่มีสำเนียงทำนองสอดคล้อง
คล้องผลสมผสานกันเข้าเรียงลำดับเชื่อมต่อกันเป็นดับ เรียกชื่อตามเนื้อเรื่องที่
คิดเอามาก เช่น ดับราชาธิราช ดับรามเกียรติ์ ชุดนางลอย เป็นต้น

ระบำพรหมาสูตร (หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ระบำหน้าข้าง”) อยู่
ในดับรามเกียรติ์ ชุดศักรพราหมณ์ มีเรื่องราวว่า อินทรชิตแปลงเป็นพระอินทร์
ยกทัพยักษ์ซึ่งปลอมแปลงเป็นเทพบุตรนางฟ้ามายังสนามรบ และให้เทพบุตร
นางฟ้าจำนวนหนึ่งจับระบำร่ำร้ายให้ฝ่ายทัพพระลักษมณ์ดู พระลักษมณ์และ
พลวานรสำคัญว่าเป็นเทพบุตรนางฟ้าจริง จึงเปลือยเปลือยอยู่กับการชมระบำ
ไม่ระวังตัว ต้องเสียทีแก่อินทรชิตในที่สุด

บทร้องระบำพรหมศาสตร์

- ร้องเพลงสร้อยสน -

ต่างจับระบำรำฟ้อน	ทอดกรกริดกรายซ้ายขวา
ร้ายเรียงเคียงคมประสมดา	เลี้ยวโล่ไขว่คว่ำเป็นท่าทาง
ซ้อนจังหวะประเท้าเคล้าคล่อง	เลี้ยวลอดสอดคล้องไปตามหว่าง
วนเวียนเทียนหันกันกาง	เป็นคู่คู่อยู่กลางอัมพร

- ปีพาทย์ท่าเพลงเร็ว - ลา -

ระบำครุฑ

เพลงร้องสำหรับระบำชุดนี้ ชื่อเพลงดั่งดั่ง ทำนองเพลงของเก่า มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย บทที่ร้องเป็นบทชมครุฑ ซึ่งเป็นพาหนะของพระนารายณ์ในบทละครเรื่อง อนุรุธ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑ กรมศิลปากรปรับปรุงขึ้นเป็นระบำชุดหนึ่ง

บทร้องระบำครุฑ

- ร้องเพลงดั่งดั่ง -

ครุฑเอยครุฑทรวง	ควรวาสน์คู่องค์พระทรงศิลป์
แผ่นผางาดผาดผยของผยองบิน	สะท้านดินสะเทือนดงพงไพร
ลอยลิ่วปลิวโผยมพยับคลุม	เมฆเคลื่อนหมอกกลุ่มอุทัยไข
ถึบราถาร้อนมาไวไว	ข้ามไพรเขตพฤษ์คีรีนทร
พันแดนแผ่นดินถิ่นมนุษย์	โอบริบบินรุดไม้หยุดหย่อน
ลู่อวมหาสารคร	ข้ามเขตสิงขรหิมพานต์
นาทีหนึ่งเกี่ยวทั่วรอบ	สุดขอบสิ้นเขตไพศาล
ทั่วแคว้นจังหวัดจักรวาล	แสงมุ้งกรุงมารพาดณา.

เมื่อมีการนิยมเรียนดนตรีกันมากเช่นนี้ ข้าพเจ้าก็ปรารถนาที่จะช่วยชี้แจงให้เข้าใจถึงประเพณีที่พวกนักดนตรีได้เชื่อถือ และปฏิบัติสืบต่อกันมา ซึ่งพวกสมัครเล่นดนตรีบางคนอาจไม่ได้รับการบอกเล่ามาก่อน

ในสมัยก่อน ผู้ที่จะศึกษาวิชาดนตรีส่วนมากตั้งใจยึดเป็นอาชีพ ฉะนั้น การปฏิบัติตนก่อนการเข้ารับการเล่าเรียน จึงจะต้องทำตามประเพณีโดยเคร่งครัด ผู้เรียนจะต้องจัดหาดอกไม้ธูปเทียนไปเคารพครูผู้สอน ครูผู้สอนจะนำเครื่องบูชาขึ้น ไปบูชาเสียก่อน แล้วจึงจะจัดให้เรียนเครื่องดนตรีที่เหมาะสมกับสภาพของร่างกาย และอุปนิสัยของผู้เรียนมากกว่าจะให้ผู้เรียนเลือกเรียนเองตามใจชอบ ส่วนมากจะเรียนเครื่องเป่าพาทย์ เช่น ระนาดหรือฆ้อง ครูจะพิจารณาดูข้อมือของผู้เรียนว่าผู้ใดควรจะตีระนาดหรือฆ้องใหญ่ สำหรับผู้ที่จะเอาดีทางระนาดเอกนั้น ต้องตรวจดูข้อมืออย่างละเอียดว่าจะตีได้รวดเร็วหรือไพเราะหรือไม่ ถ้าครูเห็นว่าจะเอาดีทางตีระนาดไม่ได้ ก็มักจะแนะนำให้เรียนฆ้องใหญ่ เพราะฆ้องใหญ่นั้นมีทำนองเพลงเป็นหลักของเครื่องดนตรีอย่างอื่น ๆ มีการฝึกใช้วิธีต่าง ๆ (เทคนิคเฉพาะ) ผู้ที่สามารถตีฆ้องใหญ่ได้ดี จะบรรเลงเครื่องดนตรีอย่างอื่นได้อีกด้วย เช่น จะตีระนาดตีทุ้มก็ได้ และสามารถแปลทำนองของลูกฆ้องออกเป็นทางต่าง ๆ ได้อย่างไพเราะ และแปลก ๆ ไม่ซ้ำกันตามแต่สติปัญญาของแต่ละคน ๆ ไป

ที่ต้องนำดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาครูนั้น เพราะพวกนักดนตรีเชื่อถือกันต่อ ๆ มาว่า ครูดนตรีนั้น นอกจากจะเป็นผู้สอนซึ่งเป็นมนุษย์แล้วยังมีครูเป็นเทวดาคด้วย ทุก ๆ ปีจะต้องมีพิธีเรียกว่า “ไหว้ครู” หรือ “ค่านับครู” พวกนักดนตรีและศิษย์ต้องไปร่วมกันทำการเคารพบูชาครูในพิธี ซึ่งมีครูอาวุโสเป็นผู้ทำพิธีเชิญครู (พิธีกร) มีการสวดคาถาเรียกว่า “อ่านโองการ” ซึ่งมีความหมายถึงการกราบนมัสการองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าบรมครู และเทพทั้งหลายที่ต้องเคารพ เช่น พระอิศวร พระนารายณ์ พระคเณศวร์ และเทพที่มีชื่ออีกหลายองค์ รวมทั้งพระฤๅษีอีกด้วย อัญเชิญมาเพื่อประสพพรให้เกิดสิริมงคลและขอสมอากัณฑ์ได้ล่วงเกินผิดพลั้ง ฯลฯ (เรื่องการไหว้ครูได้มีผู้เขียนไว้หลายท่านจึงไม่เขียนซ้ำอีก)

ตามปกติ ก่อนที่จะเริ่มฝึกหรือจะบรรเลง นักดนตรีต้องทำการเคารพเครื่องดนตรีที่ตนจะต้องเล่น เพราะถือว่าเป็นครูเหมือนกัน ทั้งจะไม่ข้ามกราบ

เครื่องดนตรี แม้แต่โน้ตเพลงโดยเจตนา (สมัยนี้เรียนเครื่องสายมีโน้ตช่วยความจำด้วย) ผู้เรียนดนตรีในปัจจุบันมักละเลยไม่ปฏิบัติ แม้เมื่อเริ่มแรกจะฝึกหัดก็ไม่ได้ทำตามประเพณี (คือต้องมีดอกไม้ธูปเทียนบูชาครู) ทั้งนี้เพราะกาลเวลาที่ผ่านไป ทั้งความจำเป็นตลอดจนสถานที่ศึกษาได้เปลี่ยนแปลงกว้างขวางออกไป แต่ก่อนเรียนกับครูตามบ้านของครู แต่เวลานี้เรียนกันตามสถานศึกษา เรียนกันเป็นวิชาพิเศษหรือวิชาเลือก เลยถือเสมือนวิชาทั่วๆ ไป การจะนำดอกไม้ธูปเทียนมาขอฝึกหัดก็ไม่สะดวก ลำช้า ก็จำต้องอนุโลมกันไป แต่ผู้สอนนั้นต้องทำความเคารพครูก่อนจึงจะทำการสอนให้

เรื่องการจัดดอกไม้ธูปเทียนบูชาครูก่อนเริ่มเรียนนี้ นำที่จะช่วยกันรักษาไว้ ขอฝากให้ตามสถานศึกษาที่จะจัดให้มีการสอนดนตรี และผู้ที่ต้องการฝึกหัดได้ทราบและปฏิบัติตาม เพื่อเป็นการช่วยกันรักษาประเพณีที่ดั่งงาม และวัฒนธรรมของไทย ทั้งเป็นเครื่องบำรุงจิตใจให้มีความเชื่อมั่นว่าจะเป็นสิริมงคลแก่ผู้เรียน และผู้สอนด้วย

ตามหัวข้อที่ตั้งไว้ว่า “ดนตรีไทยนี้มีครู” ข้าพเจ้ามีเรื่องที่จะเล่าให้ผู้ที่เรียนดนตรีไทย โดยเฉพาะผู้เรียนปีพาทย์ได้ทราบ แต่โปรดอย่าคิดว่า เล่าเรื่องที่เกินความจริง หรือชักชวนให้มั่งงายในสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้ แม้ข้าพเจ้าเองเมื่อแรกๆ ได้รับความบอกเล่าก็ไม่ค่อยเชื่อมาก่อน (เช่น ได้รับความบอกเล่าว่า ตะโพนซึ่งนักดนตรีเคารพว่าเป็นครูใหญ่ฝ่ายดนตรีนั้น ผู้ที่มีได้รับการฝึกหัดจะไปตีเล่นไม่ได้จะต้องจุก หรือมือบวมเป็นต้น) แต่เมื่อได้เห็นได้ยินแก่ตาตนเองจึงยอมเชื่อและไม่เคยคิดว่าเป็นเรื่องเหลวไหลไร้สาระ หรือเป็นเรื่องของความมั่งงาย ดังที่ผู้ไม่เชื่อถือกล่าวเยาะเย้ย

ตั้งแต่สมัยโบราณมานั้น เราเชื่อกันว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และวิญญาณตลอดจนคาถาอาคมขลังต่างๆ เป็นของมีจริง เพราะอำนาจจิตและความเลื่อมใสของผู้ที่ได้ประสบพบเห็น แต่มาภายหลังความเชื่อถือนั้นจะไม่เคร่งครัด รู้สึกว่าจะเสื่อมคลายไปตามกาลเวลา แต่ในหมู่ผู้ที่เคารพนับถือจริง ๆ ก็ยังคงได้ประจักษ์อยู่ ดังเรื่องที่ปรากฏมาแล้ว ซึ่งจะนำบางเรื่องมาเล่าต่อไปนี้ :-

เมื่อเร็ว ๆ ปี พ.ศ. 2461 คำวันหนึ่งข้าพเจ้านั่งสีซอ เพลงแขกมอญ คุณพ่อข้าพเจ้า (ขณะนั้นคือจางวางศร ศิลปบรรเลง ภายหลังได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงประดิษฐ์ไพเราะ) ได้นั่งฟังอยู่ด้วย พ่อข้าพเจ้าสีซอ 1

จวนจะจบ คุณพ่อแสดงกิริยาฮึดฮัด ทำเสียงผิดปกติคล้ายตวาดหรือร้องให้ ข้าพเจ้าคิดว่าท่านทำเสียงดูเอาเพราะคงสีเพลงผิด (ไม่ได้ดูโน้ต) ก็รีบจำสีไปจนจบก่อน พอถึงท่อน 2 คุณพ่อก็ทำกิริยาและเสียงอย่างนั้นอีก ข้าพเจ้ารีบตะลุ่ยสีไปจนจบเพลง ขณะนั้นคุณพ่อได้สติ บอกให้นำธูปเทียนมาให้ พอได้ธูปเทียนแล้วท่านก็รีบขึ้นไปบนห้องที่ไว้เครื่องเป่าพาทย์ซึ่งอยู่ชั้น 3 ของบ้าน (บ้านข้าพเจ้าขณะนั้นอยู่ที่หน้าวังบูรพาภิรมย์ ริมคลองโอ่งอ่าง ตรงริมหน้าเป็นบ้านไม้ 3 ชั้น ชั้นล่างใช้ทำครัว และให้คนที่อาศัยอยู่ในบ้านพักหลับนอน และมีพวกศิษย์ต่างจังหวัดที่มาเรียนครวระหลาย ๆ คน อยู่บนชั้น 2 ซึ่งเป็นที่อยู่ของพวกญาติพี่น้องไม่พอก็ต้องลงไปอยู่ด้วย ชั้น 3 เป็นที่สำหรับไว้เครื่องดนตรีเท่านั้น คุณพ่อแม่และลูก ๆ อยู่เรือนแบบโบราณ มีนอกชานติดต่อกันเป็นระดับเดียวกับชั้น 2 ใช้เป็นที่ต่อเพลงที่ชานเรือนนั้นด้วย พอคุณพ่อขึ้นไปบนชั้น 3 และจุดธูปเทียน ได้ยินเสียงเหมือนคนขึ้นไปกระโดดอยู่บนนั้น บ้านสั่นไหวไปหมด พวกเราก็รีบโผล่ขึ้นไปดู (ตามปกติไม่มีใครกล้าขึ้นไปบนชั้น 3 นั้นเพราะกลัว) เห็นคุณพ่อนั่งขัดสมาธิตัวลอยขึ้น ๆ ลง ๆ เหมือนคนถูกผีเข้า ลูก ๆ ตกใจ กลัวว่าคุณพ่อจะตายร้องให้กันเซ็งแซ่ลั่นบ้านไปหมด ทำอะไรไม่ถูก (พวกบ้านข้างเคียงก็ตกใจไม่ทราบที่บ้านเราเกิดอะไรขึ้น) ย่าช่วยแม่เลี้ยงของคุณพ่อเห็นอาการดังนั้น ก็บอกว่าอย่าร้องให้ คุณพ่อไม่ได้ถูกผีเข้า แต่ว่าครูท่านเข้าประทับ คุณปู่ก็เคยเป็นดังนี้มาก่อน ย่าเร่งให้แม่ขึ้นไปกราบและถามว่าท่านคือใคร มาทำไม พอแม่ขึ้นไปกราบเท่านั้น ครูท่านก็ชี้หน้าตวาดว่า “มึงดูถูกกู” ข้า ๆ อยู่เช่นนี้หลายครั้ง แม่ก็กราบขอสมานลาโทษท่าน และบอกว่าจะทำบุญไหว้ครูในวันรุ่งขึ้น ครูท่านก็ออกจากร่าง คุณพ่อล้มหายตึงกับพื้น แต่ไม่รู้สึกเจ็บปวดที่ใดเลย (ท่านบอกเมื่อเราถาม) พอคุณพ่อทราบว่าครูเข้าประทับก็นึกขึ้นได้ว่า วันนั้นท่านสรรผม นุ่งผ้าใส่รองเท้าใหม่ เสื้อใหม่ ครูท่านจึงได้เข้าประทับ แต่ก็ไม่ทราบที่ท่านชี้หน้าตวาดเรื่องอะไร ได้ถามกันว่าใครได้ทำอะไรผิดพลาดเป็นการลบหลู่ดูถูกบ้าง ก็ได้รับทราบว่ามีน้องเขยของแม่ได้ทำผิดพลาดหลังโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์บนชั้น 3 ที่ไว้เครื่องดนตรีนั้นเป็นห้องโล่งยาวตลอด แม่ขอให้น้องเขยขึ้นไปพักอยู่บนนั้นที่มุมใกล้บันไดชั้นลง โดยที่นัยน์ตาของเขาไม่ติ กลางคืนมองไม่เห็นใด เวลาปวดปัสสาวะก็ถ่ายใส่ภาชนะอยู่ในห้องนั้น ซึ่งเราก็ไม่เคยรู้จึงเป็นการทำผิดประมาทท่าน ท่านจึง

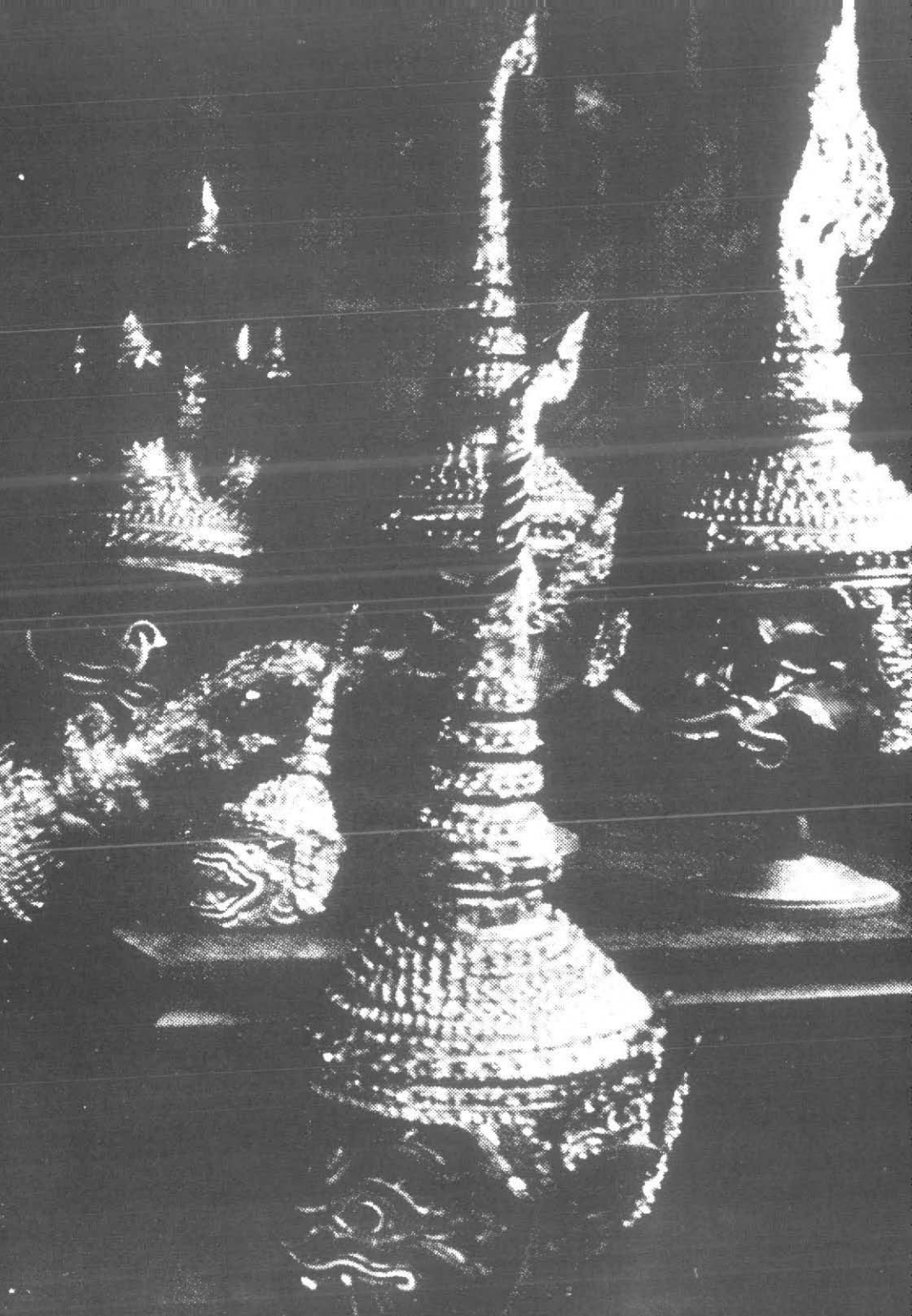
โกรธ พอรุ่งเช้าก็จัดหาหัวหมวยศรีถวยครุ ครุเข้าประทับคุณพ่ออีก แม็กก็กราบขอสมอภัยโทษต่อท่านว่าไม่ได้เจตนาดูถูกดูหมิ่นเลย ไม่ทราบด้วยซ้ำว่ามีผู้ไปทำสกปรกบนห้องเครื่อง ท่านก็บอกว่า “เออยกโทษให้” แล้วท่านก็ออกจากห้องคุณพ่อไปด้วยวิธีลี้ภัยหลังเช่นก่อน แม็กขอให้เขาย้ายลงมาจากห้องเครื่อง เขาก็โกรธหาว่างมงาย (ทั้ง ๆ ที่เขาก็เห็น แต่เขาคิดว่าหาอุบายจะไล่เขาทางอ้อม) เขาก็เลยออกจากบ้านไปอยู่ที่อื่น ได้ทราบภายหลังว่าเมื่อเขาได้จากบ้านแล้วไม่กี่วันก็เจ็บและตาย

ตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา เวลาคุณพ่อไปไหว้ครูที่ใด ครูท่านก็เข้าประทับทุกครั้งคุณพ่อและพวกลูก ๆ ไม่อยากให้ครูเข้าประทับเลย เกรงว่าคนอาจคิดว่าล่อลวง ทำอวดวิเศษให้นับถือ หรือเป็นพอมดมอมผี แต่ก็ไม่สามารถจะจับยับยั้งไว้ได้ เวลาทำพิธีไหว้ครู (หรือแม้แต่จะทำน้ามนต์รักษาผู้ที่ถูกครุ) พ่อเอ่ยพระนามเท่านั้น ท่านก็เข้าประทับทันที สะกดไม่อยู่ทั้ง ๆ ที่ให้คนคอยกดเข้าไว้และท่านก็เข้าประทับทุกครั้งตลอดมาจนถึงปีสุดท้ายเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2497 ก่อนคุณพ่อจะถึงแก่กรรมมีนาคมปีเดียวกันนั่นเอง นอกจากนี้แล้วยังมีอีกหลายเรื่อง แต่มีเรื่องใหญ่เกี่ยวกับการดูถูกดูหมิ่นครุซึ่งเป็นเทพ ผู้ที่ถูกดูหมิ่นได้รับการลงโทษจากครุเหมือนกัน โดยปกติคุณพ่อมีลูกศิษย์มาก คุณพ่อชอบสนับสนุนศิษย์ที่มีคุณงามความดี เป็นผู้ใหญ่สมควรจะตั้งตัวเป็นครูและเป็นหัวหน้าวงดนตรีได้ คุณพ่อจะทำการ “ครอง” ให้มีลูกศิษย์คนหนึ่งเป็นข้าราชการ ขอบเป่าปี่แคลร์เน็ต และได้มาเรียนเป่าปี่ไปจากคุณพ่อจนเป่าเพลงเดี่ยวไปได้หลายเพลง ผู้นี้ชื่อว่า นายเอื้อน ดิษฐเชย บ้านอยู่ที่ตรอกบ้านเขมร ใกล้ ๆ กับบ้านหน้าวังที่เราอยู่ในขณะนั้น นายเอื้อนมีพรรคพวกและญาติหลายคนทีพ่อจะรวบรวมตั้งวงดนตรีได้ คุณพ่อก็ส่งเสริมให้ตั้งวงดนตรี พร้อมทั้งมอบ “อังกะลุง” ที่นำมาจากประเทศชวาให้เขาไปด้วย เมื่อนายเอื้อนตั้งวงดนตรีแล้วก็รับสอนดนตรีด้วย คุณพ่อก็ไปทำพิธีไหว้ครูให้ มีผู้ไปฝึกดนตรีที่นายเอื้อนมากพอสมควร วันหนึ่งศิษย์ไปต่อเพลงที่บ้าน นายเอื้อนไม่อยู่ อยู่แต่พี่เขยของนายเอื้อน อยู่ร่วมบ้านเดียวกัน (ข้าพเจ้าไม่รู้จักเขา) ผู้นี้กล่าวว่าแก่ลูกศิษย์นายเอื้อนว่า “มานี่ซีฉันจะสอนให้ ฉันไม่ต้องมีครูบาอาจารย์อะไร ฉันก็สอนได้” ทั้งพูดเป็นเชิงเสียดสีเยาะเย้ยว่า ไม่เห็นจะต้องไหว้ครูหรือทำอะไรที่เป็น การอวดว่าเป็นผู้วิเศษเลย ศิษย์ผู้นั้นก็ไปเล่าให้นายเอื้อนฟัง ต่อมาพี่เขยนาย

เอื่อนล้มเจ็บ หมอก็ไม่ทราบว่าเป็นโรคอะไรได้แต่ร้องครวญครางแสดงอาการ กระสับกระส่ายทุรนทุราย นายเอื่อนสงสัยว่าจะถูกครุเพราะพูดเป็นเชิงดูหมิ่นไว้ ก็มาเชิญคุณพ่อไปดูอาการ คุณพ่อไปดูอาการและเสียงร้องก็ทราบว่าคุณครุ (คุณพ่อเคยได้รับการบอกเล่าว่าผู้ที่ถูกครุนั้น เวลาร้องครางเสียงจะไม่เหมือนคน แต่จะร้องคล้ายเสียงวัวเสียงควาย) จึงทำน้ามนต์ให้รับประทาน พออาการทุรนทุรายสงบไปได้ ภรรยาเขาขอให้คุณพ่อช่วยขอสมาโทษครุที่ได้ล่วงเกิน พอคุณพ่อจัดรูปเทียนอัญเชิญ ครุก็เข้าประทับทันที เขาก็กราบขออภัยโทษ และครุท่านจะให้ทำอะไรถวายเป็นการไถ่โทษก็จะทำตาม ท่านบอกว่า “ให้ใส่บาตรเท่าอายุ ซี...แต่ไม่ทันหรอก” เขาก็เตรียมข้าวของจะใส่บาตร แต่พอดกกลางคืนก่อนรุ่งสาง ชายผู้นั้นก็สิ้นใจตาย

เรื่องการเกิดแก่เจ็บตายนั้น เป็นของธรรมดาโลกไม่มีผู้ใดหลีกเลี่ยง แต่เรื่องโชคชะตาเคราะห์กรรม กุศลผลบุญหรืออกุศลกรรมที่ส่งผลให้คนเกิดดีหรือชั่ว ได้รับเคราะห์ดีเคราะห์ร้ายนั้น ยังไม่มีผู้ใดสามารถบอกว่าเป็นเรื่องไม่จริง ทั้ง ๆ ที่พระพุทธศาสนาที่พวกเราเคารพนับถือ ได้ปฏิเสธเรื่องโชคเคราะห์ แต่ไม่ปฏิเสธเรื่องกรรม ก็ยังมีผู้เชื่อในเรื่องโชคกลางอยู่มาก เชื่อกันว่า โชคดีดีคุ้ม โชคร้ายเมื่อไรเคราะห์ร้ายก็จะเข้าซ้ำเติมให้วิบัติลงไปอีก ประจวบเหมาะในจังหวะเวลานั้นความเชื่อถือของผู้ที่ได้รู้ได้เห็น ก็ชวนให้คิดว่า เป็นเรื่องบังเอิญเข้ามาพัวพันคล้ายกับเป็นปาฏิหาริย์ อย่างไรก็ตามเหตุการณ์ทำนองนี้ก็อาจเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้พวกเรานักดนตรีเกิดความเคารพในครุและเชื่อมั่นในสิ่งซึ่งนอกเหนือวิสัยมนุษย์จะรู้เห็นหรือให้คำตอบได้

ที่นำเรื่องมาเล่าให้ผู้ประสงค์จะเรียนดนตรีทราบ มิใช่เป็นการชักจูงให้เกิดการเกรงกลัวหรือเลื่อมใสสิ่งศักดิ์สิทธิ์อภินิหารแต่อย่างใดเพียงจะใคร่แนะนำว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในโลกนี้ไม่มีผู้ใดอาจปฏิเสธว่าไม่มีหรือรับรองว่ามีอย่างเต็มปากเต็มคำได้ ผู้ที่ได้ประสบกับตัวเองเท่านั้นที่จะบอกได้ว่าเชื่อหรือไม่ ฉะนั้นอาจมีทั้งผู้เชื่อถือและผู้หัวเราะเยาะดูถูกว่างมงาย ทางที่ดีควรทำตนเป็นกลางเมื่อไม่รู้ไม่เห็นไม่เชื่อถือก็อย่าเยาะเย้ย แต่ถ้ามีมรรยาทดีในการรับฟังและใช้วิจารณ์ญาณอย่างคิดเพียงผิวเผิน ก็จะเป็นกำไรแก่ชีวิตทุกคนไม่สามารถจะรู้เห็น ถ้าไม่เคยเรียนทำสมาธิบำเพ็ญเพียรภาวนาในทางธรรมมาก่อน นี่เป็นเรื่องของชาวโลกส่วนมากที่ยังเป็นปุถุชนยังเชื่อถือในสิ่ง

รำลึกพระคุณอาจารย์ คุณหญิงชิน ศิลปบรรเลง ประทีป เล้ารัตนอารีย์

อาจารย์เป็นทั้งครู และแม่ของนักดนตรีประสานมิตร

กระผมได้รู้จักท่านอาจารย์ตั้งแต่เมื่อสมัยเรียนอยู่ที่โรงเรียนฝึกหัดครูพระนคร เมื่อปี 2509 วงดนตรีของโรงเรียนเข้าประกวดอังกะลุงในงานศิลปะหัตถกรรมนักเรียน ในรอบแรกได้ผ่านเข้ารอบแต่การบรรเลงค่อนข้างจะกระชกก่อนกระแท่น ท่านอาจารย์จึงได้บอกกับอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนฝึกหัดครูพระนครที่จะช่วยปรับวงให้ และนัดหมายกันในตอนบ่ายของวันรุ่งขึ้นถึงเวลานัดหมายพวกเราได้ไปพบกับอาจารย์ที่บ้านบาตร แต่ปรากฏว่าช้ากว่ากำหนดเกือบหนึ่งชั่วโมง ถูกอาจารย์ตำหนิว่าไม่ตรงเวลา ในความรู้สึกที่มีต่ออาจารย์ครั้งแรก

นั้นรู้สึกท้อใจอาจารย์คุณมาก และเมื่ออังกะลุงเข้าชิงชนะเลิศก็ปรากฏว่าแพ้ทำให้รู้สึกผิดหวังมากขึ้น ต่อมาเมื่อได้เข้ามาเรียนที่ประสานมิตร เข้าสมัครเป็นสมาชิกของชุมนุมดนตรีไทยและได้มีโอกาสได้ใกล้ชิดอาจารย์จึงได้รู้ซึ่งว่าความจริงอาจารย์ไม่ใช่คนด้อยอย่างที่คิด อาจารย์ใจดีรักพวกเราเหมือนลูกและอาจารย์รักพวกเราทุกคนอย่างเสมอหน้ากัน คอยสั่งสอนเสมอให้พวกเราสมัครสมาชิกลำดับที่กัน ไม่ใช่เฉพาะในวงประสานมิตรเท่านั้น ยังให้รักใคร่กับเพื่อนนักดนตรีจากสถาบันอื่น ๆ ด้วย ท่านย้ำเสมอว่าความสามัคคีเท่านั้นที่จะทำให้ดนตรีไทยเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้น เมื่อพวกเราเรียนสำเร็จและเข้าพิธีอุปสมบท ท่านอาจารย์ก็ได้เมตตาไปอุ้มไตรเวียนรอบพระอุโบสถให้กับพวกเรา ถึงแม้ว่าพวกเราจะมีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัดเช่น ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ บ้านอยู่อยุธยา อาจารย์ประดิษฐ์ อินทนิล อยู่พนัสนิคม กระผมเองอยู่นนทบุรี และคนอื่น ๆ อีกหลายคน ท่านอาจารย์ก็ได้ให้ความเมตตาไปร่วมอย่างเสมอหน้ากัน ถึงคราวที่พวกเราจะมีคู่ครอง ท่านอาจารย์ก็ให้เกียรติเป็นเจ้าภาพด้วยความเต็มใจเช่นกัน พวกเราจึงถือว่าอาจารย์เป็นทั้งครูและแม่ของนักดนตรีประสานมิตรอย่างแท้จริง

อาจารย์เป็นครูดนตรีที่มีการศึกษาสูง

จากประวัติการศึกษาของท่านอาจารย์ พวกเรามีความภูมิใจมากที่ท่านอาจารย์สนใจในเรื่องของการศึกษาเป็นอย่างมากควบคู่ไปกับการดนตรี ในขั้นต้นท่านอาจารย์เรียนจบมัธยมปีที่ 8 จากโรงเรียนราชินี ซึ่งในสมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองแทบจะหาได้ยากมากที่ผู้หญิงจะเรียนสูงถึงระดับนี้ และอาจารย์ยังชวนขวยสอวิชาชุดจนได้วิชาครู พ.ม. ซึ่งสมัยนั้นนับว่ายากมากแต่ท่านอาจารย์ก็ไม่เคยหยุดยังศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา เขียนตำราทางดนตรีไว้เป็นแบบแผนทำคู่มือและหาวิธีสอนที่แปลก ๆ ใหม่ ๆ มาใช้กับการสอนดนตรีจนแพร่หลายอยู่จนทุกวันนี้ ท่านเห็นความสำคัญของการศึกษาวิชาสามัญไม่ได้ยิ่งหย่อนกว่าการดนตรี ท่านเคยยกตัวอย่างให้พวกเราฟังอยู่เสมอ ว่าให้ดูท่านศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ เป็นตัวอย่าง ว่าเรียนหนังสือก็เก่งและเล่นดนตรีไทยเก่ง จะพูดอะไรใคร ๆ ก็เกรงใจ ทำให้พวกเราเกิดความมุ่งมั่นพยายามที่จะศึกษาเพิ่มเติมจนปัจจุบันมีลูกศิษย์ของท่านอาจารย์ได้สำเร็จปริญญาเอกแล้วหลายคน เช่น ดร.เจริญชัย ชนม์ไพโรจน์ (มศว.มหาสารคาม)

ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ (มศว. ประสานมิตร) ดร.เพ็ญณี กั้นตะวงษ์ แนนรอก (ม.ขอนแก่น) ดร.อำพล ธรรมเจริญ (ม.บูรพา) ดร.ศักดิ์ชัย นิรัญทวี (มศว. ประสานมิตร) ดร.สุมน อริยปิทธิพันธุ์ (เอแบค) และยังมีลูกศิษย์จากที่อื่นๆ อีกหลายคน เมื่ออาจารย์ทราบว่าคุณศิษย์คนใดได้ปริญญาเอกโดยเฉพาะทางการดนตรีท่านชื่นชมยินดีอย่างยิ่ง

เมื่อคราวที่สภามหาวิทยาลัยจะมอบปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ให้อาจารย์นั้น ท่านอาจารย์พยายามที่จะปฏิเสธตลอดเวลาว่านักดนตรีที่เก่งกว่าท่านมีอยู่มากมายให้พิจารณาท่านเหล่านั้นก่อน กระผมเองก็ได้ชี้แจงให้อาจารย์ทราบว่าการที่สภามหาวิทยาลัยลงมติอนุมัติปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ให้ท่านอาจารย์นั้น มิได้ให้ในฐานะที่ท่านอาจารย์เป็นศิลปิน แต่ให้ในฐานะที่ท่านอาจารย์เป็นครุฑดนตรีที่มีผลงานวิชาการเป็นที่ประจักษ์ สมควรที่จะได้รับพระราชทานปริญญาการศึกษาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ ถ้าหากท่านอาจารย์ปฏิเสธที่จะรับปริญญาดังกล่าวก็จะเป็นการปิดกั้นโอกาสของครุฑดนตรีท่านอื่นๆ ในโอกาสต่อไปนั้นแหละท่านอาจารย์จึงยอมจำนนด้วยเหตุผล

อาจารย์เป็นครุฑดนตรีไทยที่มีความคิดสมัยใหม่

พวกเราได้เคยปรึกษากับท่านอาจารย์เกี่ยวกับเรื่องจะจัดงานไหว้ครุฑดนตรีไทยว่าควรจะมีฤกษ์ยามอย่างไร และต้องใช้เครื่องสังเวชะอะไรบ้าง ท่านบอกเราว่าฤกษ์สะดวกเป็นสำคัญศิษย์ที่จะรำลึกถึงพระคุณครูทำได้ทุกเวลา ไม่ต้องรอเมื่อนั้นเมื่อนี้ ส่วนเรื่องเครื่องสังเวชะก็เช่นเดียวกัน ท่านสอนว่า ให้สมควรแก่อัตภาพ ถ้าหากมีงั้ครุฑจะใช้หมูทั้งตัว เหล้าทั้งไห บายศรีปากชาม ชนมมมเนย ก็แล้วแต่จะสรรหามา แต่ขัดสนแค่เพียงหมูนอนตอง (หมูสามชั้น ชิ้นบาง ๆ หนึ่งชิ้นวางอยู่บนใบตอง) เหล้าสักขวด ยานัตถ์ก็ใช้ได้ หรือถ้าหากไม่ได้จริง ๆ แค่ดอกไม้ธูปเทียน ก็พอแล้ว แต่ถ้าอึดคั้ดียิ่งกว่านั้นแม้แต่ดอกไม้ธูปเทียนก็ยากที่จะหา สิบนิ้วประณมวันทาถึงครูอาจารย์นั้นแหละประเสริฐแล้ว สำคัญอยู่ที่ใจว่ารำลึกถึงพระคุณของครูแค่ไหน เครื่องสังเวชะทั้งหลายคืออามิสบูชา แต่สิบนิ้วที่ประณมกั้กราบรำลึกถึงพระคุณครุนั้นคือคารวะบูชา ทำได้ตลอดเวลาและทุกโอกาส

ท่านอาจารย์ยังได้เล่าให้ฟังว่าที่ผกาภิจะนิยมจัดพิธีไหว้ครูในวันอาทิตย์แรกของเดือนสิงหาคม ซึ่งเดือนสิงหาคมนั้น เป็นเดือนเกิดของท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เมื่อเทียบทางจันทรคติแล้ว เดือนสิงหาคมจะตกในราวเดือนเก้า บรรดางานดนตรีต่างๆ จึงนิยมไหว้ครูกันในเดือนเก้าข้างขึ้นกันเป็นส่วนใหญ่ แต่ถ้าพิจารณาด้วยเหตุผลแล้วเดือนเก้าเป็นช่วงระหว่างเข้าพรรษา ฝนฟ้าตกชาวบ้านต้องปักดำทำนา ไม่มีใครจัดงานและหาปีพาทย์ จึงเหมาะที่พวกนักดนตรีจะได้จัดพิธีไหว้ครูและเริ่มฝึกหัดลูกศิษย์เตรียมไว้สำหรับช่วงออกพรรษา ซึ่งมีทั้งงานปิดทองพระ ทอดกฐินผ้าป่า เรือใบไปจนถึงไหว้พระบาทและตรุษสงกรานต์

แต่สำหรับที่ประสานมิตรเราได้ถือปฏิบัติติดต่อกันมาตั้งแต่สมัยที่ท่านอาจารย์ยังมีชีวิตอยู่โดยถือเอาวันอาทิตย์แรกของเดือนกุมภาพันธ์ ของทุกปีเป็นวันจัดงานไหว้ครู ทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ครูที่ล่วงลับและรณรงค์ขอพรวันเกิดจากท่านอาจารย์ เพราะท่านอาจารย์เกิดวันที่ 5 กุมภาพันธ์ มีบางปีอาจจะเคลื่อนเป็นอาทิตย์สัปดาห์ที่สองบ้างก็เพราะเหตุจำเป็นบางอย่าง สำหรับการจัดงานไหว้ครูของประสานมิตรในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ก็นับว่าเหมาะสมเพราะท้องฟ้าแจ่มใส อากาศเย็นสบาย และไม่มีฝนตกเฉอะแฉะ ผักผลไม้ ดอกไม้ กำลังอุดมสมบูรณ์ และนักเรียนนิสิตนักศึกษา ก็เกิดความปิติและกำลังใจก่อนจะเข้าสอบไล่ปลายภาค

นอกจากเรื่องพิธีไหว้ครูแล้วเมื่อคราวที่คณะดนตรีไทยของประสานมิตรจะไปแสดงที่ประเทศอังกฤษ เมื่อปี 2518 มีปัญหาว่าจะทำอย่างไรดีกับเครื่องดนตรี โดยเฉพาะฆ้องวงใหญ่ ถ้าส่งไปทางเรือก็พอไหวแต่จะต้องไปพร้อมกับนักดนตรี ทางเครื่องบินปัญหาค่าระวางแพงกว่าตัวโดยสารหนึ่งคนเสียอีก จึงคิดที่จะตัดวงฆ้องออกเป็น 3 ส่วน และค่อยมาประกอบกันเข้าเมื่อจะบรรเลง มีนักดนตรีหลายคนคัดค้านไม่เห็นด้วย เกรงว่าจะผิดครู อาจจะทำให้เสียใจได้ กระผมได้ไปหารือกับท่านอาจารย์ ท่านอาจารย์บอกว่าจะกระทำอะไรมันอยู่ที่เจตนา และเครื่องดนตรีเหล่านี้มนุษย์เป็นผู้คิดขึ้นมาเมื่อมีความจำเป็นจะต้องตัดเป็นส่วนๆ เพื่อให้สะดวกในการเดินทางก็ทำได้ไม่ใช่เรื่องแปลกอะไร ตกผลเป็นอันว่าจะต้องตัดร้านฆ้อง กระผมเองเป็นคนลงมือตัดเองก่อนจะตัดก็ได้ขอมาว่ามีได้มีเจตนาจะลบหลู่ แต่ทำเพื่อจะเชิดชูศิลปะไทยให้แพร่หลาย และพาครู

ไปขึ้นเครื่องบิน จิตใจก็กลัว ๆ กล้า ๆ ก่อนจะไปก็ได้ไปขอศิลาขอรจากท่าน อาจารย์ขอให้เดินทางโดยสวัสดิภาพ ให้ได้ชื่อเสียงกลับมาประเทศไทย ปรากฏว่าประสบผลสำเร็จสมตามความมุ่งหมายไม่เฉพาะแต่อังกฤษเท่านั้น หลังจากนั้นยังได้ไปแสดงในประเทศต่าง ๆ ทั้งในยุโรป อเมริกา และเอเชีย อีกเกือบ 20 ครั้ง

อาจารย์เป็นครูจนตลอดชีวิต

ท่านอาจารย์ได้อุทิศแรงกายแรงใจให้กับการเรียนการสอนดนตรีให้กับลูกศิษย์โดยไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อยทั้งที่ช่วงหลังอายุกว่า 70 ปีแล้วก็ยังอุตสาหะเสียสละเวลาไปสอนให้กับนิสิตรุ่นหลัง ๆ ซึ่งการเดินทางจากบ้านที่ลาดพร้าวไปยังประสานมิตร ก็ลำบากเพราะอาจารย์ต้องโหนรถเมล์ไปลงข้างหลังมหาวิทยาลัย และลงเรือจ้างข้ามคลองไปอีกต่อหนึ่งซึ่งพี่เดียวก็เป็นห่วงเป็นใยแต่ไม่สามารถที่จะขัดความเป็นครูของท่านอาจารย์ได้ พวกเราก็มีความรู้สึกว่าค่อนข้างจะเป็นศิษย์ออกตัญญูที่ไม่สามารถจะหารถแท็กซี่มารับส่งอาจารย์ได้ เพราะกระผมเองก็มีเพียงแค่จักรยานสองล้อเท่านั้น ต่อมาระยะหลังเห็นว่าสุขภาพของอาจารย์ค่อนข้างจะทรุดโทรมจึงได้ขอให้อาจารย์หยุดพักการสอนที่ประสานมิตร โดยพวกเราเป็นฝ่ายไปกราบเยี่ยมเยียนและซักถามเพลงกับท่านอาจารย์อยู่เสมอมิได้ขาด จนวาระสุดท้ายที่พวกเราชาวดนตรีไทยประสานมิตรและนักดนตรีไทยทั้งหลายรู้สึกว่าได้สูญเสียแม่ของพวกเราไป แต่ท่านก็ยังเป็นครูเพราะท่านจากไปแต่เพียงสมหมายใจเท่านั้น ท่านยังได้อุทิศร่างกายให้เป็นครูแก่นักศึกษาแพทย์

พระคุณความดีของท่านอาจารย์ยังเป็นครูที่จารึกอยู่ในหัวใจของพวกเรามิเสื่อมเลือน ขออันಿಸงส์ผลแห่งคุณความมีเมตตาของท่านอาจารย์ที่มีต่อศิษย์เกิดชาติหน้าฉันใดขอให้ศิษย์ได้มีโอกาสติดตามไปรับใช้อาจารย์ตลอดไป

ภาษาไทยถิ่นกับภาษาไทยกลาง ความแตกต่างที่ชวนหัว

ผศ.ปรีชา ทิชนิพนธ์

ผู้ที่สนใจศึกษาภาษาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่เรียกว่า “นักภาษาศาสตร์” โดยเฉพาะนักภาษาศาสตร์กลุ่มเน้นโครงสร้าง (Structural School) ต่างเชื่อว่า ภาษามีโครงสร้าง และแต่ละภาษามีโครงสร้างที่แตกต่างกัน ทั้งในเรื่องระบบเสียง ระบบคำ ระบบการเรียงคำ และวงศัพท์มากบ้างน้อยบ้างตามลักษณะแห่งภาษานั้นๆ

ภาษาไทยเป็นภาษาหนึ่งที่มีโครงสร้างแตกต่างจากภาษาอื่นโดยทั่วไป โดยเฉพาะระบบเสียงวรรณยุกต์ ซึ่งภาษาส่วนใหญ่ไม่มีและแม้แต่ภาษาที่มีระบบเสียงวรรณยุกต์ด้วยกัน เช่น ภาษาจีน ภาษาเวียดนาม ก็หามีเหมือนกับภาษาไทยไม่ โดยต่างภาษาต่างมีแตกต่างกันไปทั้งในเรื่องจำนวนและลักษณะของเสียงวรรณยุกต์แต่ละเสียง

อย่างไรก็ตาม แม้ภาษาไทยจะมีโครงสร้างเฉพาะตัวแตกต่างจากภาษาอื่นโดยทั่วไป หากพิจารณาโดยละเอียดแล้วก็จะพบโครงสร้างย่อยที่แตกต่างกันไปแต่ละภาค แต่ละจังหวัด แต่ละตำบล หรือแต่ละหมู่บ้าน จนในที่สุดกลายเป็นภาษาไทยถิ่นต่างๆ ขึ้นมา ดังที่รู้จักกันทั่วไปได้แก่ ภาษาไทยกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน และภาษาไทยถิ่นใต้

ในบรรดาภาษาไทยถิ่นต่างๆ เหล่านี้ ภาษาไทยกลางเป็นภาษาที่โชคดีที่สุด เพราะเป็นภาษาที่ได้รับการยกย่องให้เป็นภาษาราชการและเป็นภาษามาตรฐาน คนไทยทุกคนถูกบังคับทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมให้ใช้ภาษาไทยกลางนี้ ทั้งที่ความเป็นจริงแล้ว ภาษาไทยกลางก็หาได้วิเศษกว่าภาษาไทยถิ่นอื่นๆ แต่อย่างใดไม่

อย่างไรก็ตามความแตกต่างระหว่างภาษาไทยถิ่นต่างๆ โดยเฉพาะระหว่างภาษาไทยถิ่นอื่น มักจะมีแง่มุมเล่าขานเป็นตำนานที่ชวนหัวอยู่มากมาย ดังมีเรื่องเล่าว่า

หนุ่มภาคกลางคนหนึ่งได้รับการบรรจุไปเป็นปลัดอำเภอทางภาคเหนือ แล้วก็ได้เกิดรักใคร่ชอบพอกับสาวสวยเมืองเหนือคนหนึ่งเข้าจนได้แต่งงานกันในวันพิธีมีการเลี้ยงที่ใหญ่โต แยกหรือมาร่วมงานกันอย่างมากมาย ตกตอนกลางคืนมีการรำวงกันอยู่สนุกสนานในหมู่ญาติสนิทมิตรสหายทั้งหลาย เจ้าบ่าวเองซึ่งเหน็ดเหนื่อยมาตลอดทั้งวัน แล็มข้าวปลาอาหารก็ยังไม่ได้กินแต่ก็ต้องร่วมรำวงกับแขกหรือและเจ้าสาว โดยเฉพาะพ่อตาซึ่งชอบรำวงมากเป็นพิเศษ เพลงแล้วเพลงเล่า โดยไม่มีทีท่าว่าจะเลิกરાลงเมื่อไหร่ ด้วยความเหน็ดเหนื่อยและหิว เจ้าบ่าวจึงแอบเสีงเข้าไปในครัวเพื่อหาอาหารกินและพักผ่อนไปในตัว ฝ่ายพ่อตาเมื่อไม่เห็นลูกเขยก็ร้องเรียกและเที่ยวตามหา ในที่สุดก็เจอลูกเขยขณะกำลังกินอาหารอยู่ในครัวพอดี ด้วยความรักและเป็นห่วง พ่อตาก็ร้องถามทันทีว่า

“ล่ำบ่ๆ” (อร่อยไหมๆ)

ฝ่ายลูกเขยกำลังจะซ้อนข้าวเข้าปาก นึกเข้าใจผิดว่าพ่อตาชวนให้ไปรำอีก ก็ให้ฉุนโกรธ นึกดำใจว่า

“คนผิอะไรอะ จะกินข้าวกินปลา ก็ไม่ได้ บ้าแต่รำท่าเดียว”

ฝ่ายพ่อตาเห็นลูกเขยไม่ยอมพูดจา เอาแต่ซ้อนข้าวเข้าปากอย่างเดียว ก็ให้พนักงานคิดหา ลูกเขยคงหิวจัด เหลือบดูข้าวก็ไม่เหลืออะไรแล้ว จึงจับไหล่ลูกเขยเขย่าพร้อมกับถามด้วยน้ำเสียงที่อาทร แต่ดังกว่าเดิมน่า

“ล่าบ” (อร่อยโหมๆ)

ด้วยความเข้าใจผิดคิดว่าพ่อตาชวนออกไปล่า ประกอบกับเหนียวและหิวเต็มกำลัง ลูกเขยจึงระเบิดเสียงโพล่งออกไปอย่างเหลืออดว่า

“ปล่า” (ไม่ล่า)

พ่อตาได้ยินดังนั้นก็รีบตะโกนบอกลูกสาวเพื่อเอาใจลูกเขยทันทีว่า

“อีนางเอ๊ย ผัวเอ็งบอกว่า “ปล่า” ไปหยิบกระบองมาให้เร็ว”

ลูกเขยพอได้ยินก็ยิ่งโกรธจัด เหวี่ยงจานข้าวกระเด็นไปทางหนึ่ง แล้วลุกขึ้นวิ่งตัวลั่นออกมาควักปืนยิงขึ้นฟ้า พร้อมประกาศก้องว่า

“วันนี้เป็นใครเป็นกัน ลูกขงลูกเขยไม่เป็นแล้ว พ่อตาอะไรกันวะ กินข้าวสักหน่อยก็ไม่ได้ จะให้ร่าวท่าเดียว ครั้นไม่ยอมก็จะเอากระบองตีหัวอีกมื่ออย่างไหนโว้ย”

แขกหรือทุกคนที่มาในงานเมื่อได้เห็นและได้ยินเช่นนั้น ต่างตระหนกอกสันขวัญแขวนแตกตื่นโกลาหลกันไปทั่ว กว่าจะเจรจาท้าความเข้าใจกันได้ว่า กระบองมีได้หมายถึงไม้หรือเหล็กที่ใช้เป็นอาวุธทำร้ายกัน หากแต่เป็นฟักทองทอด ซึ่งชาวเหนือถือเป็นอาหารพิเศษอย่างหนึ่งเท่านั้นเอง

ส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คำว่า “กระบอง” มีความหมายแตกต่างออกไปอีกคือ หมายถึงเครื่องใช้อย่างหนึ่งสำหรับจุดไฟให้แสงสว่าง ซึ่งตรงกับ “ไต้” ในภาษาไทยกลาง และด้วยเหตุที่มีความหมายแตกต่างจากภาษาไทยกรุงเทพฯ จึงมีเรื่องเล่าที่ชวนหัวด้วยเช่นกันว่า

หนุ่มน้อยนายหนึ่งจากกรุงเทพฯ ขึ้นไปเที่ยวอีสาน เกิดติดอกติดใจสาวอีสานเข้า ก็ลู่ลุตสาห์ตามไปถึงบ้านสาวผู้นั้นซึ่งอยู่ในชนบทที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ เช่นปัจจุบัน ทั้งสองต่างได้สนทนาพูดคุยกันอย่างสนุกสนานและสดชื่น บรรยากาศเต็มไปด้วยความหวานซึ่งตรึงใจ จนกระทั่งตึกเย็น ตะวันโพล้เพล้ พ่อของสาวกลับจากทำงานมาถึงบ้าน เห็นลูกสาวนั่งคุยกับหนุ่มแปลกหน้าคำๆ มิติๆ ก็ร้องถามลูกสาวว่า

“อีนางเอ๊ย เว้าอยู่กับผู้ใด”

“เพิ่มมาจากบางกอก” ลูกสาวตอบ

“คุยกันได้ยังไม่ว่า ค่าๆ มีดๆ ไปหยิบกระเบื้องมาเร็ว” พ่อบอกลูกสาวด้วยความหวังดี แต่หนุ่มกรุงเทพฯ หาได้คิดเช่นนั้นไม่ กลับเข้าใจผิดไปว่าพ่อของลูกสาวเจ้าจะเอากระเบื้องดีหิ้วตนในฐานะที่แอบมาขึ้นลูกสาวเขา ดังนั้นจึงรีบร่ำลาผลผลิตออกมาโดยเร็ว มิโยที่สาวเจ้าจะขอร้องให้อยู่คุยต่อก็มีฟังเสียงนี้หากว่าหนุ่มนายนี้รู้ว่า กระเบื้องคือ ได้จุดไฟที่พ่อของสาวเจ้าต้องการให้จุดขึ้นเพื่อจะได้คุยกันให้สะดวก เห็นหน้ากันถนัด หนุ่มคนนั้นคงจะเสียใจจนต้องเอามือเชกหัวตัวเองเป็นแน่

สำหรับภาคใต้ซึ่งมีภาษาไทยถิ่นใต้เป็นภาษาประจำถิ่น ก็มีเรื่องขำขันที่ชวนหัวไม่แพ้ภาคอื่น ๆ ดังมีเรื่องเล่าว่า

กาลครั้งหนึ่ง มีข้าหลวงจากกรุงเทพฯ ลงมาราชการที่หัวเมืองสงขลา หลังจากตรวจราชการที่ในเมืองเสร็จเรียบร้อยแล้วก็มีความประสงค์จะข้ามไปตรวจเยี่ยมที่ฝั่งหัวเขาแดง ซึ่งตั้งอยู่คนละฟากทะเลสาบกับหัวเมือง ข้าหลวงผู้นั้นจึงได้บอกให้ข้าราชการที่เป็นชาวพื้นเมืองสงขลาคนหนึ่งไปเตรียมหา “เรือเล็ก” (เสียงของคำว่า เล็ก ในภาษาไทยถิ่นใต้ทั่วไปจะหมายถึงเหล็ก และเสียงของคำว่า เหล็ก ในภาษาถิ่นใต้ทั่วไปอีกเช่นกัน จะหมายถึง เล็ก) ให้สักลำหนึ่งเพื่อจะได้ข้ามฟากไปยังฝั่งหัวเขาแดงในวันรุ่งขึ้น หลังจากที่ยังราชการผู้นั้นหายไปที่พักใหญ่ก็กลับมารายงานว่า

“เรือเหล็กไม่มี มีแต่เรือไม้ทั้งเพ”

ข้าหลวงได้ฟังก็ให้งุนงงสงสัยเป็นอันมาก แต่ก็ได้ชักไซร์ไล่เสียงแต่อย่างใด

ครั้งรุ่งเช้าทุกคนต่างก็ได้ไปที่ท่าเรือเพื่อโดยสารข้ามฟาก ข้าหลวงก็ได้เห็นกับตาว่ามีเรือลำเล็กๆ จอดอยู่ต้งหลายลำ ก็ให้นักโกรธด้วยคิดว่าตนเองถูกล้อเล่น จึงหันไปตะคอกใส่เอาที่ข้าราชการชาวใต้คนเดิมนั้นอีกว่า

“ก็ไหนเอ็งบอกว่าเรือเหล็กไม่มีไม่ว่า นี่มันอะไรจะจอดอยู่เต็มไปหมด”

ชาวใต้คนนั้นได้ฟังก็ให้นักขำและตำหนิข้าหลวงอยู่ในใจว่า คนกรุงเทพฯ ช่างโง่งงอะไรสันติ ขนาดเรือเหล็กหรือเรือไม้ก็ไม่รู้จัก ไม่รู้เป็นใหญ่เป็นโตกันได้อย่างไร คิดแล้วก็ตอบออกไปด้วยน้ำเสียงออกเคือง ๆ เหมือนกันว่า

“ก็นี่มันเรือไม้ี่นา ไซ้เรือเหล็กเมื่อไหร่เล่า”

อีกเรื่องหนึ่งเล่าขานกันต่อๆมาเช่นกันว่า มีข้าหลวงจากกรุงเทพฯ
ลงมาตรวจราชการที่หัวเมืองฝ่ายใต้ แล้วก็ต้องมากำคดีได้ส่วนคดีความมายา
คนหนึ่งซึ่งมีชื่อว่า “ม้อย” (ชาวนครศรีฯ จะออกเสียงเป็นม้อย หรือจะเขียน
ตามแบบอักษรวิภาษาไทยมาตรฐานเป็น หน้ามอยก็ได้ เสียงเป็นเดียวกัน)

“ยาย ชื่ออะไร” ประโยคแรกที่ข้าหลวงถาม

“ม้อย เจ้าค่ะ” ยายตอบซ้ำๆ ชัดถ้อยชัดคำ แต่ข้าหลวงได้ยินถึงกับ
สะดุ้ง แทบไม่เชื่อหูตัวเอง ย้อนกลับไปใหม่ด้วยเสียงที่ดังขึ้นกว่าเดิมว่า

“หา! ชื่ออะไรนะ”

ด้วยคำตอบเดิม ยายเน้นเสียงอย่างหนักแน่นก็ถือว่า

“ม้อย เจ้าค่ะ”

เท่านั้นแหละข้าหลวงโกรธมาก คิดว่าถูกเล่นประมาทยกมือทุบโต๊ะปัง
ขลุ่ยกับฉิ่งสรวทออกมาว่า

“คนหัดอะไรเรื่อย ชื่อดีๆ ออกมากมายไม่ชื่อ เลือกลงมาชื่อว่า ม้อย”

นั่นก็เรื่องหนึ่ง คราวนี้ลองมาดูเรื่องนี้บ้าง นับว่าเป็นเรื่องจริงที่เพิ่ง
เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้เอง

คุณหมอชาวภาคกลางคนหนึ่งออกปฏิบัติการตรวจเยี่ยมรักษาผู้ป่วย
ในท้องถิ่นชนบทแห่งหนึ่งในภาคใต้ หลังจากตรวจรักษาผู้ป่วยที่มาใช้บริการกัน
อย่างเนืองแน่นไปหลายราย ก็ถึงลุงคนหนึ่งซึ่งป่วยเป็นโรคท้องร่วงมาหลายวันแล้ว

หมอ “ลุงเป็นอะไรล่ะ”

ลุง “ซีแซง ลุงเหอ”

หมอ “เป็นมากี่วันแล้ว”

ลุง “หลายวันแล้ว ลุงเหอ”

หมอหมอได้ฟังก็จัดแจงเขียนใบสั่งยาถ่ายให้ทันที ด้วยเข้าใจผิดว่า
ผู้ป่วยเป็นโรคท้องผูก อุจจาระเป็นก้อนแข็ง ซึ่งความจริงคำว่า “ซีแซง” ใน
ภาษาถิ่นใต้ก็ลุงใช้หมายถึง มาก, ป่อย ซีแซงก็คือ ซึ่มาก หรือท้องร่วง นั่นเอง

ฝ่ายลุงเมื่อถอยออกมาและ ไปรับยาถ่ายจากพยาบาลสาวเรียบร้อย
แล้ว ก็รีบกลับบ้านทันที แล้วก็เจ็บหายไปเลย ไม่รู้ว่าจะเป็นการร้ายได้อย่างไร
แต่อย่างเบาๆ ก็คงค้างเหลือเป็นแน่

ตัวอย่างของความแตกต่างระหว่างภาษาไทยถิ่นกับภาษาไทยกลาง

ที่ชวนให้ขบขันยังมีอีกมากมาย ซึ่งอาจจะเป็นความแตกต่างเกี่ยวกับระบบเสียง ทั้งในเรื่องเสียงพยัญชนะ เสียงสระ และ/หรือเสียงวรรณยุกต์ หรืออาจจะเป็นความแตกต่างเกี่ยวกับระบบคำ ระบบการเรียงคำ และ/หรือระบบความหมาย ก็ได้

อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างที่ชวนให้หัวเราะหรือขบขันเหล่านี้ไม่ได้เป็นตัวชี้ว่าภาษาใดด้อยหรือเด่นกว่าภาษาใด เพราะทุกภาษาต่างมีค่าหรือมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นภาษาเท่าเทียมกัน ไม่มีภาษาใดวิเศษกว่ากัน แต่ละภาษาก็จะมีค่าสูงสุดและใช้ได้ดีที่สุดในหมู่เจ้าของภาษานั้นๆ เท่านั้น หากนำไปใช้สื่อสารกับผู้ที่พูดภาษาอื่น ค่าแห่งภาษาก็อาจเป็นศูนย์ เพราะไม่สามารถใช้ติดต่อสื่อสารระหว่างกันได้

ปัจจุบันภาษาไทยถิ่นกำลังถูกกลืนหรือถูกรวบงำจากภาษาไทยกลางมากขึ้นทุกที สื่อสารมวลชนทุกประเภททั้งที่เป็นของท้องถิ่นต่างนำเสนอด้วยภาษาไทยกลางทั้งสิ้น จนทำให้เยาวชนรุ่นใหม่หันไปนิยมใช้ภาษาไทยกลางมากขึ้นๆ นับวันเจตคติและค่านิยมต่อภาษาไทยถิ่นจะลดลงเรื่อยๆ จนบางคนที่พูดภาษาไทยถิ่นของตนเองไม่ได้ สถานการณ์เช่นนี้ย่อมเป็นที่น่าวิตก หากยังไม่ตระหนักและรีบแก้ไข ในอนาคตเราคงไม่มีผู้พูดภาษาไทยถิ่นให้ได้ยินกันแน่

ก่อนจบ ผู้เขียนขอฝากคำถามต่างๆ ให้ได้ยินกันทั่วๆ ถึงเวลาหรือยังที่เราจะให้ความสำคัญส่งเสริมและอนุรักษ์ภาษาไทยถิ่นกันอย่างจริงจัง ให้รักของภาษาไทยถิ่นเหล่านั้นบังเกิดความรัก ความภาคภูมิใจ และหวงแหนภาษาถิ่นของตน ทั้งนี้ก็เพื่อเขาเหล่านั้นจะได้รู้จักตนเอง นับถือตนเอง และหวงแหนมรดกวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นปึกแผ่นของท้องถิ่นและบ้านเมืองต่อไป

นครสวรรค์เป็นเมืองชุมทางแม่สำคัญ เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของแม่น้ำเจ้าพระยาและเป็นทิวรวมของลำน้ำ ปิง วัง ยม น่าน พูดได้ว่าเป็นประตูบ้านที่เปิดไปสู่ภาคเหนืออย่างแท้จริง

นครสวรรค์เป็นเมืองโบราณ ซึ่งสันนิษฐานว่าตั้งขึ้นในสมัยกรุงสุโขทัย เป็นราชธานีโดยปรากฏชื่อในศิลาจารึกว่า “เมืองพระบาง” เป็นเมืองหน้าด่านสำคัญในการทำศึกสงครามมาทุกสมัย ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงธนบุรี จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตัวเมืองเดิมตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาขาด (เขาฤๅษี) จรดวัดหัวเมือง (วัดนครสวรรค์) ยังมีเชิงเนินดินเป็นแนวปรากฏอยู่ ต่อมาเปลี่ยนจากเมืองพระบางมาเป็น “เมืองขอนแก่นวัน” ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา

นครสวรรค์ มีชื่อเรียกเป็นที่รู้จักแพร่หลายมาแต่เดิมว่า “ปากน้ำโพ” เรียกกันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ตามประวัติศาสตร์ในคราวที่พระเจ้าหงสาวดี บุเรงนองยกทัพตีกรุงศรีอยุธยา ครั้งสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ กองทัพเรือจากกรุงศรีอยุธยาได้ยกไปรับทัพข้าศึกที่ปากน้ำโพ แต่ด่านทัพข้าศึกไม่ไหวจึงล่าถอยกลับไป

ที่มาของคำว่า “ปากน้ำโพ” สันนิษฐานได้ 2 ประการ คือ

1. มาจากคำว่า “ปากน้ำโพ” เพราะเป็นที่ปากน้ำแคว ยม และน่าน มาไหลร่วมกันเป็นต้นแม่น้ำเจ้าพระยา

2. มีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่อยู่ตรงปากน้ำ ในบริเวณวัดโพธิ์ซึ่งเป็นที่ตั้งศาลเจ้าพ่อกวานอุในปัจจุบัน จึงเรียกกันว่า “ปากน้ำโพธิ์”

จะเห็นได้ว่า เมืองนครสวรรค์เป็นเมืองสำคัญประวัติศาสตร์เมืองหนึ่ง ตั้งแต่สมัยอยุธยาจนมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเริ่มตั้งแต่รัชกาลที่ 1 มาจนถึงรัชกาลที่ 5 มีการจัดรูปการปกครองแบบมณฑลเปลี่ยนมาเป็นการจัดรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย และเมืองนครสวรรค์ยังมีแหล่งสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งที่น่าสนใจนี้

1. บึงบอระเพ็ด เป็นที่รู้จักแพร่หลายกันมานาน เพราะเป็นแหล่งน้ำจืด และมีจระเข้ชุกชุมที่สุด เป็นแหล่งใหญ่แห่งหนึ่งของประเทศ มีพันธุ์ปลาอยู่ประมาณ 148 ชนิด ปลาที่มีชื่อเสียงมากคือ ปลาเสือตอ มีรสอร่อยและกลิ่นดี นอกจากนี้ยังมีนกนานาชนิด เช่น นกกวัก นกกวักฝน นกอีโก้ นกนางนวล

และนกที่สำคัญซึ่งมีประวัติว่าพบเป็นครั้งแรกที่บึงบอระเพ็ด คือ นกสีริธร

2. เขากบ ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองนครสวรรค์ ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะเป็นเทือกเขาเตี้ยๆ สูงประมาณ 18,550 เมตร มีบันไดทางขึ้นไปสู่ยอดเขา จำนวน 437 ขั้น และมีถนนลาดยาวเป็นทางรถยนต์ขนาดผิวจราจรกว้าง 3 เมตร บนยอดเขาเป็นที่ตั้งวัดวรนาถบรรพต และมีโบราณวัตถุ อาทิเช่น รอยพระพุทธรูปบาทจำลอง เจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ บริเวณเชิงเขาเป็นสวนไม้สักและไม้ใบ ไม้ดอกนานาพันธุ์ ซึ่งทางเทศบาลเมืองนครสวรรค์ได้ตกแต่งให้เป็นสวนสาธารณะสถานที่พักผ่อนใจของชาวเมือง

3. สวนอุทยานสวรรค์ ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองนครสวรรค์ มีเนื้อที่ประมาณ 3 ไร่ มีเวทีน้ำพุ ห้อยรับรอง และสวนไม้ดอกไม้ประดับ เพื่อความสวยงามและร่มรื่นแก่บริเวณด้วย

4. เขาหน้อ อยู่ริมทางหลวงสายจากนครสวรรค์-กำแพงเพชร ในท้องที่ตำบลบ้านแดน อำเภอบรรพตพิสัย ลักษณะภูเขาเป็นเขาหินปูน มีความสูงประมาณ 282 เมตร ตั้งอยู่บนที่ราบมีสภาพเป็นทุ่งนารอบภูเขามีต้นไม้ปกคลุม มีถ้ำเล็กถ้ำน้อยอยู่หลายแห่ง เป็นที่อาศัยของฝูงลิงและค้างคาวจำนวนมากที่ยอดเขามีมณฑปสร้างด้วยศิลาแลง ภายในพระพุทธรูปบาทจำลองประดิษฐานอยู่

5. จันเสนน้ำเืองโบราณ จันเสนเป็นตำบลหนึ่ง อยู่ในท้องที่อำเภอตากาลิ กษุทงจ เกตตัวจังหวัดตาก ระยะทางประมาณ 95 กม. โดยทางรถยนต์และรถไฟ มีลักษณะเด่นชัดว่าพื้นที่ราบนอกคูเมือง ชาวบ้านเรียกว่า "โคกจันเสน" ในบริเวณนี้มีโบราณวัตถุหลายอย่างคือ ของประเภทที่ทำด้วยดินเผา อาทิ พระพิมพ์ ใสหตุรฎ ตุ๊กตา แวเหล็กโน ปัจจุบันโบราณวัตถุตั้งถาวรเก็บรักษาไว้ที่วัดจันเสน และกรมศิลปากร

นอกจากแหล่งสถานที่ท่องเที่ยวที่กล่าวมาพอสังเขปยังมีงานประเพณีที่สำคัญของจังหวัดนครสวรรค์ที่นั ไปศึกษาและเที่ยวชมมีดังนี้คือ

1. งานประเพณีคำฟ้า บ้านวังรอกเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับอาชีพทางการเกษตรของชาวชนบทชาวจังหวัดตาก เหมเชื่อว่าจะนำความอุดมสมบูรณ์และความสุขมาสู่ชุมชน และจัดขึ้นหลังจากเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี ที่บ้านวังรอก ตำบลวังมหากร อำเภอท่าตะโก ชาวบ้าน

ในหมู่บ้านเป็นลาวโซ่งและพวนส่วนใหญ่ ก่อนวันพิธีจริงจะเป็น วันสุดท้าย ชาวบ้านจะมารวมเตรียมข้าวปลาถวายอาหารพระกันที่ศาลาการเปรียญของ วัดประจำหมู่บ้าน ของสำคัญในพิธีค่าฟ้าที่จะขาดมิได้ คือ ข้าวเหนียวหรือข้าวจี ทำจากข้าวเหนียวเก็บใหม่ตำละเอียดปั้นเป็นก้อนกลมยุบใช้เปี๊ยกทอด และ น้ำตาลอีกทีหนึ่ง ใช้เป็นของบูชาผีฟ้า วันรุ่งขึ้นชาวบ้านจะเอาข้าวต้มมัด และ แต่งตัวชุดสวยที่สุด หญิงชาวโซ่งจะนุ่งผ้าซิ่นดำลายขาว สวมเสื้อผ้า กอสี สีสัน ๆ มีลายชดเรียกกันว่า ลายขอกุดสีแดงลับชาม สวมเสื้อมวย ส่วนหญิงที่ พวนจะนุ่งโจงกระเบน เสื้อสั้นแขนกระบอกไว้ดมสังเขยเดี่ยวทั้งทั้งหญิงบ้าน เข้ามีการตักบาตร ถวายข้าวหลามพระ แล้วเอาข้าวหลาม ข้าวไข่และอาหาราน อื่น ๆ ที่เตรียมมาใส่กระทงวางถวายผีฟ้าที่ทางสามแพร่ง ในวันนี้ชาวบ้าน หยุดทำงานและงดกิจการงานบ้านเรือนทั้งหมด ไม่ใช้ของมีคม ออกรับเที่ยวเตร่

แทน หากใครไม่เชื่อฟังจะมีมาถึงตัวหลังจากวันคำฟ้าแล้ว 7 วัน ตรงกับวันขึ้น 10 ค่ำ จะต้องงดทำงานครึ่งวันเช้า และหลังจากนั้นอีก 7 วัน คือวันแรม 2 ค่ำ จะงดทำงานตอนเวลาก่อนกินข้าวเช้าเป็นอันเสร็จพิธีในปีนั้น

2. ประเพณีสงกรานต์ จะมีพิธีทางศาสนา สรงน้ำพระ เล่นสาดน้ำกันอย่างสนุกสนานไม่แพ้สงกรานต์เชียงใหม่แล้ว ประเพณีที่สืบทอดกันมาช้านานตั้งแต่รัชกาลที่ 4 คือประเพณีเลี้ยงข้าวแช่ที่บ้านมะฝ่อ อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ จะจัดในวันสุดท้ายของวันสงกรานต์ และมักกำหนดให้ตรงกับวันหยุดด้วย

ประเพณีการเลี้ยงข้าวแช่ที่บ้านมะฝ่อ สันนิษฐานว่าสืบเนื่องมาจากบรรดามอญที่ถูกกวาดต้อนมาจากหงสาวดี ในปลายรัชกาลที่ 3 ปีหนึ่งจะจัดเพียงวันเดียว เหมือนเป็นวันชุมนุมญาติพี่น้อง

3. งานแห่เจ้าเซตสิงโต ถือเป็นงานที่เชิดหน้าขูตาจังหวัดนครสวรรค์ จัดเป็นงานใหญ่ในเทศกาลตรุษจีน ประมาณราวเดือนกุมภาพันธ์ ของทุกปี โดยชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดร่วมกันถึง 4 สมาคมคือ จีนกวางตุ้ง จีนแต้จิ๋ว จีนไหหลำ จีนแคะ (ฮวดกา) มีการเชิญเจ้าพ่อเจ้าแม่มาร่วมขบวนแห่ ซึ่งจัดกันทั้งกลางวันกลางคืนเป็นประเพณีต่อเนื่องจัดกันมาตั้งแต่ พ.ศ. 2457

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า นครสวรรค์เป็นเมือง ๆ หนึ่งที่มีศิลปวัฒนธรรมตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ เป็นเมืองที่น่าสนใจ ศึกษา และท่องเที่ยว ดังนั้น งานศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 15 ซึ่งจะจัดในระหว่างวันที่ 2-4 ธันวาคม 2534 จึงจัดขึ้น ณ ที่แห่งนี้